

พระมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก ส่วนวน ๕
หมายเลขลำดับที่ ขบ.บ. ๔๖๗/๕

(...ชาดนาย...) ออเฒ่าจั่งไรอุตสาห์รอบริบ นับทรัพย์ประสมสิบสับสนปนเปื้อน
 ปรีเยสนตถาย ตะแกเที่ยวไปหลายปีเดือนได้ทองร้อยกษาปณ์ แม้นจะนับโดยสยามภาษา
 เป็นทองหนักสิบห้าตำลึงสิบสลึง ทชิตคิดรำพึงละล้าละลึง ครั้นจะชุดหลุมฝังก็เกรงเพื่อนไป จะไว้
 กับกระท่อมเรือนก็กลัวโจรจะทำร้าย ตะแกก็คิดเตล่ายไปหลายท่า ผลทชิตราจะไ้เมียที่รูปงาม
 จึ่งเอาทองไปฝากพราหมณ์ต่างบ้าน แล้วก็กลับไปเที่ยวภิกขาจารไปทางไกล ในกาลนั้นแล

ตสุมิ ชูชกโก ในเมื่อเฒ่าชูชกทชิตีเือนไปหลายปีเดือนมิได้กลับ ส่วนพราหมณ์ผู้รับ
 ทองของฝาก ทำกินก็ให้ยากแค้นแสนฉกรรจ์ จึ่งคิดกันสองคนผัวเมียว่าชูชกตายเสียแล้ว มีย่า
 (เล่า) ด้วยออเฒ่าชราวังโรคร้าย อย่า(เลย)นะ กูจะเอาทองไปขายกินเสียเถิด จะรักษาไว้ประดัก
 ประเดดไปไยมี กูรู้เอาทองของทชิตีไปจับจ่าย กินเล่นตามสบายเป็นหลายปี อิตเรน อาคนตุวา
 ฝ่ายทชิตชูชกเมื่อหกกกลับ ได้กิตติศัพท์ว่าทองฝากไว้นั้นสิ้น ตะแกก็เดือดดินเดินะวู จู่เข้าถึงเรือน
 ถามทวงทองไปพันที่ อสกุโกนต์ ส่วนพราหมณ์พราหมณ์เห็นชูชก ก็ชวนกันลอบออกตักตะลึง
 ลนลาน แล้วปราศรัยด้วยคำหวานหวังจะเอาใจ ว่าหม่อมตานี้กระไรไปเป็นช้านาน ช้านับนา
 ทานไม่วายวัน คราวนี้ได้ทรัพย์ครั้นหรือน้อยไป หม่อมตาเคยเป็นกรรมอะไรของข้านี้ จะทำกิน
 ทั้งปีก็ไม่พอปาก ข้าเี่ยมทองของท่านฝากไปจ่ายกินเสียก่อน พอทำได้จึงจะผ่อนให้ภายหลัง
 ชูชกครั้นได้ฟัง ก็ยิ่งเคียด(กิด)ฟัน ดุติทองทั้งถุงทาง(มา)ทำเล่น เหม่ ออเจ้านี้แสนเชื่องเป็นศัตรู
 ครั้งนี้เอ็งกับกูจะเห็นกัน แคะแซ่เอ็งสักหมื่นพันไม่พริ้นเลย ด้วยกูเป็นคนเคยทุกโรงศาล อันบท
 พระอัยการกรรมศักดิ์หลักชัยกูก็ได้จบ ถ้ามิได้ทองครบของกูฝาก กูจะขายให้ยากสิ้นทั้งโคตร
 ส่วนพราหมณ์เห็นเฒ่าโกรธกราดเกรี้ยว ต่างคนต่างเหลียวมาซุบซิบ ว่าสุดที่จะเี่ยมหยิบที่ไหน
 ให้ทชิต ลูกเรารูปดีแล้วเป็นสาว จะแก้จนไปสักคราวพอครองแครง ใหเฒ่ามันก็พอมแห่งกระหอบ
 หืด กูเห็นจะไม่ยาวยืตไปถึงไหนดอก คิดแล้วกับอภางอมิทธิดา ให้แต่งตัวผัดหน้ามานั่งแอบไว้
 แล้วทำเป็นปราศรัยว่าหม่อมตาเจ้าเอ๋ย อย่าโกรธเกรี้ยวหนักเลยแลมานี้ ข้าสิไม่มีอันใดที่จะแล
 เหลียว มีแต่ลูกคนเดียวดังดวงจิต อปิตตดา นาม ชื่อมาแต่จรีตว่าเจ้าอปิตตดา ฟังจะรุ่นขึ้นมา
 ในปีนี้ จะให้เป็นทาสทาสีของท่านพราหมณ์ แม้นรู้มิถึงความช่วยเหลือสั่งสอน ลูกข้าเจ้าไม่สู้แงอน
 เสี่ยมดอก ชูชกได้ฟังบอกก็เมียงดู คิด ๆ ไปเป็นครู่ มันให้รักใคร่ ชมโฉมอยู่ในใจของทชิต ชิตะ
 มันงามดีไปเสียหมด แล้วก็ทำถ่อมถดเป็นทีเขย ว่าท่านผู้ใหญ่ทั้งสองเคยเป็นโรมี ที่จริงข้าปราณี
 อยู่ดอก สิ่งใดชู้ตะคอกคำหยาบข้า อย่าถือเลย ที่นี้จะเขยไปคงวันตาย ว่าแล้วเฒ่าร่างร้าย

กัลยาณกถา^{*}พราหมณ์ พานางรูปงามไปสู่บ้านทุนนวิรุ อยู่ภริยสมสันทเสนาหา สมจิตเจตนา
ของเผ่าชรา^๑นั้นแล

ตมตถิ ปกาเสนโต สดธา อาห

อหุ วาสี กลิงเคสุ

ตสสาปี ทหรา ภริยา

ตา นํ ตตถ คตาไวจํ

ถิโย นํ ปริภาสีสุ

อมิตตา นูน เต มาตา

เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทิสฺส

อหิตํ วต เต ญาคี

เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทิสฺส

ทุกกภูํ วต เต ญาคี

เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทิสฺส

ปาปกํ วต เต ญาคี

เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทิสฺส

อมนาปี วต เต ญาคี

เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทิสฺส

อมนาปวาสํ วสิ

ยา ตวํ วสสิ ชินฺณสฺส

น หิ นูน ตยฺหํ กลยาณี

อณฺณํ ภาตารํ วินทิสฺส

เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทิสฺส

ทฺธิฏฺฐนฺเต นวมิยํ

เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทิสฺส

สมณํ พฺราหฺมณํ นูน

สา ตวํ โลเก อภิสฺสสิ

ยา ตวํ วสสิ ชินฺณสฺส

น ทุกฺขํ อหิณา ทฺฐิสฺส

ชฺชโก นาม พฺราหฺมโณ

นาเมนามิตตดาปนา

นทีอุทกหาริยา

สมากนตฺวา กุตุหฺลา

อมิตตา นูน เต ปิตา

เอวํ ทหริยํ สดี

มนตฺยิสฺส รโหคตา

เอวํ ทหริยํ สดี

มนตฺยิสฺส รโหคตา

เอวํ ทหริยํ สดี

มนตฺยิสฺส รโหคตา

เอวํ ทหริยํ สดี

มนตฺยิสฺส รโหคตา

เอวํ ทหริยํ สดี

ชินฺณณ ปตินา สห

มตฺนเต ชีวิตา วรํ

ปิตา มาตา จ โสภเน

เอวํ ทหริยํ สดี

อกตํ อคฺคินฺตตํ

เอวํ ทหริยํ สดี

พฺรหฺมจริยปรายเน

สีลวณฺเต พหุสฺสฺสเต

เอวํ ทหริยํ สดี

น ทุกฺขํ สตฺติยา หตํ

^{*} กระกุล (ปาก) = ตระกุล

ตบจุ ทุกขบจุ ติปปญจุ
 นตฺถิ ชิตฺตา นตฺถิ รติ
 นตฺถิ อลฺลาปสฺสลาโป
 ยทา ททโร ททรา จ
 สพฺเพ โสกา วินสฺสนติ
 ททรา ตํ รูปวตี
 คจฺจ ญฺาติกุเล อจฺจ

ยํ ปสฺเส ชินฺณกํ ปตี
 ชินฺเนน ปตฺนา สห
 ชคฺคิมตมปิ น โสภติ
 มนตยีสฺสุ รโหคตา
 เย เกจิ หทยนิสฺสิตา
 ปุริสานํปิปตฺติตา
 ก็ ชินฺโณ รมยิสฺสตีติ

สา อมิตตดา ส่วนนางอปัตตตานารี เมื่อได้เฒ่าพี่มาเป็นผัว มิได้คิดตั้งตัวว่าเป็นเมีย นางก็ต่ำเตี้ยถ่อมว่าเป็นทาส ด้วยเชื่อเช่นชาติตระกูลพราหมณ์ อุตส่าห์พยายามปรนนิบัติ ซึ่งราทุกวันทุกเวลามีได้ขาดสาย แต่พอเหล่าพราหมณ์ชายชาวทุนนวิฐนั้น ครั้นเห็นนางอมิตตดา ปรนนิบัติผู้ประเสริฐ อันให้ก่อเกิดโกรธกรรยาตนวุ่นวาย บ้างทุบถองแทบตายปะเตะต้อย ต่ำว่าอืชาติถ้อยทรลักษณ์เหล่านี้ มันไม่เอาเยี่ยงอย่างนางสาวศรีอมิตตดา รูปแม่แก่ก็สาวโสกาเป็นน่ารัก ยังมีรักดีแก่ใจตา หานี้กระไรช่างชั่วช้าสิ้นทุกคน ล้วนอีลัปตนแดนสตรี

ฝ่ายผูนางพราหมณ์ทั้งหลาย ได้ความเจ็บแล้วอายด้วยอีกเล่า มันให้นั่งเจ้าเจ็บจิตคิดจะแก้แค้นอมิตตดา จึงชวนกันไปสู่ท่าที่ตักน้ำ กตฺตูลา เห็นอมิตตดาก็ชวนกันล้อมเลียมหยอก ผลักไล่สัพพอกยี้ดยื้อหยิกเอาด้วย บ้างก็ว่าเจ้านี้รูปรวยราวกับนางฟ้า นู่น เราคิดดูประหนึ่งว่า น่าจะไม่ต้องเดิน ชอบแต่จะเชื่อเชิญขึ้นสิริวิภากาญจนา มาศ ภคคณาสุโก ไยมาได้พราหมณ์ประดาษทรลักษณ์ นตฺถิ ชิตฺตา เป็นน้ำใจ(เรา)ไม่ยินดีในรสรัก ด้วยหน้าตาอัปลักษณ์ดังผีหลอก จะยื่นมือมาหยอกเสมือนหยิก จะหวัร่อต่อกระซิกเสียงดังร้องให้ ททโร ททรา ถ้าหนุ่มสาวจำเรใจทั้งสองฝ่าย ก็ย่อมจะแปรมปรายปฏิพัทธ์ ยิ่งเข้าที่สัจเจียรบรรโหรานถึงทุกชั่วอนราคาณก็สูญสิ้นทุกสิ่ง รูปวตี รูปเจ้านี้ก็เป็นอย่างหญิงยอดเยียวลักษณ์ ชายเห็นจะมีรัก อयर้อนใจ คจฺจ ญฺาติกุเล จงเร่งไปสู่ตระกูลบิดามารดา^{*} ให้ท่านหาสามีใหม่ทีหนุ่มแน่น สะคราญกาลบัดนี้เกิด

ส่วนนางอปัตตตานารี ได้ฟังนางพราหมณ์มาบริภาษ จนจิตมีอาชที่จะออกปาก น้ำตาไหลพราก ๆ ลงนงหน้า กระเดียดหมอน้ำเดินมาชมชื่น ชูชกเห็นก็รับขวัญมาแต่บ้านได้ เป็นไรจึงร้องให้ขึ้นมาหรือใครหยอก หรือว่าเงียงงาปลายอกที่ท้าน้ำ ตะแบปนพะพิมพามารับ ภริยา ฝ่ายนางอมิตตดาเมื่อจะเล่าเรื่องความตามวิวาท ก็กล่าวเป็นบาทพระคาถา

น เต พราหมณ คจฺจามิ

นที อุทกหาริยา

* บิดามารดา = บิดามารดา, พ่อแม่

ถิโย มํ ปริภาสึสฺ

มา เม ตวํ อกรา กมมํ

อหํ อุทกมาหิสฺสํ

นาคํ ตมฺหิ กุเล ชาตา

เอวํ พราหมณ ชานาหิ

สเจ เม ทาสํ ทาสี วา

เอวํ พราหมณ ชานาหิ

นตฺถิ เม สิปปกุณฺณํ วา

กุโตนํ ทาสํ ทาสี วา

อหํ โภที อุปฏฺฐิสฺสํ

เอหิ เต อหมกฺขิสฺสํ

เอส เวสฺสณฺตโร ราชา

ตํ ตวํ คนฺตฺวาน ยาจสฺส

โส เต ทสฺสติ ยาจิโต

ชินฺโณหฺมสฺมิ ทุพฺพล

มา โภติ ปรีเทวสิ

อหํ โภที อุปฏฺฐิสฺสํ

ยถา อคนฺตฺวา สงฺคามํ

เอวเมว ตวํ พรหฺเม

สเจ เม ทาสํ ทาสี วา

เอวํ พราหมณ ชานาหิ

อมฺนาปฺนเต กริสฺสามิ

นกฺขตฺเต อุตฺตฺพฺเพสฺส

อณฺเณหิ สทฺธิ รมฺมมานํ

อทสฺสเนน มยฺहनฺเต

ภิกฺขโย วฏฺกา ปลิตา จ

ตยา ชินฺณเนน พฺราหฺมณาติ

มา เม ตวํ อุทกมาหริ

มา โภติ กุปฺปีตา อหฺนฺติ

ยํ ตวํ อุทกมาหเร

น เต วจฺจามิหํ สมฺเร

นानยิสฺสสิ พฺราหฺมณ

น เต วจฺจามิ สฺนตฺติเกติ

ธนฺธญฺญํ วา พฺราหฺมณิ

อานยิสฺสามิ โภติยา

มา โภติ กุปฺปีตา อหฺนฺติ

ยถา เม วจฺนํ สุตํ

วฏฺเก วสฺติ ปพฺพเต

ทาสํ ทาสฺยจ พฺราหฺมณ

ทาสํ ทาสฺยจ ขตฺติโยติ

ทึเม จทฺธา สฺสทฺตคฺโค

มา โภติ วิมฺนา อาหุ

มา โภติ กุปฺปีตา อหฺนฺติ

อຍ္ယုทฺเทวสฺส ปฺราชิโต

อคนฺตฺวา ว ปฺราชิโต

นานยิสฺสสิ พฺราหฺมณ

น เต วจฺจามิหํ สมฺเร

ตฺนเต ทฺกฺขํ ภวิสฺสติ

ยทา มํ ทกฺขสิลฺลํกตํ

ตฺนเต ทฺกฺขํ ภวิสฺสติ

ชินฺณสฺส ปรีเทวโต

พหุ เหลสฺสนฺติ พฺราหฺมณาติ

สา อมิตตตา ส่วนนางอมิตตตานาริรั่าพิไรบอกไป ว่าชายจะหยาบหยาม หนามจะ
 ยอกก็ไม่มี กุแค้นแต่โอ้เหล่าพราหมณ์มันรุมด่า ดังทาสทาสาทาสีก็ไม่ปาน มันช่างประเจิด
 ประจานว่าได้ผิวแก่ ที่นี้เล่าจะเอาพินน้ำท่ามาแต่ไหน ข้านี้ไปไม่ได้แล้วนะท่านตา ชุชกพึงเมียวว่า

ก็ให้เดือดดาล เห็นอิพรหมณ์หน้าด้านบ้านนี้พันใจ สุดแต่ผิวตึงเมื่อไรก็เจาะเพื่อน กูจักเอา
ให้เพื่อนไปเกิดหรือ ตะแถมทำฮึดฮือฮักฮักอยู่แต่ในใจ แล้วก็ปราศรัยว่าเจ้าอภิตตา* แต่นี้ไปเมื่อ
หน้า น้ำท่าแลพื้นผก เป็นพนักงานผิวจะเก็บตักมาเลี้ยงเจ้า นางอภิตตาจึงว่าตระกูลเราไม่เคย
ใช้ผิวต่างซ้าเป็นอันขาด ท่านจงไปหาทาสทาสีทาสามาให้เราใช้ น เต วจุฉามิหิ ฆเร แม้มิได้
กูไม่อยู่ด้วยทสี จะไปจากบ้านนี้เป็นแม่นแท้ ชูชกปลอบว่าแม่อย่าซึ้งโกรธ อะไรมาด่วนพิโรธ
แก่พี่เฒ่า จะเล่าให้ฟังก่อน อันความคิดที่จะผันผอนหาสินทรัพย์ เห็นเป็นอับสั* สติวิชาการ
ทุกวันนี้ได้แต่ขอทานมาเลี้ยงเจ้าพอลืม เข้าหาเพลเห็นอยู่แก่ตา ซ่างไม่เวทนาพี่บ้างเลยอภิตตา
เออ จะได้ทรัพย์ที่ไหนมาช่วยทาส ผิวศรีรับเป็นอันขาดอยู่ทุกสิ่ง จงใช้พี่ต่างทาสชายหญิงเกิด
นะแม่ เถิงว่าแก่ก็(จะ)ต่อจะอุตส่าห์ พี่มิให้เจ้าขัดสน นางอภิตตาเทพยเจ้าเข้าคลใจให้คิดขึ้น
ได้ว่า พระเวสสันดรเสด็จไปอยู่สิงขรวรรพกต เอหิ เต อหมกขิสลั* ท่านตาเออชยดเข้ามาข้างนี้
จะบอกลาให้ตีประเสริฐนัก เขาถือว่าพระปิ่นปักกรงพิไชยเชตุธานี กับพระมัทรี* เสาวภาพัตร์
พาพระลูกกับบุตราบุตรี ออกไปบวชเป็นฤาษีทั้งสี่องค์ ท่านตาจงตรงไปขอพระกัณหาชาติ มาได้
เป็นทาสทาสี เราจึงจะอยู่ด้วยด้วยตาเฒ่าสืบไป ในกาลบัดนี้เกิด

ชูชกได้ฟังคำเมื่อยว่า เห็นสุดปัญญาหน้าตาตก ตะแถมบอกทอดใจใหญ่ จึงว่าเจ้า
ผู้ดวงใจของพี่ อะไรไม่ปรานีเวทนา ด้วยผัวนี้ชราแรงน้อย จะเดินทางสักร้อยก็หอบหิว มิใช่จะ
บิดพลิ้วเมื่อไรมี ด้วยวิถีทางทุเรศกันดาร ประกอบไปด้วยภัยพาฬมฤคธาข ล้วนแต่ร้ายกาจ
กวอดขันนกันจะเจ้า พี่เฒ่านี้จะไปกระไรได้ จะขออยู่ให้เจ้าใช้แต่กับบ้าน สารพัดงานการมิให้
ขัดสน นางจึงว่าเฒ่านี้ทรพลแสนฉลาด อุปมาเหมือนอำมาตย์แม่ทัพ ยังมีพันจะรับอรินทราช
แต่ได้ข่าวก็ขยาด ดุจขอเฒ่าจั่ง(ไร)สันหลังขด ไม่ทันไปถึงวงกตว่าทางไกล แม้นขอเฒ่ามิไป
จากบ้าน สิ่งอันใดที่ราคาญจะขึ้นทำ ตนเต ทุกข์ จะให้ออเฒ่าทุกข์ซ้ำทุกวันวาร เถิงเมื่อยาม
กรุด* ลิงกรานต์ก็จะกรีดกราย แต่งตัวไปกับชายชวณสวาท ให้พรหมณ์ชั่วชาติคลุ้มคลั่ง ที่ปม
เปาก็จะพัง(เป็น)รังโรค เพราะความเศร้าโศกนั้นแล้วแล

ตมตถั ปกาเสณโต สตุถา อาห

ตโต โส พราหมโณ ภีโต

อททิตโต กามราเคน

พราหมณียา วสุณโค

พราหมณี เอตมพริ

* อภิตตา = อมิตตดา

* สับ (โป) = สรรพ

* มัทรี = มัทรี

* กรุด (ปาก) = ตรุ

ปาเถยฺยํ เม ภโรหิ ตํ
มรุปฺปนฺติกา สุกตาโย
อานยิสฺสํ เมถุนเก
เต ตํ ปริจฺจิสฺสนติ

ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตฺถา อาห
อิทํ กตฺวา พฺรหฺมพฺนฺร
ตโต โส มนฺตยิตฺวาน
ปฏกามิ โส รุณฺณมุโข
สิวํ นนฺครํ ฝิตํ

ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตฺถา อาห
โส ตตฺถ คนฺตฺวา อวจ
กฺกํ เวสฺสนฺตโร ราชา
โส ชโน ตํ อวจาสิ
ตุมฺเหหิ พฺรหฺเม ปกโต
ปพฺพาชิตो สกา ฏฐา
ตุมฺเหหิ พฺรหฺเม ปกโต
อาทาย ปตฺตพฺพรณฺจ

ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตฺถา อาห
โส จิตฺโต พฺรหฺมณฺเญ

อชนตํ ปฏฺเฐวิตถ

วเน พาศิมฺคากิณฺเณ
อาทาย เวลฺลวํ ทนฺทํ
โส ปาวิสฺสิ พฺรหฺมณฺเญ
ตํ ปวิฏฺฐํ พฺรหฺมณฺเญ
วิกฺกนฺติ โส วิปฺปณฺนุสฺส
ตโต โส พฺรหฺมณฺเญ คนฺตฺวา
วงฺกสฺสโสรณํ นตฺถ
รูกฺขสฺสมิณฺจ นิสฺสินโน ว

สงฺกฺโกลิ สงฺคฺุฬานิ จ
สตฺตฺว ภาตฺตยฺจ พฺรหฺมณฺเญ
อุโก ทาสกฺุมารเก
รตฺตินทิวมนฺตนิทาติ

ปฏฺเฐวณฺจ อุปาหนํ
ภริยํ กตฺวา ปทกฺขินํ
พฺรหฺมณฺเญ สหิตพฺพโต
ทาสปริเยสนณฺจจฺรณฺติ

เย ตตฺถาสฺสํ สฺมาคตา
กตฺถ ปสฺสเมฏฺ ขตฺติยํ
เย ตตฺถาสฺสํ สฺมาคตา
อติทาเนน ขตฺติโย
วงฺเก วสฺติ ปพฺพเต
อติทาเนน ขตฺติโย
วงฺเก วสฺติ ปพฺพเตติ

พฺรหฺมณฺเญ กามคิทธิมา

ขคฺคทํปนิเสวเต
อคฺคินฺตํ กมณฺชลํ
ยตฺถ อสฺสโสสิ กามทํ
โกกา นํ ปริวารยํ
ทฺูเร ปณฺธา อปกฺกมิ
โกคฺคทฺูโร อสฺสณฺนโต
สุนฺเขหิ ปริวาริโต
อิมา คาคา อภาสธาคิ

ภิกษเว ดูกุรสงฆ์ผู้ทรงศีลสิกขา ตโต ในกาลเมื่อเฒ่าชราพิรุณร้าง ลุอำนาจนาง
 อปัทธิดา บริภาษณายาบทใหญ่ไม่ยั้งดี เฒ่ากลัวว่าจะหนีจึงปลอบนางว่า เจ้าผู้ล่าอางเอี่ยม
 พักตร์ อย่าตัดพ้อพี่น้องเลยนะน้อง จะอุทิศส่างไปขอสองครุณราช มาให้เป็นทาสของเจ้า เจ้าจง
 แต่งเสียบึงให้เราจงครันครบ นางอุปิตตดาก็ตบแต่งสัตว์ก่อนแลสัตว์ตมุง ล้วนขนมอบรวงจัดใส่
 ย่าม ชูชกพราหมณ์ก็ตักน้ำท่าหาฟืน ยืนดูเรือนที่รวนเรเซทรุดชำรุดรั่ว ครวไฟแลได้ถุน ตะแก็
 จับจนตอม่ออุดุด ทั้งบันไดหักสลักหลดลุ่มประตุ เฒ่าดูซ่อมแปลงแต่งเสร็จสรรพ แล้วก็รับ
 ขวัญภรรยาสอนสั่ง น้ำตาตะแก็ดังลูกเบ๊ย ให้ละห้อยละเหี่ยมิใคร่จะจาก เจ้าเพื่อนจนเพื่อน
 ยากอยู่จ่งดี ทชั้กระทำประทักษิณสิ้นลักสิ์รอบ แล้วก็กลับหน้าปลบกลับหลังปลบพรั่าพรู
 ดุดังบ้า ยกยามใหญ่ใส่ปากว่าไม่เท่าจ้องจด เอาเพศเป็นดาบสแล้วก็ลงจากเรือน เบือนหน้า
 มาดูเมียนี้อยู่ ๆ จนเดินคล้อยคลาดออกจากบ้าน ผ่านท้องทุ่งมุ่งหมายหมู่ไม้ สัญจรไปกระทั่ง
 ถึงกรุงสิทธีราช เห็นประชาชนมากลุ่มกลาดอยู่กลางนา เฒ่าก็ถามหาเจ้าพระยาเวสสันดร ว่า
 ทำวเสด็จจรอยู่ในประเทศที่ใด ผูกคนก็ขัดใจไล่ตีพราหมณ์ ว่าเหมมึงยังถามอีกเล่า พระองค์มา
 พรจากจากเราทั้งปวงนี้ ก็เพราะขอเหล่าเชื้อชาติขอทาน บ้างก็ได้(ไม้)คานไม้ค้อนก้อนอิฐ ติดตาม
 ปะตะต้อยตบตี ทชั้วิ่งตะโยงตะโพงไปเต็มแรง สะดุดระแหงหกหล่มคว่ำ คล้าหาถูงได้ไม้เท้า
 แล้วก็วิ่งเหยาะ ๆ อย่างใหญ่ เข้าในพงไพรชิตชัฎถัดตรงมา นามเหนี่ยวเกี่ยวยามไว้ ตกใจว่า
 คนชุด ร้องอุตุตุตุว่ากลัวแล้ว แล้วตื่นแล้ว ๆ ดึงดันรันขึ้นป่า เคลื่อนตามห้วยเหินระแหงหินเห็น
 อนาถ บึงหลบลาดพลาดลื่นลุ่มแลละเลิง วิ่งกระเจิงไปตามจน ในพนัสพนาสนธ์แสนลัดวีร้าย
 ตะแก็เข้มนหมายระมัดตัวไปเต็มที ทชั้หยุดยั้งนั่งคะเนนึกแนวนาตรโดยเดา เทพยูเจ้าช่วยดล
 ใจให้พราหมณ์เดินบุ่มบ่ามบุกชัฎถัดตรงมา ถึงที่ใกล้ทวารวารีเอนด้าน สุนัขเจตบุตรพราหมณ์พร้อม
 สะพรั่ง ล้วนแต่แว่นกลังเกราะกลาด รูปร่างก็ประหลาดกว่าสุนัขบ้าน ออกใหญ่ยานเอวกิวกำลัง
 แรง บ้างก็ต่างแดงดำนิลหน้ายาว ๆ บ้างเขียวขาวหม่นหมอกมีหลายหลาก ได้ยินพราหมณ์เดิน
 แกรกกกรากกรุกันออก เหาตะคอกดูขบ แล่นกระหลบล้อมหน้าหลัง เฒ่าก็พะว้าพะวังวุ่นวาย
 ร้องว่าไอ้ทีนี้ตายเป็นมันคง หลงเรียกเจ้าอุปิตตดาช่วยที ทชั้รับข้างหน้า หมากัดยามละว้าข้าง
 หลังแยง เฒ่าก็แกว่งไม้เท้าตีกระบองหัน วิ่งถลันแล่นขึ้นต้นไม้ สุนัขไล่ล้อมโดดฉวยเท้าทชั้
 ตะแก็สะอึกหนีขึ้นต้นไม้ไม่ได้ มิรู้แห่งที่จะไปข้างไหนรอด พราหมณ์ทอดกึ่งพฤกษา ร้องให้หา
 พระนเรศวสสันดร ด้วยพระคาถาฉะนี้

* ดาวบส (แบบ) = ดาบส

๖ เทพยูเจ้า (โย) = เทวดา

๗ กระหลบ (ปาก) = ตลบ

โก ราชปุตต์ นิสภ
 ภเย เขมสฺส ทาตาริ
 โย ยาจตฺ ปติฏฐาสิ
 ธรณูปมํ มหาราชํ
 โย ยาจตฺ คติ อาสิ
 อุตฺตูปมํ มหาราชํ
 กลฺยาณติตถิ สุปิวิ
 ปุณฺทรีเกหิ สณฺณนํ
 รหฺมูปมํ มหาราชํ
 อสฺสสตถํ ปเถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตानํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 นิโครธํ ปเถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตानํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 อมพํ วิเย ปเถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตानํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 สาลํ วิเย ปเถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตानํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 ทมํ วิเย ปเถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตานํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 เอวญฺ เม วิลปโต
 อหิ ชานนฺติ โย วชฺชา
 เอวญฺ เม วิลปโต
 อหิ ชานนฺติ โย วชฺชา
 ตาย โส เอกวาจาย

ชยนตมปราชิตํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 ภูตานํ ธรณิวรา
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 สวณฺตินํว สาคโร
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 สิตฺตทกํ มโนรมํ
 ยุตฺตํ กิณฺชกฺขเวณฺณา
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 ปวิฏฐสฺส พุทฺทาวเน
 นนฺทํ โส ชนเย มมํ
 ปวิฏฐสฺส พุทฺทาวเน
 เวสฺสณฺตรนิวาสนํ
 ปสเว ปุณฺณํ อนุปกนฺติ

ชุกพราหมณ์ร่ำพิโรหา ว่าไอ้พระโพธิวงศ์ผ่านเกล้าของสัตว์ผู้ยากเลย โก ผู้ใดเลย
ที่รู้แห่งหนตำบลเขาศรียวงกต ราชปุตต์ อันบรมกรุงสี่พิราข พระบาทเธอทรงพระศรัทธา นิสภ
อันประเสริฐดังพญาโคอุสุภราช ถึงเสียงอสนีฟาดก็ไม่หวาดไหว น้ำพระทัยท้าวเธอศรัทธาทาน
ชนะหมู่มัจฉริยมารม้วยสิ้น โย เวสสันดร อันว่าพระเวสสันดรนรินทร์พระองค์ใด อันประกอบ
ไปด้วยพระหฤทัยใหญ่ยิ่ง เป็นที่อ้างอิงแก่ฝูงสัตว์เลมอพระศรัทธา สาคโรว ดังพระมหาสมุทร
อันใหญ่ล้อมทวีปไว้ดังจอกลอย เป็นที่ไหลหลาหล่น้อย ๆ สิ้นทั้งปวง กลุยาณติดั่ง คุ้งดังสระศรี
อันใหญ่หลวงล้วนอุบลบานสะอาด เป็นที่อาศัยมัจฉาชาตินานา หนึ่งเหมือนฉายาโพธิ์ไพรใบ
ช่อ่ม กระพุ่มแม่ไพศาลสะอาดร่มริมทาง เป็นที่แสนสนุกกว้างร้อน แก่ฝูงสัตว์อันสัญจรจำเรณู
จิตเจตนา เหมือนพระราชศรัทธาทานถ้วนทุกออกสัตว์ แม้นใครบอกวาทะทรงสวัสดิ์อยู่ที่ใด
ก็เป็นທີ່เจิมใจแจ่มจิตเรา ตาย โส เอกวาจา ด้วยถ้อยคำคำเดียวอันเกลี้ยงเกลาบอกตำบล
ก็จะมีกุศลเสวยสรวรรคในทิพรัตนพิมานแมน เป็นอันมั่นแมนแล้วแล

ตมตถ์ ปกาเสนโต สตุถา อาห

ตสส เจโต ปฏิสสลิ

ตุมเหติ พรหม ปกโต

ปพพาชิต สกา ฐฐา

ตุมเหติ พรหม ปกโต

อาทาย ปุตตหารบจ

อภิจจการี ทุมเมโธ

ราชปุตต์ คเวสนโต

ตสส ตฺยหาน น ทสสามิ

อัย หิ เต มยา นุนโน

สิโร เต วชฌยิตฺวาน

ปณฺณสกุณํ ยชิสสามิ

ตฺยหํ มํเสน เมเทน

อาหุตี ปคฺคเหสสามิ

ตํ เม สฺยิฏฺฐํ สุหุตํ

น จ ตฺวํ ราชปุตฺตสส

อวชฺโณ พฺราหฺมโณ พุโต

ตสฺมา พุตฺตํ น นนฺติ

อรณญฺเญ ลุทฺทโก จโร

อติทาเนน ขตฺติโย

วงฺเก วสฺติ ปพฺพเต

อติทาเนน ขตฺติโย

วงฺเก วสฺติ ปพฺพเต

ฐฐา วิวนมาคโต

พโก มจฺจมิโวทเก

ชีวิตํ อธิ พฺราหฺมณ

สโร ปาสฺสตี โลหิตํ

หทยํ เจตฺวา สพฺพณํ

ตฺยหํ มํเสน พฺราหฺมณ

มตฺตลฺลฺเคน พฺราหฺมณ

เจตฺวาน หทยํ ตว

ตฺยหํ มํเสน พฺราหฺมณ

ภริยํ ปุตฺเต จ เนสฺสสฺตี

เจตฺปุตฺตํ สุณฺหิ เม

เอส ธมฺโม สนนฺตโน

นิชฌมตฺตา สิริโย สหฺเพ
 มาตา จ ทพฺพลา ตสฺส
 เตสํ ปหิโต ทูโต
 ราชปุตฺตํ นยิสฺสามิ
 ปิยสฺส เม ปิโย ทูโต
 อิทฺถจ มธฺโน ตมฺหิ
 ตถจ เต เทสํกฺขิสฺส

ปีตา นํ ทฏฺฐมิจฺฉติ
 อจิรา จกฺขุณี ชีเย
 เจตปุตฺต สฺสฺสฺส เม
 ยทิ ชานาสิ สํส เมติ
 ปุณฺณปุตฺตํ ททามิ เต
 มิคฺสตฺถิถฺจ พฺราหฺมณ
 ยตฺถ สมฺมติ กามโทติ

ภิกษุเว ดูกรสงฆ์บริวาร อันว่าเจตบุตรนายพราน เมื่อได้เสาวนาการเสี่ยงร้องไห้
 เหนื่อยอดไม่วิปริตคิดงน จะว่ามีหรือคนหลากหลายประหลาด มาออกนามบรมบาทนฤเบศร์ เพื่อน
 ก็คะเนเหตุเห็นใช่ผีสิง จับหน้าไม้ไล่แสงพลางวิ่งวุ่น เหลือบขึ้นไปดูก็เห็นพราหมณ์ เอ๊ะดีร้าย
 (จะ)ตามมาขอทานสักสิ่ง ออย่า(เลย)นะ ภูจะยังมันให้ตกลง คิดแล้วก็งงหน้าไม้ว่าหน่วงจะลั่น
 เพื่อนก็ขบฟันเช่นเงี้ยวเกรี้ยวกราดกระวาดว่า ฮ้าเฮ้ยพราหมณ์ ไยมาออกนามพระเวสสันดร
 พระองค์จากพระนครมาอยู่ป่า ก็เพราะอดตายหาเหล่านี้ ยังมีหน้าบัดนี้ข้าชุกชนคันตามมา
 อีกเล่า ดูดั่งว่า(นก)ยางเจ้าจงตามปลา ภูไม่ไว้มึงแล้วหนาไอ้พราหมณ์ อยู่ สโร อันว่าเป็น
 เล่มนี้ จงดูเถิด ภูจะยังมึงให้เกิดเอาชาติใหม่ แล้วภูจะตัดเอาตับไตไส้ทั้งปวง เป็นเครื่องบวง
 สรวงแก่เทเวศ เป็นมหันตวิเศษสิ่งบูชา ในเวลานี้แล้วแล

เมื่อชุกพิทาจารย์ ได้ฟังซึ่งนายพรานล่ำรกร้อง เฒ่านี้ชนพองพระพรัน^๒ขวัญหาย
 ยิ่งแลเห็นจับสายหน้าไม้ว่าหน่วง ตะแบกร้องว่าโอดโอดแล้วเขมิบท้องเข้ากระแห่เหมือน
 จะตกไม้ เฒ่าคิดว่าจะตายไยเปล่าสิหน่า จะล่าทับด้วยวาจาเกลือกจะหยุด จึงร้องว่าฮ้าเฮ้ย
 เจตบุตรพรานไพร ไยมาหน่วงหน้าไม้จะยิงกู เออเอาเข้าลองดูเป็นไรเล่า ถ้ามีตายทั้งโคตรเฒ่า
 ออย่าพัก ว่า เจตบุตรพรานป่า เมื่อได้ฟังเฒ่าขรามุสา สุนัข พนธิตัว จึงผูกสุนัขไว้ด้วยดี
 จึงยังทชีให้ลงจากไม้ แล้วก็ปราศรัยสนทนาว่า เจ้าขรวัตาผู้ราชทูต แรกมาสิไม่พูดกับหลานชาย
 จักแหล่น^๓จะตายไม่ต้องการ ท่านอย่าถือโทษหลานเลยเจ้าขรวัต เราจะได้ผดุงกันภายหน้า
 แล้วพรานป่าให้โภชนาพชี้น ทั้งผลไม้เผือกมันต่าง ๆ จัดทั้งขาทรายอย่างแห้งสนิท กับน้ำผึ้ง
 หวานชนิด^๔พอขุใจในกลางดง กามโท อันว่าสมเด็จพะองค์อิศวเรศ ผู้ผ่านภาพแม่พระเดชโดย

^๑ กระวาด (ปาก) = ตวาด

^๒ พระพรัน (ปาก) = ประพริ้น

^๓ จักแหล่น (ปาก) = จวนเจียน, หูดหวิด

^๔ ชิด (ใบ) = มาก เช่น หวาดชิด (หวานมาก, หวานสนิท)

ทาน เสด็จสถิตสถานที่ใด หลานก็จะบอกให้ท่านไปสู่ประเทศที่นั่นแล

ชูชกปพพ์ นิรุติ์

ประดับประดาไปด้วยพระคาถา ๗๗ พระคาถา

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

พระมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก สำนวน ๖

หมายเลขลำดับที่ ชบ.บ ๔๖๗/๕ ก

ตथा กาลิงครฐเฑ พุณฺณวิภูสพฺราหมณคามวาสี ชูชโก นาม พฺราหมโณ ภิกฺษา
จฺริยาเย กหาปณสํ ตํ ภิตฺวา, เอกสฺมี พฺราหมณกุลเ รฐเปตฺวา, ปุณฺ ๓๓ ปฺริเยสนตฺถาย คโต.
ตสฺมี จิรายนเต พฺราหมณกุลํ กหาปणे วลฺลเชตฺวา, ปจฺฉา อิตเรน อาคนตฺวา จิตฺยมานํ,
กหาปणे ทาตุํ อสฺสโกณตํ, อมิตตฺตาปํ นาม อตฺตโน อิตฺรํ ตสฺส อทาสี.

ตथा กาลเ ในเมื่อพระพุทธกระหม่อมจอมโมลีสีกษัตริย์ เสด็จถึงภูมิจึงวัดขวางเว้ง
เชิงสิงขรวงกต ตั้งพระองค์ทรงผนวชบวชเป็นดาบสบรรพชาเพศ ตั้งพระขันติตักทิลแล้ว
อาจเกิดก่อเป็นกำแพงแก้วป้องกันภัย ท้าวเธอสำราญรื่นเริงบันเทิงพระทัยในกลางเดือน เสวย
แต่ผลฝาดเผื่อนทุกเวลา

เอโก พฺราหมโณ ยังมีพราหมณ์ชราประพุษจรีต เจ้ากรรมพิตจางวางเล่นเป็นบุรุษโทษ
๑๘ แห่ง แขนงเข้าแข่งคอดคู้กะทุ้ ไหลล่อบลูหลูบลูหลิบ แก้มตอบตีบมือตีนโต ลูกสะตือโดนได้
ดูดังด้ามพว้า บันเเวดคดขวาต้องคำรำเสนห์ ดาหลิวเหล่หลูหลิก เหมือนไอ้ชกวัดไซก หน้าโน
ไหนกคอปเป็นหนอก หัวก็ล็อกฟ็อกหมาหลง เป็นอับมงคลไม่มีดี แฝงไฝผีเซอะซ้ำชอก ปมเปื่อย
ปอกนุบบิมเบอะ ขี้ฟันเปรอะแสนสกปรก นามชื่อว่าชูชกชาติทรพล เป็นเจ้าจอมจนสำหรับบ้าน
เป็นหัวไม้ข้างขอทานไม่มีใครจะถึง ด้วยไอ้เฒ่าสิมันต์อืดตื้นตื้น ชนชุกไปทุกแห่ง เที้ยวประจบ
ประแจงไปทุกประตู ตัวออเฒ่าทำที่เจ้าชูชกฉายา รู้ว่าเรือนไหนเป็นแม่ม่าย ตะแคงก็อุตสาห์ไป
เที้ยว ถ้าสมคะเนข้างเกี้ยวก็จะได้การ ถ้าเกี้ยวไม่ได้ก็จะไล่เอาเข้าสาร* เมื่อใดออเฒ่าออกจาก
บ้านจึงแต่งตัว เสกน้ำลายทาหัวกันเสลด ภาวนาประสมเนตรกันด่าแม่ แล้วไอ้เฒ่าก็ยืนยิ้มชม
ตัวว่าอุยฉายา เนื้อหนังมันช่างนุ่มนิ่มหมูปหิมอยู่ปุปะ ภูนี้ต้องลักษณะท้าวแสนปม ไอ้ไฝกลม ๆ
ภูจะบอกว่าฝิงเครื่อง ไอ้หูตหัวเหลือง ๆ ภูจะบอกว่าฝิงเพชร ไอ้หิดเป็นเม็ด ๆ ก็จะเป็นบอกว่าฝิง
พลอย ไอ้หน้าเหลืองไหลหยดย้อย ภูจะบอกว่าน้ำกุหลาบ ออนางแม่ม่ายก็ตายราบเป็นมันคง
นุ่งผ้าไว้หางหงส์จนสิ้นทุน แล้วก็ชมตัวว่ามันลุ่มนุ่มเหมือนหอยจับแฉง ถือไม้เท้าจตจ้องขย่อง
แซย่ง เข้าไปยืนยิ้มแอบกระแอมอยู่ที่หัวบันได นางแม่ม่ายแลเห็นถามว่ามาหาใครเจ้าคุณตา
เฒ่าชราตะแคงพูดจาตามทำเนียม^๒ ว่าเรียนมาด้วยธุระรัก เขาว่าไอ้หัวจกนี่มาเกี้ยวแม่ ชูชก
ตะแคงจึงแก้ว่า จะเกี้ยวแม่ไปฝากพ่อ เขาร้องทุตไสต่อ ไปเสียให้พ้นหัวกะได^๓ ที่หลังตะแคงพูด

* เข้าสาร = ข้างสาร

^๒ ทำเนียม (โบ) = ธรรมเนียม

^๓ หัวกะได (ปาก) = หัวบันได

โพลไปข้างชอทาน มิได้เข้าสู่^๑ก็เอาเข้าสู่^๒ ตามแต่จะศรัทธาเกิดนะเจ้า ครั้นได้บ้างตะแคงโพลออกไปข้างวัด ประสมประสัดกับเด็ก ๆ อวดกะเณรเล็ก ๆ จะเอาข้างอยู่ป็น ยืนอย่าให้ตรงปากกระบอก หรือจะเอาข้างอยู่นอก ออกไปเสียให้สุดกู จะเอาข้างเจ้าชู้ก็แยบคาย ภาวนา ประสมเนตร มีเสลดกะน้ำลาย ตะแคงย้ายไปข้างตาเถรเล่นแร่ แก้กายสิทธิ์คิดปริศนา อวดตำรายากินเข้าได้ สรรพยาชาชิงตะไคร้ แกงคั่วกับเนื้อไก่ที่มัน ๆ กินเข้าสิ้นวันละสามฝ่าบาตร ถ้าใครไม่ชอบบาตรยกไปข้างหมู่ หรือจะเอาข้างหมอดู ทำด้วยเลขเอกโทก็สันทัด ถ้าผู้หญิงท้องโตสันต์ทายว่าลูกอยู่ในท้อง คนมีเงินมีทองว่าไม่จน ผู้หญิงเดินกรำฝนทายว่าเปียกทั้งในทั้งนอก คนหายใจไม่ออกทายว่าตาย ไอ้เฒ่าเลือกสนชวนชวายเป็นหนุ่มมาจนหัวหงอก เป็นดอกกระพุ่มแก่ชรา กหาปณสต์ ลมิตวา เฒ่าก็สมทรัพย์ได้ร้อยกษาปณ์ ลานนั้นก็สิ้นคราวปางเมื่อไอ้เฒ่าจะได้เมียสาวจะเสียทอง จึงเผอิญให้เอาทรัพย์ไปนับฝากสองสกุลพราหมณ์ข้างในบ้าน มีคนหุบอดเป็นพยานอยู่ครึ่งคน ไอ้เฒ่ากระเซอะกระเซิงสนแสวงหา ด้วยโลกเจตนา นั้นแล

ตลมี จิรายนเต ในเมื่อสกุลพราหมณ์ทั้งสองรับเอาทองของชุก มันให้บังเกิดกาลอุลามกขึ้นช่อ มันเล่นเอาจนจนจ่อหน้าปรอยกรองกรายผมโกรน ต้มระร้อยต้มมะลิ่ง จนแต่ว่าเพื่องสสิ่งก็ไม่มิดิดพก จึงคิดว่าทองของชุกตะแถมมาฝากไว้ ด้วยไอ้เฒ่ามันไปไหนไม่เห็นมามันจะมีไปตายโหงตายท่าเสียแล้วแลหรือ จึงพากันเอาไปจำหน่ายจ่ายซื้อซื้อกินจนสิ้นหมด

ตลมี ขณ ขณะนั้นชุกตะแถมกลับมากลามาถามของ ว่าสุทั้งสองทองของกูอยู่ไหนเล่าไปเอามา ส่วนสกุลพราหมณ์ทั้งสองให้อัดอันตันอกประนมา จึงเข้าไหว่นบอบปลอบคุณตา มิให้ว่ารุ่นว่าหม่อมตาเจ้าคะ หม่อมตาเจ้าข้า หม่อมตาประคุณ จันดูมีบุญขึ้นกว่าแต่หลัง เมื่อแรกเดินเข้ามาในบ้านดูเหมือนท่านประ(คุณ)พระคลัง ดูผิวเนื้อผิวน้ำก็เป็นน้ำเป็นนวล จวนจะได้ดีสี่คนหาม ทำสงครามกะพวกแรง ตัวหลานนี้อัปรีัยยุบยับตละว่าเขาแข่ง ยังแต่ชีวิตอยู่ร่อแรงจะตายอยู่ร่อร่อ เพื่องสสิ่งก็ไม่(พอ)เหลือสุดที่จะหา จึงเอาทองของหม่อมตาที่ฝากไว้ โปรดตงข้า ๆ พอถึงหน้ากล้วยไซ้ จึงจะเอาทรัพย์มานับให้ของคุณตา จะพิศดูวาสนากี่ร่อแรง จงโปรดดก่อนเกิดเจ้าหม่อมหัวแดง แต่พอให้ทะเลแห่งเท่านั้นแล

วันนั้นไอ้เฒ่าชราตาเขียว เช่นเขียวขบฟัน หัวล้านอยู่ดุด ๆ เดือดอยู่อีกอัก ไอ้หิดมันพลอยชักอยู่เหะ ๆ ตะแคงจึ่งว่าดูดี ออเจ้านี้เหลาะแหละพูดเลี่ยม จะเล่นข้างแหกตาหลอก

^๑ เข้าสู่ = ข้าวสุก

^๒ เข้าสู่ = ข้าวสาร

^๓ สันต์ = ถนัด

กูจะบอก กะเจ้าเสียให้เห็น อย่าทำเล่นกะหุ้มแพรตัวโปรด โทะถึงใส่ด้วยบท รู้จักกฎอะไรกะ
 ออเจ้า กูเป็นข้าราชการเก่าตามเสด็จจนหลังโกง นอนท้องพระโรงจนหลังเลอะ เป็นแต่ากิน
 เบี้ยหวัดจนปากแจ๋อ ทูลสนำเสนอนจนตาเหล่ ออเฒ่าอย่าทำโวเวว่าไม่ให้ กูจะฟ้องหัวขึ้นให้ขุน
 เล่นเจ้าให้ซูลมุนระยำมั่ง การในรั้วในวังกูรู้จักแต่พื้นผู้ดี ถ้าไม่ให้กบฏเดี๋ยวนี้ กูจะเอาให้ป้าน
 พอเสด็จออกมาหน้าพระที่นั่งหลังจกกล กูจะพึงพาบกราบทูลให้เป็นวรรคจังหวะ ว่ากระนี้ ๆ
 ขอรับพระพุทธรเจ้าข้า ขอรับใส่เกล้าใส่ผม ทูลอุบเอาให้หลายข้อ ว่าออเจ้าฉ้อเอาทองของกูไว้
 ประเดี๋ยวก็ต้องติดไปบีบตะมูก^๑ ผูกไ้พวกซี้ฉ้อเอากลอนใส่มือ เอาชื่อใส่คอ เอาให้มันงออยู่บัด
 ถึงจะผ่นผัดภูมิอยากฟัง ถ้าออเฒ่ารักตัวเสียตายหลังจกคิดดู อย่าให้เคื่องน้ำพระทัยกู นั้นแล

โส พราหมณ์ ส่วนพราหมณ์ทั้งสองคนผัวเมีย ปันละวณพัลวันหันเข้าไปในเคหา
 ร้องเรียกเจ้าอภิตามานั่งใกล้ น้ำตาไหลลงพราก ๆ ว่าเจ้าแม่เอ๋ย เราจะพากันยุบยับยาก
 เห็นแต่จะสุดสิ้น ด้วยเอาทองของเขาไปขายกินเสียแล้ว เห็นแต่น้ำลูกแก้วนี้แลจะช่วยแก้ทุกซ
 เหมือนหนึ่งว่าเจ้าช่วยเปิดประตูคุกให้พ่อแม่ ด้วยพราหมณ์เป็นถึงหุ้มแพรจะฟ้องร้อง แม้ว่าจะ
 ให้เจ้าไปแทนทองของพราหมณ์ เหมือนหนึ่งเจ้าช่วยดับความให้มารดา ว่าพลางนางอภิตา
 น้ำตาไหลลง ๆ พราย นางพราหมณ์แลดูมิใคร่จะได้ น้ำตาไหลลงโกรงเป็นมันคง ว่าลูกรักเจ้าแม่
 เอ๋ย เจ้าเกิดมาสำหรับโลกียะยังไม่ถึงนิพพาน ประกอบไปด้วยการประเวณี เหมือนหนึ่งเปิด
 เครื่องเขนนี้หรือจะพ้นปากผีไม่มีแล้ว ลูกแก้วจงจำคำแม่สอน เจ้าจะเอาเรือนไปอยู่กับเพื่อน
 ที่นอน เป็นคนด้วยการปรนนิบัติกับความสุขจิต ถึงชายอื่นจะหยาดฟ้า เจ้าอย่าได้คิดอย่าผิด
 เอาผิดมาแปด^๒ ผัว อุดสาหัสจนตัวเจ้าจงดี ให้เหมือนหนึ่งว่าจามจุรีรักษาชน ถึงสืบยาก
 เฒ่าจน อุดสาหัสทนให้ได้ดี เป็นกษัตริให้ลือยศ ให้ปรากฏในสงสาร อย่าดูเยี่ยงหญิงพาลที่ว่า
 ยาก เมื่อแม่จะสอนเหมือนหนึ่งดักน้ำมารดหัวสาก แต่ปากรับว่าคะ ๆ ครั้นแล้วก็ปดเสียน ๆ
 หลายอย่างแยบคายมารยาทหญิง เมื่อรุ่น ๆ สิบสี่ ๑๕ ปี เห็นหนุ่ม ๆ แปลกหน้า ทำตาหรี ๆ ทำ
 กระดกกระซ้อย คอยชม้อยชม้าย ทำอายแอบเป็นที่ ออเจ้า(ระ)วังจะนั่งจะลุก ก็กระดุกกระดิก
 ระริกระแร่ แขนเขื่อนเข้าริมอก ห่มผ้าไม่สนัด^๓ ทำพลัด ๆ ตก ๆ ดูแต่หัวอกจนดันร้านตลาด
 แต่งตัวขึ้นเลเนรนาต นุ่งผ้าประหลาด แลล้วยลายส้างโล่งรื้อบาง ๆ ห่มสอดลับในได้ดำ
 มะเกลือสองเพลาะ นางน้องก็เดาะเข้าไว้ มีเพ็ญมีไฟสู้น้ำมันจันทน์จนหมด ปัดอดอดตัว
 ว่ามั่งมีสุดคน จนไอ้ขโมยเข้าปล้นขึ้นชนยังรุ่ง ปะแต่ถุงเปล่า ๆ พบแต่เสวียนหม้อเข้าแอบข้าง

^๑ ตะมูก (ปาก) = จมูก

^๒ แปด = เปื้อน ใช้คู่กันว่า “แปดเปื้อน”

^๓ สนัด = ถนัด

ที่นอน พุดจาหลอกหลอนทั้งลวงจะหลอกที่ไหนไม่รู้ แต่ลวงข้าอยู่กับเจ้าครอก ออนางข้าลง
เรือนนอกตะวันบ้าย ๆ ถึงไม่พักไม่พูด มันก็สุดลงให้ง่าย ๆ ลูกอีหุญงไม่อายชายหน้าเพื่อนกัน
อย่างนั้นหนาเจ้า แม่จะเล่าให้ฟัง นางอมิติดาร้อยชั่ง ฟังคำแม่นั่งนิ่ง สั่งสอนเจ้ามาพรรณนา
ทุกสิ่ง คำแม่เจ้าอย่าทิ้งถือใส่ใจ มาเกิดแม่มาอย่าช้านัก พรหมมณฺชราตะแกไขพอดี จึงซื้อ
น้ำมันตานีมาสีร้อย ดัดปีกให้ลอยแล้วแต่งแฉ่ไธเอาได้เสม็ดมาเจ็ดใบจุดจับกระเหมา^๑อยู่
ม่อล่อมือกถืออก เอาแป้นนพบุรี^๒มาขยี้ทาพอกหน้าล็กเจ็ดนิ้ว เอาขี้ผึ้งตำราหลวงมาติดคิ้วให้ค้อม
เป็นคันเบ็ด ครั้นจัดแจงแต่งสำเร็จจึงพามา นั่งลงตรงหน้าเจ้าขรรุชก ยกมือสืบนิ้วขึ้นประนม
ไหว้ นางพรหมมณฺชราจึงเกลี้ยไถ่ด้วยวาจา ว่าหม่อมตาเจ้าคะหม่อมตาเจ้าคุณ ลูกดีชาน^๓คนนี้
แต่อายุสิบห้าปี เขามาพาดหัวกะได^๔ไม่รู้ขาด มาสู่ขอแต่ล้วน(ขนาด)เจ้าจอมหม่อมขุนนาง
กองกลางที่มั่งคั่ง จะเอาทุนสิบชั่งเขาก็จะมา จะเอาสินสอดสิบห้าเขาก็ยอมเสร็จ ชันหมากจะ
แต่งเดือน(เจ็ด)ข้างเย็น จะเอาหัวกระเด็นกลับหอกกระดังต่างกันไป ทั้งนี้ทั้งนั้นไว้ด้วยวาสนา
เคยเป็นข้าคุณตาเจ้ามาแต่หลัง จะเลี้ยงเป็นเมียเป็นลูกตามแต่จะปลูกจะฝัง ฝากด้วยเถิดเจ้าคะ
คุณตา ส่วนเฒ่าชราแลเห็นโคมอมิติดาเข้าวันนั้น มันให้ตื่นตกตะลึงแลปลิ้นเลี้ยวริมสีปากอยู่
เจาะ ๆ สมคะเนญแล้วจะกะทิสด แล้วตะแกก็ถ่อมถดพูดเป็นที่เขยว่า อนิจจา ๆ คุณแม่เอ๋ย
ฉันจนกระไรเลยถึงเพียงนี้ ถ้าบอกแต่หัวทีก็จะงามหน้า ฉันจะทำตามวาสนาให้ครึกโครม ท่าน
พระคลังกลาโหมก็เป็นลุงเป็นตา จะขอมโหรื^๕ที่หม่อมน้ำล็กกลามวง นิมนต์พระสงฆ์มาชดน้ำ
สวดมนต์ คราวนี้จนเสียเพราะอยู่ไกล กระนั้นฉันจะลาพาลูกไปยังบ้านเรือน ตะแกจึงร้องเตือน
นางอมิติดาว่าเกิดแม่มา เฒ่าก็พาพลอยออกจากบ้านถิ่นเดินละลนลานเหลียวหลัง กลัวคนทั้ง
มันจะชวนชิง ทำศึกหน้าผู้หญิงหวังให้สิ้นคั้น ปะไ้อ้เจ็กไ้อ้จั้น ตะแกก็ร้องว่า(...ข้ารู้ต...)ลิกจะ
ไป เห็นหนุ่ม ๆ พวกไทยเป็นทุกข์เขม่นอยู่วุ่นวาย ใครไม่กลัวความจิบหายแล้วก็เข้ามา มีอคว่า
ก่อนอิฐ ถ้ามั่นใครเข้ามาใกล้ พ่อไม่ไว้ชีวิต เดินพินิจดูเมียสาว นวลหน้าเจ้าชาวตละว่าไขปอก
ข้อแขนข้อศอกตละคำแสน บั้นเอวเจ้าอ้อนแอ้นราวกะไรวัด ที่ท้องน้อยของเจ้าก็หยัด ถึงไ้อ้ที่ถัด
เดินไปก็เหยาะ กุศลหนุนหลังแล้วมันไม่ฟังเลยเจียวเจาะ แต่พี่ไม่รู้เหาะยังได้นางเทพริดา ไ้อ้เฒ่า
ก็พาไปถึงกระท่อมไซเซ สมคะเนที่นี้กหมาย ร่วมรักกลมไสรบายตามประเพณี ด้วยนางอมิติดา
นารีนั่นแล

^๑ กระเหมา (ปาก) = เชม่า

^๒ นพบุรี (ใบ) = ลพบุรี

^๓ ดีชาน (ใบ) = ดีฉัน

^๔ หัวกะได (ปาก) = หัวบันได

ภิกษเว ดูกุศลผู้ทรงศีลสมาธิปัญญา ลา อปิตตตา ส่วนนางอมิติตาสาวแท้ เมื่อได้ตาซีแก่มาเป็นผัว นางบนบอบตัวตามประเพณี ประณิบัติตาซีไม่แซ่เขื่อน ทั้งเข้าเจ้าก็คำ ทั้งพินน้ำมิให้ต้องเดือน อยู่แต่บนเรือนทุกเวลา

อถญะ ตรุนพราหมณา อันว่าพราหมณ์หนุ่มในบ้านนั้นที่เมียมี ครั้นเห็นนางอมิติตา นารีแม่แก่ดึกก็เดือดใจ นึกว่าชชะ จนขึ้นแต่ชชะกระวังร่างร้าย แก่จะตายอยู่รอบร้อ มันฉวยได้เมีย เหมาะจะได้นอนกิน ภูแค้นแต่อีกรู้อยู่ลั่นกินแต่แรงผิว ตละววลันหลังหัก สุดแต่ว่าจะเลยลีม กระตัก^๑แล้วก็ใจแตกทั้งตาปี ชอบแต่ว่าจะตบตอยปะเตะตี ให้มันแตกตื่นเดินตามกันไปเสียจาก บ้าน ต่างคนต่างงุ่นง่านลุกขึ้นงกกัน ถกเขมร(กัน)อยู่เกะกะ เออะฮ้อฮ้อ เฮวๆ อีหัวไรจกเปิด ใครใช้ให้มึงเกิดมาเป็นผู้หญิง มันช่างหยิ่งนี้เหลือตัว กลับผิวทำลงเป็นเมีย อีส้าเสียชุกชน ลัก แต่ว่าคนเพราะมีหู มึงไม่ดูเยี่ยงอย่างนางอมิติตา แต่ผิวแก่เฒ่าชรา ยังอุตสาห์ประณิบัติ มิให้ ต้องเคืองขัดทุกคำเข้า นี่มึงก็สาวกุกก็หนุ่ม ทั้งซุ่มทั้งมัน ถ้าผิวทำเมียทำ ช่วยกันรำไปให้ทุกวัน มันจะมีทันเขาเพื่อนบ้าน ภูแค้นแต่ว่ามึงซัดรานไปทุกแห่ง นั่งแต่งแต่ตัว หวีหัวแต่ไก่ขัน ผ้าแต่ ประน้ำมันลนด้วยได้เสียด กว่าที่จะหวิวผมเสร็จพอตะวันตก มันช่างโย่งขึ้นไว้ออกในตะลุ่ม (เป็น) ปุ่มตะเลาะเปาะ ตละเจ้าเงาะบางยี่โก มันขึ้นโธนี่สุดใจดีแต่ไกล ใครเข้าใกล้ออกสั่นหัว พอลม พัดวาบ เหม็นสาบนี้เหลือตัว สุดแต่โกรธกับผิว เกรียมตัว^๒แต่ข้างหนี ขึ้นซ้อกล้วยหอม เย็บถุง ้วยาวๆ เก็บเข้าเฝ้า^๓ไว้เป็นชะลอม มันไม่ชอบมันไม่น้อม จะใช้ทุกคำปาก รวากะว่ากูนี้เสีย ชนหมากปลุกหอ ขอมมาให้นั่งใช้ ถ้าผิวจะทำอะไรก็ไปหัวเสีย ทุกวันนี้หรือกูได้แต่มึงมาเป็นเมีย ได้เก็บได้เขี้ยวไว้ทุกสิ่ง อีผู้หญิงอะไรอย่างนี้ ถ้าผิวโกรธว่าจะตี วึ่งหนีเข้าที่นอน แต่อย่างนี้ บ่อยๆ ใจเผลอยมันก็อ่อน เห็นมันนอนแล้วก็เวทนา เห็นแต่น้ำหน้ามันล็กเท่าฝ่ามือ มันยังดี ไปจนเคย รวากะว่าไปตีทัพจับเชลยมาเป็นผัว มึงถือตัวว่ารูปร่าง งานไหนก็ถึง ถึงเสียงกลอง ตึงแล้วก็ชวนกันตาม อีตะกละคนงาม อีตะกรามสีทับทิม ไปนั่งกริมอยู่ที่ริมวง เห็นนายโรงเขา ทรงเครื่อง เล่นเรื่องสุวรรณหงส์ มึง(ก็)ปลงธรรมสังเวช นึกว่าเป็นเกษสุริยง มันกรง^๔เหมือนกูว่า เขาไม่เล็กก็ไม่มา พวกอีบ้ายิงยศ อีคนหนึ่งก็ตอหลอด อีคนหนึ่งก็ตอแหล อีโน่นมันก็แซ อีนีมันก็ เขื่อน มันช่างสมเป็นเพื่อนกันนี้กระไร อยู่กับเรือนมิใคร่จะได้ จับไข่ออกหงักๆ เหลือกทีก็ชักขึ้น

^๑ เข้า (โบ) = ข้าว

^๒ กระตัก (โบ) = ประตัก, ปฏัก ซึ่งเป็นไม้ที่ฝังเหล็กแหลมข้างปลาย ใช้แทงสัตว์พาหนะ เช่น วัว

^๓ เกรียมตัว (ปาก) = เตรียมตัว

^๔ เข้าเฝ้า = ข้าวเฝ้า

^๕ กรง (ปาก) = ตรง

มาบ่อย ๆ ทำเป็นผีเข้าผีออกหลอกภูนี้ทุกตา ให้กินยากี่ว่าชม อม ๆ แล้วก็เอาออก ถ้าลูกมึงคิด หรือลูกสะท่อน^{*} แต่พอขย่อนก็ขยอก พวกอิงออกกระรอกชอบ แต่เอาสักห้าดวงเสียให้ตาถั่ว ไส้หัวเสียให้มันอาย ชายเสียสักซังห้า แล้วจะกฎหมายหย่าทิ้งเสีย มีเมียไม่เหมือนนางอมิติตา โมโหโกรธา ยิ่งด่ายิ่งเดือด ไม่เหือดไม่หาย วุ่นวายพัลวัน หัวบ้านท้ายบ้าน รวบรวมงานประชัน ว่ากันอีกทีก็ เสียใจโดยมิใคร่จะออก เสียงศอกอยู่อีกซัก เสียงอีเมียร้องว่าย ไข่ผัวปายเข้า ตាំมะปรัด คนหนึ่งหวัดคนหนึ่งเหวี่ยง อีเมียเสียง ไข่ผัวมันทอง เสียงร้องอยู่กรีดกรีด ผัวพลัด เมียพลาด ผัวขาดตាំมะแกรก โองแตกเสียงผ่าง เมียล้มผัวถลา เสียงฟากสบสาบ กรอบกราบ กึกกัก อีเมียมันพัด ไข่ผัวมันเหวี่ยง ไข่ผัวมันตะเตียงเข้าตำโปก ยกขาขึ้นจะตีบ อีเมียมันปะเอา ลูกกะโปก ไข่ผัวร้องโอด อีเมียร้องโอด ตละว่าขโมยเข้าปล้น ไข่ผัวคนแรงน้อย อีเมียมันต่อย เอาล้มคว่ำ มันขึ้นขี่คอถอง ไข่ผัวก็ร้องว่าจ๋า มันก็รำลึงตึก ๆ ไข่ผัวร้องอ้ออ้อ เช็ดพอแล้วหรือ มึง อ้ออ้อหัวนั้ว ด้วยเทพยเจ้าเข้าตลใจให้เกิดการ เมื่อไข่ผัวจะจากบ้านนั้นแล

สา พราหมณียา ฝ่ายหญิงทั้งหลายเหล่านั้นนางพราหมณี ครั้นผัวกระทำโง่โง่โดยดี ก็คิดแค้นแค้นลงจากเรือน คบเพื่อนกันมาเป็นหมู่ บ้างก็ถามว่ามันเป็นไรมั้ง มันผินหลังให้กันดู บ้างก็ว่าผัวลูกเอง บัดเดี๋ยวนี้มันแรงเข้าทุกทีประเดี๋ยวตา ถึงมันจะหย่าก็อย่ากลัว อะไรกับผัว มันอยู่ที่ริมหัวกะได^๒ ถึงหากว่ามันไม่พอใจ ภูก็จะใส่เข้ากับตาเถรเล่น(กับ)เจ้าเจ๊ก จะได้กินเล็ก กินน้อย มีผัวไทยไม่ได้กินอะไรสักหน่อย มันใช้สอยเล่นตละซ้า บ้างก็ว่าอีอมิติตาเมียไข่ผัว บัดซบ มันไม่เคยพบมีผัว มันจึงมาโง่เง่าเมาเมวหลงรัก พลอยให้ไข่หัวตวักนี้มันตุดัน เราจะช่วย กันด่าให้ลำเสีย ให้ไข่ผัวชราพาเมียไปเสียจากบ้าน ต่างคนต่างคนก็คิดอ่านไม่กลัวเกรง แต่ ล้วนอีปากแปร้นแสนมารยา นุ่งผ้าโจงกระเบน ถกเขมรจ้าม่า ภูจะทำให้เสียให้มันยับ คาคดแต่ง เสรีจรรพ (หม่อม)นมจ้ำหน้าเสียให้แน่นแน่น แล้วก็ชวนกันลอยชายกรวยแขนอยู่ไปมา นั่งคอย นางอมิติตาอยู่ที่ตีนท่า นั้นแล

ตมตถ์ ปกาเสนโต สดธา อาห

อหฺ วาสี กลิงฺเศสุ

ตสฺสาปี ทหฺรา ภริยา

ตา นํ ตตฺถ คตาโวจํ

ถิโย นํ ปริภาสีสุ

อมิตฺตา นูน เต มาตา

ชฺชโก นาม พฺราหฺมโณ

นาเมนามิตฺตตาปนา

นทีอุททหาธิยา

สมาคนฺตฺวา กุตุหฺลา

อมิตฺตา นูน เต ปิตา

* ลูกสะท่อน (ปาก) = ลูกกระต่อน

^๒ กะได (ปาก) = บ้านใด

เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทิสฺส
 อหิตํ วต เต ญฺาตี
 เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทิสฺส
 ทุกฺกํ วต เต ญฺาตี
 เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทิสฺส
 ปาปกํ วต เต ญฺาตี
 เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทิสฺส
 อมฺนาปํ วต เต ญฺาตี
 เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทิสฺส
 อมฺนาปวาลํ วสึ
 ยํ ตวํ วสฺสึ ชินฺณสฺส
 น หิ ญฺานํ ตยฺหํ กฺลยาณึ

อภญฺํ ภาตตารํ วจินทิสฺส

เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทิสฺส
 ทฺยฺญฺานํเต นวมิยํ
 เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทิสฺส
 สมณํ พฺราหฺมณํ ญฺาน
 สํ ตวํ โลกํ อภิสสฺสึ
 ยํ ตวํ วสฺสึ ชินฺณสฺส
 น ทุกฺขํ อหินา ทฺยฺญฺานํ
 ตณฺจํ ทุกฺขณฺจํ ตปฺปณฺจํ
 นตฺถิ ชิทฺทา นตฺถิ วตติ
 นตฺถิ อลฺลปสฺสลาโป
 ยทา ทนฺโร ทนฺรา จ
 สพฺเพ โสกา วจินสฺสนตติ
 ทนฺรา ตวํ ฐปวตี
 คจฺฉ ญฺาติฏฺเฐ อจฺฉ
 น เต พฺราหฺมณ คจฺฉามิ
 ติโย มํ ปริภาสึสฺส

เอวํ ทนฺริยํ สดี
 มนตฺยีสฺส รโหคตา
 เอวํ ทนฺริยํ สดี
 มนตฺยีสฺส รโหคตา
 เอวํ ทนฺริยํ สดี
 มนตฺยีสฺส รโหคตา
 เอวํ ทนฺริยํ สดี
 มนตฺยีสฺส รโหคตา
 เอวํ ทนฺริยํ สดี
 ชินฺณณํ ปติณา สห
 มตฺนเต ชีวตา วรํ
 ปิตา มาตา จ โสภเน

เอวํ ทนฺริยํ สดี
 อกตํ อคฺคินฺตตํ
 เอวํ ทนฺริยํ สดี
 พฺรหฺมจฺริยปรายเน
 สึลวณฺเต พหุสฺสฺเต
 เอวํ ทนฺริยํ สดี
 น ทุกฺขํ สตฺติยา หตํ
 ยํ ปสฺเส ชินฺณกํ ปตติ
 ชินฺณณํ ปติณา สห
 ชคฺฉิตมปิ น โสภติ
 มนตฺยีสฺส รโหคตา
 เย เกจิ ทนฺนิสฺสิตา
 ปุริสํนํปิปตฺติตา
 ก็ ชินฺโน รมยิสฺสตีติ
 นทึ อุกททวริยา
 ตยา ชินฺณณํ พฺราหฺมณาติ

มา เม ตว์ อกรว กมัม
 อหิ อุกมาหิสส์
 นานิ ตมहि กุเล ชาตา
 เอวํ พราหมณ ชานาหิ
 สเจ เม ทาสํ ทาสี วา
 เอวํ พราหมณ ชานาหิ
 นตฺถิ เม สิปปญฺฐานํ วา
 กุโตหิ ทาสํ ทาสี วา
 อหิ โภติ อูปญฺสิสส์
 เอहि เต อหมกฺขิสส์
 เอส เวสฺสนตโร ราชา
 ตํ ตว์ คนฺตฺวาน ยาจสฺส
 โส เต ทสฺสติ ยาจโต
 ชินฺโนหฺมสมิ ทุพฺพล
 มา โภติ ปริเทวลี
 อหิ โภติ อูปญฺสิสส์
 ยถา อคนฺตฺวา สงคามํ
 เอวเมว ตว์ พรหม
 สเจ เม ทาสํ ทาสี วา
 เอวํ พราหมณ ชานาหิ
 อมนาปนเต กริสฺสามิ
 นกฺขตเต อุตฺตฺพเพสฺส
 อณฺเฎหิ สทฺธิ รมฺมมานํ
 อทสฺสเนน มยหนเต
 ภียโย วฏฺกา ปลิตา จ
 ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตฺถา อาห
 ตโต โส พราหมโณ ภีโต
 อทฺธิโต กามราเคน
 ปาเถยยํ เม กโรหิ ตว์

มา เม ตว์ อุกมาหริ
 มา โภติ กุปฺปิตา อหุติ
 ยํ ตว์ อุกมาหเร
 น เต วจฺจามิหิ สมเร
 นานยิสฺสสิ พราหมณ
 น เต วจฺจามิ สนฺติเกติ
 ธนธณฺญํ วา พราหมณิ
 อานยิสฺสามิ โภติยา
 มา โภติ กุปฺปิตา อหุติ
 ยถา เม วจฺจํ สุตํ
 วฏฺเก วสฺติ ปพฺพเต
 ทาสํ ทาสฺวิจ พราหมณ
 ทาสํ ทาสฺวิจ ชตฺติโยติ
 ทีโฆ จทฺธา สฺสทฺคโม
 มา โภติ วิมฺนา อหุ
 มา โภติ กุปฺปิตา อหุติ
 อญฺทเววสฺส ปราชีโต
 อคนฺตฺวา ว ปราชีโต
 นานยิสฺสสิ พราหมณ
 น เต วจฺจามิหิ สมเร
 ตนเต ทุกฺขํ ภวิสฺสติ
 ยทา มํ ทกฺขลิลงฺกตํ
 ตนเต ทุกฺขํ ภวิสฺสติ
 ชินฺณสฺส ปริเทวโต
 พหุ เหสฺสนฺติ พราหมณาติ
 พราหมณียา วสฺานุโค
 พราหมณี เอตมพฺรวิ
 สงฺกุลโธ สงฺคุพฺพานิ จ

มธุปิ่นชีกา สุกตายุ

อานยิสส์ เมณฺเณ

เต ตํ ปริจฺจิสฺสนติ

ตมตถํ ปกาเสนโต สุตถา อห

อิทํ กตฺวา พุทฺธมฺพนฺธ

ตโต โส มนฺตยิตฺวาน

ปฏกามิ โส รุณฺณมฺโจ

สิวํ นนฺครํ ผิํ

ตมตถํ ปกาเสนโต สุตถา อห

โส ตตถ คนฺตฺวา อวจ

ภูหิ เวสฺสนโตโร ราชา

โส ชโน ตํ อวจาสิ

ตุมฺเหหิ พุทฺธเม ปกโต

ปพฺพาชิตो สกฺว รมฺฐา

ตุมฺเหหิ พุทฺธเม ปกโต

อาทาย ปุตฺตทารณฺจ

ตมตถํ ปกาเสนโต สุตถา อห

โส จิตฺโต พุทฺธมฺณียา

อสนนฺตํ ปฏิเสวิตถ

วเน พาทมิกาภิณฺเณ

อาทาย เวลฺลวํ ทนฺทํ

โส ปาวิสสิ พุทฺธารณฺญํ

ตํ ปวิญฺฐํ พุทฺธารณฺญํ

วิกนฺทิตฺติ โส วิปฺปนฺนุโร

ตโต โส พุทฺธมฺโณ คนฺตฺวา

วงฺกสฺโสหรณฺ นตฺถ

รูกฺขสมิณฺจ นิสินฺโน ว

สตุตฺถํ ภาตฺตณฺจ พุทฺธมฺณิ

อุโก ทาสกฺุมารเก

รตฺตินทิวมตฺนทิตาติ

ปฏิมฺญจิจิ อุปาหนํ

ภริยํ กตฺวา ปทกฺขิณํ

พุทฺธมฺโณ สหิตพฺพโต

ทาสปริเยสนณฺจรณฺติ

เย ตตถาสฺสํ สมากตฺวา

กตถ ปสฺสเมมฺ ขตฺติยํ

เย ตตถาสฺสํ สมากตฺวา

อติทาเนน ขตฺติโย

วงฺเก วสฺสตี ปพฺพเต

อติทาเนน ขตฺติโย

วงฺเก วสฺสตี ปพฺพเตติ

พุทฺธมฺโณ กามคิทธิมา

ขคฺคทฺธิปนิเสวิต

อคฺคินฺตฺตํ กมณฺทลํ

ยตถ อสฺสโสสิ กามทํ

โกกา นํ ปริวารยํ

ทฺหเร ปนฺถา อปฺกมฺมิ

โกคฺคทฺทฺโธ อสฺสณฺญโต

สุนฺเชหิ ปริวาริต

อิมมา คาคา อภาสธาทิ

สา อปิตตฺตา ฝ่ายว่านางอปิตตฺตาสาวน้อย ครั้นพระสุริยาคล้อยจะใกล้ค่ำ เจ้าก็เดิน

กระเดียดกระอมน้ำลงไปสู่ท่าลาดทราย สา อิตฺติโย ส่วนหญิงทั้งหลายก็พร้อม ล้อมหน้าหลัง

กระทั่งกระแทกกระทนเอาอีก ๆ จะยกไปก็กัก จะยกไปก็โกก จะโยกไปก็กับ บ้างก็แนบ บ้างก็หนีบ บ้างก็บีบเอาหน้า ๆ บ้างก็ฉวยเอาพลัด ๆ บ้างก็จับเอาสองแก้ม บ้างก็ทำมือแหลม ๆ ผลุบเข้าผลุบออก บ้างก็หยิกบ้างก็หยอกเหมือนอย่างผู้ชาย บ้างก็ว่าอธิปทิดา อีนาไม่อาย มึงลั่นผู้ชายแล้วหรือ มึงจึงทำมูทะลุตุตันตึงตื้อ โยนเข้ากับไอ้ผัวแก่เกือบจะเข้าโลง พี่ตุลกะขณะของเจ้านี้ตะโคงโหม่งหยิบหย่องอยู่เหยาะหยัด ชอบหนุ่มกำเดาะ มันถึงจะเหมาะแก่เจ้ากำดัด ลู รโหคตา พวกนี้เข้าที่สังคสุเกษมเปรมปรี จะหัวเราะต่อกระตัก ให้ระริกระรี้ ทำนี่ทำนั้น ทำกระนั้นกระนี้ มันจะมีแต่ความขึ้น เจ้ามาเป็นเมียไอ้เฒ่าชุก เหมือนหนึ่งตกนรกลงไปทั้งยืน เจ้าขึ้นจะเอาเป็นผัว ดูรูปร่างเนื้อตัวเจ้าก็จ้อยร่อย อุปมาเหมือนหนึ่งปลาสร้อยลอยอยู่ริมหาด ควรหรือมาองอาจหุบเอาเบ็ดกระให้ แต่ลาลวดของมัน ก็โตกว่าเจ้าเป็นกระตัก แต่พองามมันก็กระชาก ริมสีปาก^๑ของเจ้าก็จะฉีก เจ้าไม่รู้หลักรู้หลบ ทำเป็นคนขี้เกียจ^๒ บ้างก็ว่าเจ้าอัมพริดดา ดวงหน้าเจ้าตละว่าเขียนขำอยู่ทั้งตัว เหมือนดอกบัวอันตูมตึง อยู่ปลั่งปลั่งยังมีแมลงภู่มันโถมเหือกแหกกลีบปลั่งปลั่ง สีสีกมันหนักตละค้อนเหล็ก สงสารแต่เจ้าบัวที่พึ่งจะแหลม กลีบจะแย้มเสียแต่เล็ก ๆ ดูเสียเด็กเสียแล้วนะเจ้า ถ้าเป็นใจเรา ไม่ขออยู่ให้ได้อายุ อีนา ทุมู^๓ ถึงงูเห่างูอด มันจะตอดเสียให้ตาย กูไม่เสียตายชีวิต ถึงไม่ตาย(ด้วย)อสุรพิษ กูจะคิดไปอย่างอื่น กลางค้ำกลางคื่น กูจะเดินออกไปข้างนอก ปะไ้หนุ่ม ๆ แรง ๆ จะวามันแทงเข้าด้วยหอก ตอกเข้าให้จมกะบัง ตบๆ ทุกๆ ตายเสียดีกว่าอยู่ พี่สงสารเจ้าดอก พี่จึงบอกให้เจ้ารู้ เจ้าอย่าได้อยู่กับไอ้ผัวแก่ กลับไปหาพ่อแม่ตั้งเนื้อตั้งตัวหาผัวที่ขุนนาง เจ้าจะไปข้างไหนจะได้นั่งกลาง ก็ทำอย่างท่านผู้หญิง ฟิงพนักโยกเสียให้แทบคอหัก นั้นแล

ลา อปิตตดา วันนั้นนางอปิติดาพะว้าพะวัง น้ำตาเจ้าไหลลงพราก ๆ ครั้นว่าจะได้ตอบด้วยปากก็เกรงกลัว ด้วยว่าตัวคนเดียวเปลี่ยวใจ เจ้ากระเดียดกระอมน้ำเดินร้องไห้กลับขึ้นมาสู่เคหา ส่วนไอ้เฒ่าชราอยู่ในเรือน ได้ยินเสียงนางเมียสรวร้องไห้โฮ ๆ ใจไอ้เฒ่าก็ลุกโยงโย่ ป้อนหน้า เห็นนางอปิติดาร้องไห้ น้ำตาตะแก้ไหลออกปริด ๆ เหมือนกระบอกน้ำฉีรดพลูแม่เป็นอะไรบอกให้พี่รู้ อย่าทำขี้ขี้ ไปขัดสีวันวาย หรือว่าชายมันเข้ายี้ จงบอกพี่เถิดนะแม่ พรหมณ์เอยที่นี้มันงามอยู่แล้วนั้นแน่ มันชวนกันแห่เอาทั้งบ้าน ไหนมันจะยิดไหนมันจะคร่า แล้วมันดำประจาน ว่าขอเฒ่าขอทานทั้งตาปี ประเดี๋ยวมันเข้ามาบิบบที่นั่น แล้วมันเข้ามาดันด่าที่นี้ มันว่าให้หย่าอเฒ่าเสีย ให้ไปเป็นเมียขุนนาง นั่งกลางเป็นท่านผู้หญิง ที่มันว่าก็ไม่ผิด กูคิด ๆ ขึ้นมาก็จริง กูจะนั่งเสียเถิดหรือ ทุกวันนี้กูคิดถึงอเฒ่าอยู่ลึกเท่าหัวแม่มือ สู้ทนดีอยู่

^๑ สีปาก (ปาก) = ฝีปาก

^๒ เกียจ (ปาก) = เกวียน

ให้มันดำ ทาสี ทาสี วา ออเฒ่าจงชวนชววย หาข้าหญิงขายมาให้กูใช้ ถ้ามันว่าหาไม่ได้ งานกูก็ไม่อยากทำ กูจะนอนเสียให้ยังคำ นั้นแล

โล ชูชกโก ฝ่ายว่าเฒ่าชูชกได้ฟังนางงามบอก ว่านางพราหมณ์ทำหยาบหยามเข้า ยื้อแย่ง ไล่เฒ่าก็เดือดจนตาแดงเป็นน้ำเข้า ทรงพระโมโหเข้าตะกุกตะกักกับกึกกัก กระทืบตีนจน ตึงหักปักลงใต้ถุน ถกเขมรมันเขม่น เล่นกันเสียให้ครั้นครอง ฉวยได้ไม้เท้าตั้งท่า แพนหัวมา ลงตามะแก่ง กลับลุกโกงังก้าวขึ้นกะได^{*} เป็นไรก็เป็นไป เซ็นกะไดตามะโกรง มันทำเล่นแกใจ กู ปิดประตูเข้าดำโงง ไล่เฒ่าก็ลากโครงคราง เข้าไปปลอบนางเมียชววย ว่าเจ้าหัวไรจุกเจ็ดชั้น ของผัวแก้ว กรรมของเราแล้วนะแม่ มันเห็นพินี้แก่มันดูแคลน ปะเป็นพินุ่มแน่นอยู่ที่ไหน ใคร จะอาจทำชววยวาย แต่พี่ขโมยเอาฉิบหายเสียหลายแห่ง ประเดี๋ยวนี้เรี่ยวแรงมันก็น้อย จะอุตส่าห์ ให้เจ้าใช้สอยอยู่กับบ้าน ทั้งการงานเจ้าอย่าทำ น้ำเจ้าอย่าตัก ไว้ธุระผัวรักจะชวนชววย เจ้าจะ ไปเยี่ยมไปชี้ พี่จะให้พี่ไป(ต่าง)ควาย เจ้าจงนั่งทาแป้งแต่งกายให้เหยาะหยัด ดินสีฟอง^๒ ผัดให้ผิว แต่พอพี่เห็นได้หายหิวนี้เกิด

โล เทวดาวิคคิตา นุตวา วันนั้นเทพยเจ้า^๓เข้าดลจิต ให้นางอภิติดากระตุกคิดขึ้นมาได้ถึงหน่อไทรเบศร์เวสสันดร ด้วยท้าวเธอเป็นที่ระงับร้อนแก่ยาจก จึงร้องเรียกชูชกเข้ามา นั่งชิด แล้วกระซิบบอกไม่ให้ผู้อื่นฟัง ว่าพราหมณ์เอยไม่ได้ยินหรือ เขาย่อมลือฟุ้งเฟื่องลือเลื่อง ทุกแห่งหน เวสสันดร ราชา อันว่าพระยาเวสสันดรป็นประชาชนชาวพิไชยเขตุ ท้าวเธอทำทาน จนเขาเนียรเทศเสียจากวัง บัดนี้ท้าวเธอไปขบยังอยู่ยังเขาวงกต กับพระมเหสีสองปิโยรสร่วม พระทัย ออเฒ่าจงสืบถามตามไปแคนขอ สองดรุนน้อยหน่อแล้วพามา วันนั้นเฒ่าชวราได้ฟัง เมียสาวกล่าวถึงเขาวงกต ใจเฒ่าก็จอนจ้อห่อหุดออกมาตาเขียว ทอดตัวลงที่ล่องเยียว ทำหน้าเบี้ยว ๆ เข้าไปปรับทุกข์ให้เมียฟัง ว่าเจ้าตะกั่วครึ่งซังของผัวแก้ว พี่แกแล้วถึงเพียงนี้ (แก่)แล้วจนล้นหลังคุด ยังไม่รู้ว่าเขาวงกตอยู่แนวไหน ข้างใต้หรือข้างเหนือ ไปบอกหรือไปเรือ เหมือนหนึ่งแม่ใช้ให้พี่ไปตกนรกเสียในรูป เอ็นดูพี่เกิดนะแม่ อันหนึ่งกายพินี้ก็แกถึงเพียงนี้ จะ ลูกจะนั่งแต่ละที่มันให้จุก ๆ เสียด ๆ กับทั้งไอโรคไข้เกียจมันก็เรื้อรัง ทั้งเรี่ยวแรงกำลังก็ย่อมหย่อน พืดันนอนขึ้นเข้า ๆ ท้องแข็งเป็นด้ามตะพด กดมิดีใครจะลง พี่จะเสด็จไปกลางดงเห็นเต็มประดา ตัวของพินี้แล จะยอมเป็นข้าให้เจ้าใช้แทนทาสหญิงขาย เจ้าจะใช้ควาหรือใช้หญิงก็ตามถนัด ส่วนว่านางอภิติดาก็เคืองขัดค่อนข้างกับผัวแก้ว ว่าพราหมณ์เอย ญาติกูเล อันว่าสกุลพ่อแม่กู

* กะได (ปาก) = บันได

๒ ดินสีฟอง (ปาก) = ดินสอพอง

๓ เทพยเจ้า (โบ) = เทวดา

ไม่เคยที่จะใช้ผิว ออเฒ่านี้เสียตัว เป็นชายชั่วจริง ๆ เจียว เมื่อแรกเฒ่าพูดเป็นองอาจ มีรู้ซัดดาเตียว บิดเบี้ยวว่าไม่รู้แห่ง ก็กลางคืนใครจูงตะมุก^{*} จึงหยิบถูกด้วยแคง ช่างบอกว่าไม่มีแรง ออเฒ่าแกล้งหลอก ใครแคนอนหลับขยับเขยื้อน เหง้าเรือนตละไกว นันเรียวแรงมาแต่ไหน มันจึงไหวอยู่ทุกคราว เหวยไธเฒ่าคนนี้ ใครให้มีเมียสาว แม้นมีฟังกว่ากล่าว จะเอาให้จาวขึ้นทุกวัน ถ้าออเฒ่ามีไป ก็จะได้เห็นกัน กูจะทำให้สารพัน ให้มันผิดกริยา ถึงออเฒ่าจะว่า กูก็มีอยากฟัง กูจะรันตันทุรัง ให้เป็นข้างเหลือขอ กูจะเที่ยวยกคิ้ว การงานกูไม่ทำ กูจะทำหน้าเป็น กูจะเต็นกูจะรำ กลางคืนกลางค้ำ กูไม่ยกขึ้นบนเรือน กูจะเที่ยวคบเพื่อน เล่นเดือนหงาย ๆ กูจะห่มผ้าสองบำ นุ่งผ้าลอยชาย กูจะกรีดกูจะกราย กูจะส่ายหน้ากลอก กูจะออกหน้าจากที่ไหนหนุ่ม ๆ มาก ๆ กูจะบากเข้าไป กูจะทำลัดไพล่ แกล้งให้มันออก ให้มันหยอกมันหยิก กระซิกเสียว กูจะยั่วกูจะเย้า ให้มันเข้ามาเกี้ยว ให้มันขิดมันชม ให้มันกลมมันเกลียว ให้มันเกี้ยวให้มันกอด ตลอด(จน)รุ่งเช้า เมื่อยามกรุด^๒สงกรานต์ ชาวบ้านมีฉาว ผุ่งหนุ่มผุ่งสาว เขาแต่งตัวไป กูจะเกล้าผมมวย แชมด้วยดอกไม้ กูจะนุ่งผ้าใหม่ ที่เนื้อบาง ๆ ลมพัดเย็น ๆ ให้มันเห็นราง ๆ กูจะโก่งกระดาง ทำอยู่ริก ๆ ยิ้มล่อต่อชาย กูจะพูดอวดตัว ว่าผัวก็ตาย ให้พวกผู้ชาย มันติดตามมา กูจะบอกกับเขา ว่าออเฒ่าเป็นข้า กูจะพูดกูจะจา เกี้ยวพาราสี จะเล่นเรื่องขึ้นหา ลักพากันหนี ออเฒ่าชรา ก็จะทำตายบหนี ทำอะไรไม่ได้ ก็จะต้องร้องไห้รักผี อยู่ทุกเพลาราตรี กว่าจะกรองใจ^๓ตาย กูจะพันทุกข์ สนุกสบาย อยู่คนเดียวนี้เกิด

วันนั้นไธเฒ่าชราแรงแค้นแสนสาหัส ครันได้ฟังเมียสาวเขาซึ่งโกรธ ค่อนขออดชุดเอาโคตรขึ้นร่ำว่า ไธเสียข้างที่กลางปากก็ลืมหิ้ว แล้วจึงว่าแม่ทูนหัวของผัว กระไรช่างใจน้อย แค่นี้ปลองใจหนูน้อยลืมหิ้วหน้านี้ ทำไมกับเขาวงกตขึ้นประต้ว ตดไม่ทันหายเหม็น นึกว่าไปพูดผู้หญิงเล่นตามสนุก ขอแต่หวาน ๆ คลุกให้ถึงเกลือก เมื่อว่าหิวหอบที่กลางปาก ส่วนนางอภิชาติดาก็จัดแจงแต่งของเข้าคู่ หมายพลุกลักพริก ทำขนมกระจุกกระจิก แล้วมีข้าร้องเรียกเฒ่าชรา มาบอกซื้อขนม ไธแวนกลม ๆ ขนมฝักร้าง^๔ ไธเคี้ยวมักดั่ง ขนมกรุบ ไธเต็นยุบ ๆ ขนมกบ ไธหาไม่พบ ขนมชอนลูก ไธที่มผิดที่มถุก ไธนั้นลูกมะกอก ไธเผาไฟใส่กระบอก เข้าหลาม^๕ ไธหนุ่ม ๆ มักตะกราม ขนมนมสาว ไธให้ ๆ จาว ๆ ขนมชั้นหมาก ไธวัวควายลาก ขนมกงเกวียน

* ตะมุก (ปาก) = จมูก

^๒ กรุด (ปาก) = ตรุษ

^๓ กรองใจ (ปาก) = ตรอมใจ

^๔ ฝักร้าง = ฝรั่ง ในที่นี้เป็นชื่อขนมชนิดหนึ่ง

^๕ เข้าหลาม = ข้าวหลาม

ไอ้แต่ละเทียน ขนมหัดไต่ ไอ้หัวหกกะได นั้นขนมดัน เข้ามาก^๑หม่อม ร้อน ๆ น้ำยาเจ็ก
 ชอบใจเด็ก ขนมครก ไอ้กลางฟก ๆ ไอ้ขนมเต่าหับ ไอ้บิบมูบมับ ขนมตะกั่ว ไอ้รูกว้างใจโหว
 ดังเมหลอด ไอ้กินตดปอด ๆ มันเทศกวน ไอ้เคี้ยวเป็นกระบวน ดังเมเหนียว กินนักรักเยี้ยว
 แดงโม ไอ้กลางโหว ขนมดับเปิด ไอ้เดชเห็นเช็ด ขนมถั่ว ไอ้เข้าปฐิตไม่รู้ตัว ไอ้ขนมลอดช่อง
 ไอ้ลักเลงเห็นมอง ไอ้ขนมลูกบัว ไอ้ชัดใจผิว ขนมแดงา ไอ้ชาววังถามหา เข้าเม^๒ากวน
 ไอ้ติดเป็นพวน ขนมจาก ไอ้ดำกระด้าง ขนมดอกดิน ไอ้กินไม่สิ้น ขนมพันทอง ไอ้สามใบพี่น้อง
 ขนมชะมัด ไอ้กินดีมักตด มันเทศ ไอ้แต่ล้นของวิเศษ ใส่ในย่ามละว่า วันนั้นไอ้เฒ่าชราอาลัย
 ด้วยจะไกลเมียสาวให้เปล่าใจ ค่อยลูกเลื่อนเขื่อนชยด กระดกออกไปมองดู เห็นปากกะตุ^๓
 หัวกะได^๔ น้ำตาตะแกลไหลลงพราก ๆ ไอ้เจ้าเพื่อนยากของผัวเอย ตัวพี่จะจากเจ้าไป ไม่ลืม
 อาลัยเจ้าเลย ด้วยคุ้นเคยมาทุกวันเวลา จะจากนางไปกลางป่า จะเห็นหน้าก็แต่กระบัง^๕
 ถึงพี่ไปข้างโน้น ใจพี่อยู่ข้างนี้ ถ้าแม้รู้ว่าป็นอันตราย ตัวพี่ก็จะตายลงทันที รักษาตัวเจ้าไว้ให้
 จงดี อย่าหมายอันตราย ถึงว่าหนุ่ม ๆ ผู้ชาย มันจะกรายเข้ามาเกี้ยว เจ้าอย่าดูอย่าแลโคตรแม่
 ให้พี่เดียว เจ้าอย่าเหยียบปากกะตุ^๖ ไอ้เจ้าขี้มันอยู่รอบข้าง ถ้าแม้ระลึกถึงพี่ กินกล้วยตะนี้ไป
 พलग สงสารนางลนางมิใคร่จะห่างไปจากห้องได้ สะอื้นอยู่ฮัก ๆ น้ำตาทะลักลงเป็นกอง ส่วนว่า
 นางอภิติดา น้ำตาไหลนองร้องไห้สังเวช ว่าไอ้พ่อทูนหัวเสลดของเมียรัก พ่อเคยเรียงเคียง
 พักตร์ทุกวันคืน หอมแต่กลิ่นขี้พันกับขี้ตา ไอ้พ่อแสนปมเป่าทั้งหน้าหลัง ที่นี้คำ ๆ มีด ๆ ใครจะ
 จับหีดให้เมียฟัง ไอ้พ่อรังชี้โคล พ่อเคยใช้ให้เมียหาเล่นอยู่เป็นนิจ ไอ้สงสารพ่อร้อยซึ้งรังหิดของ
 เมียแก้ว เมื่อพ่อขึ้นไปกลางทางเสียข้างอย่าให้แคล้ว ทั้งไอ้กูเห่าบี๊แก้วที่อยู่โพรง ขอให้ไปตายหา
 ตายโหงเสียพุงนี้ ถ้าแม้ไม่ตายด้วยเสียสื^๗ ไปให้ผีมันหักคอเสียที่กลางป่า เมียอยู่เรือนจะ
 ทอหูกเย็บฟูกไว้หา เฒ่าชรารับว่าเออสมพรเกิดแม่คุณ ฉวยได้ไม้เท้าปาตะพายดุงย่ามละว่า
 แล้วไอ้เฒ่าชราก็ดูยามสามตา ได้เมื่อพระรามเดินดง ได้เมื่อเถรวัดแจ้ง จับอีแดงใส่กระดัง เฒ่า
 ก็ลงจากกะไดสามชั้น อัสจรรยาก็บังเกิดมี เป็นเหตุด้วยไอ้เฒ่าอัปรี^๘ย นั้นแล

อัสจรรยาก็บังเกิดมี เป็นเหตุด้วยไอ้เฒ่าอัปรี^๘ย นั้นแล

^๑ เข้ามาก = ชั่วหมาก

^๒ เข้าเม^๒า = ชั่วเม^๒า

^๓ ปากกะตุ (ปาก) = ประตุ

^๔ กะได (ปาก) = บันได

^๕ กระบัง (ปาก) = ตะบัน

^๖ ปักกะตุ (ปาก) = ประตุ

เซหวุ่นไหว ตกเนื้อตกใจ วุ่นวายคลุกคลี ตาเถรยายซี หกคะเมนลังกา ผ้าผ่อนล่อนแก่น (ดู) แสนเวทนา ลูกเขยพ่อต่า ถองกันวุ่นวาย แม่ยายช่วยปล้ำ นอนคว้านอนหงาย โรงจั่วโรงควาย ไซไซไปมา ไข่กระบุงกระกร้า^{*} เดินตามกันไป หมูหมาเปิดไก่อ ชวนกันเล่นตีโทน ตึกแก๊งก่า พากันร้องละคร ภูเห่าฟังพอน พากันออกโซน ช้องกลองตะโพน โยנדั่งปิดปึง อึงอึงทั้งบ้าน สาว ๆ แล้ ๆ แก้ว้อลหม่าน โกงโค้งลงคลาน นอนคว่ำปล้ำกัน พัลวันพัลเก แมงสาบเจ้าเลห์ เล่นโซนโรงเดียว คางคกเช่นเขี้ยว เกี้ยว ๆ กรอด ๆ จิ้งจกซี้คอก ห้อยตีนทำเพลง กระดิ่ง กระดอย มั่นก็พลอยดังเอง นะโง่งนะเนง โง่งเงงของแฉง หม้อเข้า^๒หม้อแฉง ตะแฉงลัมลูก กรุก ๆ กรัก ๆ ตวักตะบวย สากกะเบือพลอยด้วย (กะ)พวยลงใต้ถุน ไข่ประทุนรูก่า จมน้ำ จมเลน เอน ๆ โอน ๆ โยน ๆ ยัก ๆ ไม่หักด้ามะผาง แม่มายั้วร้าง วางลงใต้ถุน ซี่ฟุ้งเป็นหลาว ตาขาวตาเหลือก วึ่งเลือกวึ่งสน อัจจรรยมีดมน ปะลางคนกำลังท้อ ลูกร้องในพุง อัจจรรย ครั้งนี้ ผิดทีนักหนา เรือแพนาวา ล่มลงกลางน้ำ บ้างดำบ้างว้าย ตะเกียกตะกาย พายขึ้นบน บก น้ำตาไหลตก ร้องไห้วุ่นวาย ลูกสาวลูกเขย พ่อต่าแม่ยาย พ่อต่าถือท้าย แม่ยายพายหัว ลูกเขยลูกตัว มั่นกินนอนหยอกกัน พ่อต่าขัดใจ เอาไม้เท้ารัน ว่าช่วยกันรัน ลงด้ามะผาง เปิดมุ้ง แลดู พัลวันกันอยู่ แลไม่ใคร่ได้ วึ่งไปหายาย คว่า ๆ หงาย ๆ ผลักยายลัมลง ชวนกันเข้ามุ้ง ร้องเพลงล่ำ ๆ ออกตานอนคว่ำ ให่ยายขึ้นซี่ อับรียลันเกนท์ หลวงซี่หลวงเถร ฉั่นเพลฝารัง^๓ ตู๊ดตูซี่ข้าง ร้องถวายพระพร หมูหมาเห่าหอน ร้องละครล่ำ ๆ แม่มายเจ้ากรรม หกล้มหน้าแตก ผ้าแหกเป็นวา กิ่งกือกึ่งก่า เรียกหากันแซ่แซ่ ไข่ไล่เตอนตัวเก้ง เที้ยวร้องมาลัย อัจจรรยจ้งไร กระโถงกระถาง หกคว่ำหกหงาย ตื่นตายว้ายท่า ชูชกหัวเราะ กอดคออภิธิดา ลัมกลิ้งลัม กลือก เลือกถ้วยปลาร้า แร้งกาว่าว่อน ขจรหัวไป เต่าฟีนเต่าไฟ เดินไปเดินมา อ่างกะปี ปลาร้า พลัดตกใต้ถุน สองมือกุมจุน เรียกนางอภิธิดา เร็ว ๆ มา ๆ ช่วยพี่ด้วยรา สองมือ เหนี่ยวขา น้ำตามอล้อ อภิธิดาว่าปด ตะแก็ดำ ว่าอิกฎหมาย วึ่งตะเกียกตะกาย ไปลงใน หม้อ ให่ใจฝ่อ ๆ แทบประดาตาย ไข่เฒ่าฉิบหาย ร้องเรียกเมียสาว น้ำวอยงก้งน อภิธิดา มาช่วย พลอยลงด้วยกัน พัลวันพัลเก ไข่เฒ่าเจ้าเลห์ กอดเมียกลางวัน บังเกิดอัจจรรยชูชก คางคกเห่าหอน แร้งกาว่าว่อน บินไปตามกัน ไข่เปิดก็เห่า ไข่เต่าก็ขัน รับกันแข่งแซ่ ตึกแก กิต้าก เทวดาตายซาก ลากกันไปทั้ง อัจจรรยทุกสิ่ง ซี่ปริงสุดใจ เมื่อไข่เฒ่าจ้งไร จะลงจาก

* จั่ว (ปาก) = จั่ว

๒ กระกร้า (ปาก) = ตะกร้า

๓ หม้อเข้า = หม้อข้าว

๔ ฝารัง (ปาก) = ฝรั่ง, เป็นคำเรียกชนชาติหนึ่ง

เรือนั้นแล

โส ชุขโก อันว่าชุขกพิทาจารย์ ลาเมียออกจากบ้าน สงสารเมียสาวนี้สุดใจ น้ำตา
 ตะแกไหลลงร่อย ๆ ให้ละห้อยละเหี่ย คิดถึงเมียอยู่ภายหลัง มันให้พะว่าพะวัง กลับหน้ากลับ
 หลัง ยืนยังอยู่ ภูไม่ไปแล้วกรรมัง หยุดอยู่ไม่ได้ จำไปเดี๋ยวนี้ ถ้าเข้าไปพรงนี้ เมียมันจะดำ
 ใจเฒ่าชรา เดินมาคนเดียว เดินพลงทางเหลียว ดูเมียบ่อย ๆ หงอยอยู่ไม่ได้ อภิหิตามันใช้
 คนอื่นแล้วที่ไหน อย่าใช้ให้ยาก ภูไม่อยากจะไปเลยนา ทั้งเวลานี้ก็จวน มันให้ปวนน้ำใจ ใจเฒ่า
 จังไร เดินไปเดินมา เข้าตงพงป่า เข้าป่าออกตง เข้าพงออกไพร เปลี่ยวเปล่าเศร้าใจ กลัวภัย
 แสนที่ เนื้อเปื้อนเลือดสีห์ มันมีทุกแห่ง ใจผ่อคอแห้ง แห้งใจโคลคลา สาละไฟเหาะ สาละพาเหไล
 พุทโธนิจจา กุสลาหอบหวน รวน ๆ เร ๆ โขเซไปตามบุญ เอาไม้เท้าเข้าจวน ไม่ให้วุ่นน้ำใจ
 เดินดัดลัดไพร ไกลับรรลุถึงกรุงไกร พระพิไชยธานี ตาชีตามหา ถึงอิศวรเศวตสันดร ท้าวเธอ
 ขอนชน ไปอยู่หนไหน ผุ่งคนขัดใจ โลปะเตะตบต้อย ดูหรือไอ้พราหมณ์ถ่อยพิรุณร้าง มึงชวนกัน
 ขอ เอาพญาช้างไอยเรนทร์ จนท้าวเธอกระเด็น พลัดพราจากเมือง ได้ยากแค้นเคือง เปลื้อง
 เอาจนหมด ปลดให้ไม่เหลือ สูงเร่งเชื้อ เหลือแต่ลูกแก้ว ทำตาบ้องแบ้ว ที่ตามมาขอ เอาเหว
 ไอ้พราหมณ์เฒ่า ภูจะเอาแล้วนะ อย่าละมันเลย เอาเหวเอาว อย่าซ้ำฉับไว จวชักหักไม้
 แคะไค้เอาดิน ไม้ค้อนก้อนหิน มือตีนอย่าละ ต่อยเตะอะอะ เปะปะโปกบับ ถองตุมทุบตบ
 ตบตบอุบับ ตบตบปะเตะ อะอะกะกะ อะอะอีกอีก กักกักผดุงผิง ทำตึงตึงตึง ภูเอบบ้างแล้ว
 นะ เฒ่าเดียดดุดะ ภูปะแล้วหว่า หมัดเนะเบะชา ตั้งทำคว่ำเบาะ เตะพลับรับเพลาะ ชกเฉาะ
 ฉาดฉับ ถีบปับรับเปาะ เตะเปลาะรับพลับ ต่อยฉับรับแฉะ ประสมลัมแพละ ถีบแฉะเตะโปก
 ต่อยเขกเงกโงก หน้อยโหนกหัวหนอ ต่อยตอกศอกหนอ ตั้งจ่อหมัดจ่อ เขื่อนหยดหยาดย้อย
 เตะต่อยด้วยหมัด ถีบอกจุกอัด ศอกหวัดบิดชา ลิ่นลัมถลา อ้วน่าเจ็บหนอ ขยดจ่อจ่อ ย่นย่อ
 โขยง เตะผางลัมผอง โลดไล่ไปโปง ต่อยผองลัมผาง โดดไล่ไปข้าง เตะผางลัมตึง ถองฟิงถีบปับ
 ลูกผิบโคตผลูป ต่อยกรูรับกรอบ นอนหมอบตะแคง เข้าจุดยุดแย่ง เฒ่าแว้งเหวี่ยงหวัด วิ่งมุด
 ผลุดผลัด สะบัดลิ่นลัม ถลอกศอกปม เฒ่าลัมลูกลับ เข้าจับประจับ เตะตบต่อยตี ลอดหนีไปได้
 ภูไม่ตายแล้วพอ ปล่อยหัวออกจี้ วิ่งหนีออกแต่ ถึงแกก็จริง อันการวิ่งนั้น มันยังยิ่งกว่าหนุ่ม
 คุม ๆ เข้ารก วิ่งกระดก ๆ งก ๆ จัน ๆ หัวลั่นหัวคลอน ระง่อนระงั่น แล่นเข้าราวป่าป่า เห็นเขา
 โล่มา เหลียวหน้าเหลียวหลัง ตะเก้ตะกั้ง ถอยหลังกรุด ๆ ทะลุลุดพลาด ทะลาดพลาดผลุด
 กระปรูดกระปรอด ฟอด ๆ แฟด ๆ แวด ๆ ชาย ๆ เดินกราย ๆ ออกมา วิ่งเข้าป่าชฎ หนามเหนียว
 เกี้ยวลัด ก็ะบัดมันโย เกี้ยวได้เกี้ยวไป เลือดไหลโขมดัว ยาม (...ขาดหาย ...)

* เเหอ (ปาก) = เหงื่อ

พระมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก ส่วนวน ๗

หมายเลขลำดับที่ รย.บ.๖๗๖/๕

ตथा กาลิงครภูเร ทุนนวิภูรัฐพราหมณคามวาสี ชูชโก นาม พราหมโณ ภิกขา
จริยาย กหาปณสตํ ลภิตวา, เอกสฺมี พราหมณกุล ฐเปตวา ปุณ ฐนํ ปริเยสนตถาย คโต.
ตสฺมี จิรายนเต พราหมณกุลํ กหาปणे วลนเชตวา, ปจฺจา อิตเรน อาคตวา โจทियมานํ,
กหาปणे ทาตุํ อสฺสโกนตํ, อมิตตตปาณํ นาม ธีตรํ ตสฺส อทาสี

โก สาธุโว ดูกร สาธุ สัปบุรุษทั้งหลาย ตथा ในกาลเมื่อนั้น เอโก พราหมโณ
อันว่าพราหมณ์ผู้หนึ่ง ชูชโก นาม ชื่อว่าชูชกพราหมณ์อยู่ในบ้านอันหนึ่งชื่อทุนนวิภูคามวิสัย
บมิไกลเมืองกลิงคราษฎร์นั้นแล พราหมณ์นั้นก็มาเดินภิกขาแสวงหาต่อทรัพย์ ได้ทองร้อย
กษาปณ์เป็นลาภอันพอใจ จะเอาไปก็ยิ่งยาก พราหมณ์จึงจะเอาไปฝากไว้แก่ตระกูลพราหมณ์
ผู้หนึ่งนั้นแล ชูชกพราหมณ์นั้นจึงจะไปแสวงหาต่อทรัพย์นั้นอีกเล่าแล ชูชกพราหมณ์นั้นก็ไป
เนิ่นนานนักหนา อันว่าตระกูลพราหมณ์ทั้งสองอันรับทองชูชกพราหมณ์ไว้ ก็มาใส่ใจว่าชูชก
พราหมณ์นั้นตายวายชีวิตแล้วแล ตระกูลพราหมณ์ทั้งสองจึงจะเอาทองชูชกพราหมณ์นั้นมา
จำหน่ายจ่ายเป็นเข้าปลา^๖ เลื้อผ้าเลี้ยงตนยับยอย ก็สิ้นทั้งร้อยกษาปณ์นั้นแล

ในเมื่อชูชกพราหมณ์บมิตายแลกลับคืนมา ชูชกพราหมณ์นั้นจึงจะไปถามหาเอา
ทองทั้งร้อยกษาปณ์แก่ตระกูลพราหมณ์นั้น ตระกูลพราหมณ์ทั้งสองก็บมิอาจเผื่อว่าจะใช้ทอง
พราหมณ์นั้นได้เลย ตระกูลพราหมณ์ทั้งสองจึงจะด่าเตี้ยเจียนตน บอกลอนสนธิ์ความยาก พลง
ผิดเพี้ยนว่าดังนี้ ดูกรมหาพราหมณ์ ทองท่านผู้เฒ่าอันฝากไว้นั้น ดูซ้ำทั้งสองยากนักหนา
หาที่นับที่ค้าบมิได้ ดูซ้ำทั้งสองเลยเอามาจำหน่ายจ่ายเป็นเข้าปลา เลื้อผ้าเลี้ยงตนสิ้นแล้วแล
ธ ผู้เฒ่าจะว่าประการใด ๆ ก็ดี ดูซ้ำทั้งสองนี้ยอมมือ(มิ)พันหัวเลย แลขอ ธ ผู้เฒ่าอดดูซ้ำทั้งสอง
กว่าจะถึงปีหน้า ดูซ้ำทั้งสองได้เข้าในนาได้งาในสวน ดูซ้ำทั้งสองจักประมวญเป็นทองให้ท่าน
ผู้เฒ่าอย่าร้อนใจ ถ้าแลมิได้ของท่านไซ้ไร ให้ว่าตามพระราชาฤษฏีกานั้นเกิด

เมื่อตระกูลพราหมณ์ทั้งสองผิดเพี้ยนดังนั้นไซ้ไร ชูชกพราหมณ์นั้นก็มาโกรธกริ้วสยั
หน้า ให้แก่ซ้ำทั้งสอง แรงทวงทองว่าอุปมิไว้ ภูจะเอาของกูให้ได้ แม้นมิให้แก่กูวันนี้ไซ้ไร กูก็จะ
ให้นายบ้านยื้อเอาใส่ชื่อไว้ ชื่ออันว่าภูจะไวให้ซ้ำไปเมื่อหน้า กูก็บมิไว้กว่านั้นเลย ครั้นชูชก
พราหมณ์อ้างว่าจะใส่ไม้ใส่คาซ้ำทั้งสอง จึงจะพิจารณาดูของในเรือนตนนั้น หาบมิได้ เห็นแต่
ไหถางอ่างออม หอมแลกระเทียมกระจุกกระจิก ภูพริกภูงยาคาขวดน้ำมันทา แลยาอ่อนยาเอ็น

* ตระกูล (ปาก) = ตระกูล

๖ เข้าปลา = ข้าวปลา

และจะเป็นค่าทองนั้นไซ้ หาบมิได้ ข้าจึงจะไปเจรจาปรองดองกับด้วยชูชกพราหมณ์ว่าดังนี้
 ดูข้าทั้งสองนี้เป็นอันยากนักหนา ดูข้าทั้งสองจะไปหาเงินทองของท่านผู้ใดมาทันใจ ให้แก่มหา
 พราหมณ์ หาบมิได้เป็นอันยากนักหนา ดูข้าทั้งสองจะขอให้นางอปีตตาดำใจโสมโสภากล้องแก้ง
 ลำภา ตักน้ำดำเข้า^๑ ปณินิบัติแก่ ๘ ผู้เฒ่าพลางจะถึงปีหน้า ดูข้าทั้งสองได้เข้าในนาได้งาใน
 สนวน ดูข้าทั้งสองจักประมวญเป็นทองให้แก่ ๘ ผู้เฒ่า ภูยั้งจะกรุณาเอาแก่ข้าทั้งสองนี้แลหรือ

โสดี อาทาย กาลิงครฐฐะ ทุนนวิภูษณาม พราหมณคามิ คนตวาวสิ ชูชกพราหมณ์
 ได้ฟังถ้อยคำกระกูลพราหมณ์ทั้งสองปรองดองแล้วไซ้ เฒ่าหวัก็ค่อยกระคิกระริกภายใน เฒ่าก็
 ใส่ใจว่า ภูจะไ้เมียสาว ชูชกพราหมณ์จึงจะกล่าวแก่กระกูลพราหมณ์ทั้งสองว่าดังนี้ ผิแลท่าน
 ทั้งสองว่าแก่นางอปีตตาดอบปาก แลนางว่าจะช่วยยากท่านทั้งสอง ปรองดองไปละม่อมด้วย
 ข้า ข้าก็จะเอาไป บมิให้ยากใจท่านทั้งสองเลย เมื่อชูชกพราหมณ์กล่าวดังนั้น กระกูลพราหมณ์
 ทั้งสองจึงจะเล่าโผนางอปีตตาดำใจโสมโสภากล้องแก้งว่า ชูชกพราหมณ์จะเอาไปเป็นข้า ก็ว่า
 จะไปเป็นอันง่าย มิรู้วเฒ่าใจร้ายจะเอามาเป็นเมียเล่า ถ้าแลนางอปีตตาดำใจโสมโสภากล้องแก้ง
 เอามาเป็นเมียดังนั้นไซ้ นางอปีตตาดำใจโสมโสภากล้องแก้งว่าภูบมิไปเห็นแต่ไกล กลับบมิใคร
 จะว่า เจรจาดีเสมือนร้าย ตัวลายดุจดั่งเสือ ผิวนื้อดุจดั่งหมู หูตู่บูตู่ดุจดั่งหมา ตาแดงคือคนเค้า
 ตะมูก^๒ เฒ่ากลวงดูรสวทั้งหรือบมิงาม อันนี้ก็ตามอาณิสสแห่งภูนี้เล่า บมิอย่า(เลย) ถ้าแลออก^๓
 พ้อออกแม่ทั้งสอง และจะให้ข้านี้ไปอยู่เป็นค่าทองชูชกพราหมณ์นั้นไซ้ ข้าก็จะไปตามคำพ่อแม่
 ทั้งสองนี้เล่าเถิด ชูชกพราหมณ์ครั้นได้ยินนางอปีตตาดำใจโสมโสภากล้องแก้งน้อย เฒ่าก็ค่อยหวักระคิก ะ
 ระริกในใจไปพลาง เฒ่าก็พาไปอยู่ในบ้านพราหมณ์อันชื่อทุนนวิภูษณ ชิดเมืองกลิงครฐฐะนั้นแล

อปีตตาดำใจ โสมโสภากล้องแก้ง ปณินิบัติ ในกาลเมื่อนั้น นางอปีตตาดำใจโสมโสภากล้องแก้ง
 อาบหาน้ำารวชูชกพราหมณ์ผู้เป็นผัวกลับระยะขอบ ไหว้บนอบเบงยำ ด้วยล้าคัญว่าเจ้าก็เจ้าผัว
 ก็ผัวดังนั้นแล

อณญะ ตรุนพราหมณา ตสสา อาจารย์สมปตติ ทิสวา อัย อปีตตาดำใจ โสมโสภากล้องแก้ง นาม
 พราหมณี มหุลลพราหมณ์ สมมา ปณินิบัติ อิตติตวา ตุมหา อมเหสุ ก็ ปมชชต ตี อตตโน
 ภริยาโย ตชเชนตี ในเมื่อนางอปีตตาดำใจโสมโสภากล้องแก้งรักชูชกพราหมณ์ดังนั้นไซ้ พราหมณ์บ่าว
 หนุ่มทั้งหลายก็มาแลเห็นวัตรจริยาแห่งนางอปีตตาดำใจโสมโสภากล้องแก้ง อันรักษาชูชกพราหมณ์ดังนั้น ต่างคน
 ต่างก็ไปสู่เรือน เตือนเมียพลางด่าว่าเหว่ย ะ ดูราหญิงใจกล้า นางอปีตตาดำใจโสมโสภากล้องแก้งปณินิบัติ

^๑ เข้า (โบ) = ข้าว

^๒ ตะมูก (ปาก) = จมูก

^๓ ออก = คำเรียกเพื่อยกย่อง เช่น ออกพ่อ ออกแม่ เป็นต้น

แก่ชุกพรหมณีนัคนา ควรหรือสู้ทั้งหลายมาใช้ดูผู้ชายดักน้ำดำเข้า แลสุ(เจ้า)แต่ชดแต่เกล้า
เอากันเบาใส่ตัว หัวระเรออำเภอใจ ทั้งน้ำในก็มีได้จะดก ฟันแลผักก็บมิได้จะหา สุมานั่งอ้าปาก
ทำกินเพราะผู้ชาย สุปมีอัยแก่นางอปิดตาสาวศรี เมียชุกพรหมณีนันแลหรือ พรหมณ
ทั้งหลายคำรามเมียบิดังนั้นแล้ว พรหมณทั้งหลายจึงจะคว่ำตะบองจ้องตั้งจะตี กระหิมด้วย
เสียงเถียงคำว้าเมียมันยู่หยาบเปรียบเทียม ที่ว่าจะให้เอาทำเนียบนางอปิดตาสาวศรี เมียชุก
พรหมณีนันแล

ตา อิม อปิดตูปัน อิมมหา คามา จลา เปสสามาติ นที ติตถาทัส สนนี ปคคิ
ตวา ตั ปริภาสึสุ เมียพรหมณทั้งหลายใจร้ายริษยา ครั้นแลได้ฟังถ้อยคำผัวตนดำ คว่ำตะบอง
จ้องตั้งจะตี ต่างคนต่างก็มาแล่นหนีไปจากเรือน ก็มาพบเพื่อนบรรดาอันผัวดำ มันก็มาถกแข่งขา
ด่าว่ามึง ๆ ทัน ๆ ขบฟันขยั้นเขี้ยว เบี้ยวปากแหกตา ว่าดูเราทั้งหลาย แต่ไรแต่ก่อน ผัวเรา
บ่หอนจะรู้ดำ เจรจาเสียงแข็ง ย่อมยำเียง^๖แก่เรา ย่อมเรียกเจ้าแลแม่ทุกคำเข้า บัดนี้มีมารคบกัน
ว่าจะให้เราเอาทำเนียบอปิดตดา การอันใจแลเราทั้งหลายจะมาเอาตัวคลานปรนนิบัติแก่ผู้ชาย
ดูเยี่ยงอี่แสนร้าย ผู้ชายไม่คู่ดีเพียงน้อยนี้เลย มันจึงปรนนิบัติรักษาเผ่าชราจนตาย มิมาเราทั้ง
หลายจะไปชุมกันในที่นั้นท่า แลเราก็จะคบกันด่าดัดพ้อยอหยันอปิดตดาให้มันหนีจากบ้าน(เรา)
ให้หายความเยาะเย้ยรำคาญแห่งเราท่านทั้งหลายนี้เถิด

ตมตถุ ปกาเสนโต สตุถา อาห ยังถ้อยคำอันใด อันเมียพรหมณทั้งหลายดำนาง
อปิดตดาอันใดไป บมิปรากฏ พระตถาคตก็จักสำแดงแปลงอถะนั้นให้แจ้งก็สวดสรคาถา ดังนี้

อห วาสี กลิงคเคสุ

ชุกโก นาม พรหมโณ

ตสสาปี ทหรา ภริยา

นาเมนามิตตูปานา

ตา น ตตถ คตาโวจุ

นทีอุทกหาริยา

ถิโย น ปริภาสึสุ

สมาคนตฺวา กุตุหลา

ภิกขเว ดูก่อนสงฆ์ทั้งหลาย ในกาลเมื่อดังนั้น ยังมีพรหมณผู้หนึ่งชื่อชุกพรหมณ
อยู่ในบ้านอนึ่งชื่อทุนวิฐิตเมืองกลิงคราษฎร์ ยังมีนางผู้หนึ่งสาวศรีกัลยาณีหนุ่มน้อยชื่อเจ้า
อปิดตดา ก็มาได้เป็นภริยากะชุกพรหมณีนันแล ในเมื่อชุกพรหมณแลนางอปิดตดา มา
ร่วมสงสารดังนั้นไซ้ว่า อันเมียพรหมณทั้งหลายใจร้ายริษยา จึงอุเบกษาแก่อปิดตดา ก็คบกัน
ไปชุมในที่นั้นท่า แลเราก็ล้อมนางอปิดตดาเข้าทั้งซ้ายขวาน้ำหลัง บ้างก็หลับตาขัง บ้างป้องปาก
ดำนางอปิดตดาต่าง ๆ ด้วยถ้อยคำอันเจ็บแสบนัคนา ด้วยคาถาดังนี้

^๖ ทำเนียบ (โบ) = ธรรมเนียม

^๗ ยำเียง (โบ) = ยำเกรง

อปัตตตา นุน เต มาตา

เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทํสุ

อปัตตตา นุน เต ปิตา

เอวํ ทหริยํ สติ

ดูรา เจ้าอปัตตตาเอย พ่อแลแม่แห่งเจ้าชะรอยเขาเห็นว่า เจ้านี้ว่ามินอนสนมียิน
ทำกินเยย^๑ ค้าตาย ครั้นแลเห็นผู้ชายทำกะตาดูชุกยนต์ ทำกะตนตุสิง ดังจะวิ่งไปตายเอา แม้น
ทอหูกแลเพลลาเป็นกระเจ้าทั่วผืนผ้าดำดูโรยงา ถ้าจะนุ่งก็ชาด้วยแสบเจ็บแสบสามารถ บมีอาจ
จะนุ่งได้ แม้นจะให้เขาก็บมีเอา พ่อแลแม่เจ้า เขาเห็นว่าเจ้าใจร้ายยิ่งกว่าร้าย พันที่ชายจะมา
เอา เขาจึงจะให้เจ้ามาเป็นเมียพราหมณ์เฒ่าด้วยดังนี้เล่า บมีอย่าเลย

อปัตตตา นุน เต ญาคี

เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทํสุ

อปัตตตา นุน เต ญาคี

เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทํสุ

อปัตตตา นุน เต ปิตา

เอวํ ทหริยํ สติ

อปัตตตา นุน เต สวา โสหิตา

เอวํ ทหริยํ สติ

ดูกร เจ้าอปัตตตา ญาคีทวงศาแห่งเจ้า ชะรอยเขาเห็นว่าเจ้านี้ เร่งว่าเร่งมิดี เร่งดี
เร่งร้าย เห็นผู้ชายดูจนน้ำอ้อยน้ำตาล เขาเห็นว่าไว้นานจะอายุจะขายหน้า เขาจึงจะชิงให้เจ้ามา
เป็นเมียพราหมณ์เฒ่าให้หน้าใจเจ้าด้วยสิ่งนี้เล่า บมีอย่าเลย

อหิตํ วต เต ญาคี

เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทํสุ

อปัตตตา นุน เต ญาคี

เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทํสุ

ทุกกภูํ วต เต ญาคี

เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทํสุ

มนตยีสฺสุ รโหคตา

เอวํ ทหริยํ สติ

มนตยีสฺสุ รโหคตา

เอวํ ทหริยํ สติ

มนตยีสฺสุ รโหคตา

เอวํ ทหริยํ สติ

ดูรา เจ้าอปัตตตา เผ่าพันธุ์วงศ์ญาติกาแห่งเจ้า ชะรอยเขาเห็นว่าเจ้านี้เป็นสาว
แสนร้ายสาธารณ์ แม้นไปทุ้งก็ให้มีผู้ว่า แม้นไปทำก็ให้มีผู้(โย)ไพ ชายผู้ใดเลยแลจะมาเป็น
ลูกเขยแลหลานเขย ให้เขาเยย(โย)ไพทั่วทั้งแผ่นดิน ให้เขาติฉินนินทาญาติกาในกลางตลาด
ในที่ชุมนุมเขาเคียดเขาคุมกันไว้ เขาจึงจะไล่ให้เจ้ามาเป็นเมียพราหมณ์เฒ่าให้หน้าใจเจ้า
สิ่งนี้เล่า บมีอย่าเลย

อมนาปวาสํ วสิ

ยา ตวํ วสสิ ชินฺณสฺส

น หิ นุน ตฺยหํ กลฺยาณิ

ชินฺณน ปตินา สห

มตฺนเต ชีวิตา วรํ

มาตา ปิตา จ โสภเน

^๑ เยย (กินเหนือ) = ทำ

ดูรา เจ้าอปีตตดาเอย เขาเล่าลือว่างูเห่าแลงงอดชอตอดเจ็บปวด เขาสิว่ามีตละ
 หนวดพราหมณ์แท่ง แลหนวดพราหมณ์นั้นแข็งคือดั่งลวดทองแดง เมื่อพราหมณ์ก็มาจับเจ้า
 ประดุดังหอกสองคมแท่ง แลนะเจ้าอปีตตดาเอย อันว่าความเหล่านความหัว^๑ด้วยผิวเผ่า แล
 จะเคล้าคลึงกันดั่งนั้นไสร้ เห็นว่าหาบมิได้เลย ผิอันว่าความกำหนดกระดัดยิ้นตีเบญจกามคุณ
 นั้นแห่งเจ้า กับด้วยผิวเผ่าดั่งนั้น หาบมิได้เลย ผิวเจ้าเผ่าแลเผ่าจันใดเท่า แม้นไว้ชอกกลอก
 เมื่อหัวดั่งจะหลอก เมื่อหยอกดั่งจะชบ เมื่อหลบดั่งจะตี สีปากรีคือปากหมู หูตบคือหมา
 เจรจาดีเสมือนร้าย แม้นจะกอดจะกายก็เป็นอันหน่ายเพิง^๒กลัว แม้นดูได้หัวดั่งนั้น ตูก็จะกินยา
 ตาย ให้พ้นความอายแห่งตู้นี้แล ในกาลเมื่อใดบ่าวสาวเจรจาดังตักใจกัน กระสันยืมแยมแถม
 ติดจุมก ลูแก่ความปรารถนา ด้วยว่าจะขอพบสบใจกัน ทุกข์อันใดอันมีในใจแห่งข้าทั้งสองนั้น
 ก็ละลายหายสิ้นแล

ดูรา เจ้าอปีตตดาเอย เจ้าก็เป็นสาวนะเน่งเนื้อหนังเต็มดัดทุกแห่งพอใจชาย แม้น
 เดินไปกราย ผู้ชายพิศกับมีวางตา เป็นที่ปรารถนาแก่ผู้ชายทั้งหลาย ดั่งหรือแลเจ้ามาสู่ตาย
 ด้วยพราหมณ์เผ่า เอาสิ่งอันใดนะแม่ แม้นว่าจะแสวงหาผู้ชายผู้หนึ่งอันพึงใจ แลจะพาเอากัน
 ไปหาญาติกาเผ่าพันธุ์แห่งเจ้า ให้พ้นพราหมณ์เผ่าผู้นี้เถิด

สา ตาลั สุนติกั ปริภาสั ลภิตวา อุทกตต อทาย โรทมานา ตรคนตวา กโกติ
 โรทลิตติ พราหมณณ ปุนโรฐ ตลสฺส อาโรเปสิ อิมั ตาถ มาห นางอปีตตดาได้ฟังความดำใน
 สำนักรเมียพราหมณ์ทั้งหลาย เจ็บแสนนักเพียงจะใคร่ตาย แลตายบมิได้ นางก็มาร้องให้จับ
 กระอมน้ำกระเดียดเหยียบแผ่นดินดั่งผิด ร้องให้กระซิก ๆ มาสู่เรือนดั่งนั้นไสร้ ครั้นแลชุก
 พราหมณ์เห็นนางอปีตตดาร้องให้ไปดั่งนั้นไสร้ ชุกพราหมณ์จึงจะร้องถามว่าดังนี้

ดูรา เจ้าอปีตตดา เจ้าไปทำจะว่าปลาแขยงยอก หรือจะว่าชายผู้ใดหยิกหยอก แล
 เจ้าจึงจะร้องให้สะอื้นสะออกหน้าดำ ตาแดงระสับระส่ายดั่งนี้เล่า นางอปีตตดาจึงจะบอกคดี
 อันนางพราหมณ์ด่าแก่ชุกพราหมณ์ด้วยดั่งคาถาดังนี้

น เต พราหมณ คจฺจามิ

นที อุทกหาริยา

ถิโย มั ปริภาสีสุ

ตยา ชินฺณณ พราหมณาติ

ดูรา พราหมณ์เผ่า หญิงทั้งหลายมันไปชุมนุมกันเข้าล้อมตอมกันด่ากู ดูจะทำน้ำ
 จะแตกจะทำลาย ให้กูเจ็บก็อายเพียงจะใคร่ตาย แลตายบมิได้ แลกูจึงจะกลั้นไปมา เพราะว่า
 กูมาอยู่ด้วยออเจ้าเผ่าแสนโสโครกล้นพื้นประมาณนี้แล จำเดิมแต่วันนี้ไปเมื่อน้ำ ทำน้ำกูจะไป

^๑ ความเหล่านความหัว (ใบ) = อาการตีกตักใจ

^๒ เพิง (ใบ) = พึง, ควร

ก็ยาก ทั้งตลาดก็จะออก ออกก็ไม่มีได้ ขาดพื้นไฟก็จะไปเอาลูกก็อาย เห็นว่าก็จะกินยาตาย
ให้พ้นความอายแห่งภูนี้แล ชูชโก อาห ชูชกพราหมณ์ ครั้นแลได้ฟังถ้อยคำแห่งนางอปัตตดา
บอกคดี ซึ่งนางพราหมณ์คำดั่งนั้นไสร้ ชูชกพราหมณ์จึงจะโลมเล้าเอาใจนางอปัตตดาด้วยคาถา
ดังนี้

มา เม ตวั อกรา กมม

มา เม ตวั อุทกมาหริ

อหิ อุทกมาหิสส์

มา โภติ กุปปีตา อหุติ

ภทเท ดุราเจ้าอปัตตดา จำเดิมแต่นี้ไป งานการอันใดแม้อย่าได้ต้อง เชิญนาง
น้องแม้อยู่แต่สบายใจ ทั้งน้ำในเจ้าก็อย่าได้ตัก ฟืนแลผักเจ้าก็อย่าหักอย่าหา ไว้หนังกานพีเฒ่า
จะตักน้ำดำเข้า เก็บผักหักฟืนปรนนิบัติแก่เจ้า แลเจ้าอย่าอ้างว่าจะกินยาตาย หนีความอาย
ดั่งนั้นเลย

นาหิ ตมฺหิ ภูเล ขาตา

ยิ ตวั อุทกมาหเร

เอวั พราหมณ ชานาหิ

น เต วจฺจามิหิ ชเว

สเจ เม ทาสฺ ทาสี วา

นานยิสฺสสิ พราหมณ

เอวั พราหมณ ชานาหิ

น เต วจฺจามิ สนฺติเกติ

เมื่อชูชกพราหมณ์แลห้ามการกิจแก่นางอปัตตดาดั่งนั้นไสร้ นางอปัตตดาจึงจะร้อง
แวก กระทบกระแทกแตกย้า ให้แก่ชูชกพราหมณ์ว่าดังนี้ ดุราพราหมณ์เฒ่า หึงผู้ใดแลมาใช้
ผิวต่างข้า ต่างะงับสืบะงอกทุกคำเข้าบมิขาด พวกหึงหมั้นนั้น ภูมิปราภณณาเอามาเป็นครู
เฒ่าพันธุ์นี้หรือไซ้ว่าคนชั่วช้า ป่หอนจะใช้ผิวต่างข้า ป่หอนจะด่าว่าให้แสดงใจ ทั้งน้ำในป่หอน
ใช้ผิวตัก ฟืนแลผักป่หอนใช้ผิวหักผิวหา ตวยอมเป็นข้าแก่ผู้ชาย เอาตัวไต่ปรนนิบัติทุกคำเข้า
เมื่อท่านแลห้ามกิจการแห่งภู แลให้ภูใช้ท่านไปตักน้ำดำเข้า^{*} จะปรนนิบัติแก่ภูเฒ่า เสมือนเฒ่า
มาให้ทุกข์แก่ภูได้แลร้อยเท่าพันทวี ยิ่งกว่านางพราหมณ์มันดัดพ้อยหยันภูนี้แล มิแลท่านจะรัก
ภูนั้นจริงไสร้ ท่านเร่งไปรำพึงหาข้าหญิงข้าชายให้ภูใช้จงได้ อันว่าแลท่านบมิหาข้าหญิงชาย
ให้ภูใช้ ภูก็จะไปให้พ้นเรือนท่าน แลภูก็จะบอกให้ท่านรู้แต่นี้ไปแล ชูชโก อาห เมื่อแลนาง
อปัตตดาด่าดั่งนั้นไสร้ ชูชกพราหมณ์นั้นจึงจะบอกความยากความไร้ให้นางอปัตตดาฟังด้วย
คาถาดังนี้

นตฺถิ เม สิปปญฺฐานิ วา

ธนฺธญฺญิ วา พราหมณิ

กุโตหิ ทาสฺ ทาสี วา

อานยิสฺสามิ โภติยา

อหิ โภตี อุปฺปสิสฺส

มา โภติ กุปปีตา อหุติ

* ดำเข้า = คำซ้ำ

ภทเท ดุราเจ้าอปัตตดา ชื่ออันว่าศิลปินศาสตร์ ทั้งพรหมชาติที่กัมมิได้จะเรียน ทั้ง
 รมเกียรติที่กัมมิได้ขีดเขียน ทั้งปัญญาที่วันเวียนอันเนาว์มิด ทั้งหิดกเอา ทั้งอาคมปัดเป่า
 หากกัมมิได้แห่งที่ อันจะกระทำให้เกิดเงินเฟื้องเงินไพ ก็หากกัมมิได้เลยนะนางน้อง ทั้งเข้าแล
 บมีตั้งพ้อมที่จะโกยขาย ก็หากกัมมิได้เลยนะทรมรัก ทั้งครวเรือนที่มีแต่ตักตักเครื่องบูชาไฟ
 ด้วยสองสามใบก็ยอมแตกร้าง พี่ก็ยอมเอากะลาหมากพร้าว^๑ มาแต่งใช้ต่างชั้น ทั้งหนูอาธรรมก็
 จงกัถ แลพี่เฒ่าจะเอาสิ่งอันใดเลยนะน้องรักมาเป็นทุนทรัพย์ แลจะไถ่ข้าหญิงชายให้ปรมณัติ
 แก่เจ้าเล่าดังนี้ จำเดิมแต่นี้ไปเมื่อหน้า เจ้าจะเอาสิ่งใดแม่ว่า เจ้าจะหาสิ่งใดแม่ใช้ ไว้ให้นางาน
 พี่เฒ่าจะไปหาสิ่งนั้นมาให้ได้ปรมณัติแก่เจ้า แลเจ้าอย่าได้รำไรให้รำคาญใจพี่นี้กระทำการนั้นแล
 พราหมณ์ อาน เมื่อชุกพราหมณ์เฒ่าบอกความยากความไร้ ให้นางอปัตตดาฟังดังนั้นไซ้
 เทวดาก็เข้าดลใจ ให้นางอปัตตดาบอกแก่ชุกพราหมณ์ด้วยคาถาดังนี้

เอहि เต อหมกขิลล

ยถา เม วจนํ สุต

เอส เวสสันตโร ราชา

วงเก วสติ ปพเพต

ตํ ตวํ คนฺธวาน ยาจสฺส

ทาสํ ทาสฺยจ พฺราหมณ

โส เต ทสสติ ยาจิโต

ทาสํ ทาสฺยจ ชตฺติโยติ

ดูราพราหมณ์ มิเล่ท่านหาทรัพย์มิได้ ท่านจงถดเข้ามา^๒นี้จึงใกล้ดูแลจะบอก กูก็
 มาได้ยินคนทั้งหลายเขาเล่าลือมาว่า ยังมีเจ้าพระยาองค์หนึ่งทรงพระนามกรชื่อลำเต็จ^๓พระยา
 เวสสันดรราช ผู้มีพระราชศรัทธาแลมาประสาธให้ทรัพย์กับช้างแก้วปัจฉินาเคนทร์ แลไพร่ฟ้า
 โยธาทะทำเคียดเบียดใจ แลลำเต็จพระอยู่หัวข้าพาเอาลูกแลเมียไปอยู่ในป่าดงพงไพรในเขา
 วงกตบรรพตนั้นแล แลท่านจงมาอุดส่าให้พบพระดาบสฤาษี จนหมีมาขอเอาเจ้าชาลีกันหา
 พระองค์ก็จะกรุณาว่าท่านไปยาก พระบาทก็จะประสาธให้สองน้อยนาง เป็นทานแก่ท่านดุจดั่ง
 กูว่า แลท่านจงมาอุดส่าให้ตามคำกูนีเกิด ชุกโก อาน เมื่อเทวดาดลใจให้นางอปัตตดาดังนั้น
 ไซ้ ชุกพราหมณ์จึงจะบอกความยากความไร้ความพิรากลแห่งตน แก่นางอปัตตดาด้วยคาถา
 ดังนี้

ชิตฺโณหมสฺมิ ทพฺพล

ทีโฆ จทฺธา สฺสทฺคโม

มา โภติ ปริเทวลี

มา โภติ วิมฺนา อหุ

อหํ โภตี อปฺปฐิสฺส

มา โภติ กุปฺปิตา อหฺนุติ

^๑ เข้า (ใบ) = ข้าว

^๒ หมากพร้าว (ใบ) = มะพร้าว

^๓ ลำเต็จ (ปาก) = สมเด็จ

ภพเท ดุราเจ้าอปัตตดา พี่นี้เฒ่าก็เฒ่าแล้วหลังก็มาโกงเล่า พี่นี้เฒ่าชราร้าย แต่จะ
ขึ้นกะได^๑ก็ทั้งยาก ผลุด ๆ พลาด ๆ อยู่พัก ๆ สามแห่ง หลังแข็งดังท่อนไม้ พี่จึงจะขึ้นเรือนได้
เมื่อเจ้าจะใช้ให้พี่ไปหนทางไกล แลพี่จะไปได้อันใดสิ้น ดุราเจ้าอปัตตดา หนทางอันจะไปนี้ใคร
ไกลนักแลนะเจ้า พี่นี้เฒ่าชราไร้จะไปจะมาบ่มิรอด จำเดิมแต่นี้ไปเมื่อหน้า แม่จะเอาอันใด
แม้ว่า แม่จะหาอันใดแม่บอก ไว้พี่เฒ่าจะขออนชอกหาสิ่งนั้นมาให้แก่เจ้าแล เจ้าอย่าร้องให้รำไร
ให้รำคาญใจพี่เฒ่ากระทำนั้นเลย เมื่อชุกพรหมณณ์บอกความทุกข์พิรากลแก่นางดังนั้นไซ้
นางก็มาด่าพรหมณณ์ด้วยคาถาดังนี้

ยถา อคนฺตฺวา สงฺคามิ

เอวเมว ตฺวั พรหม

สเจ เม ทาสี ทาสี วา

เอวั พรหมณฺ ชานาหิ

อมนาปฺนเต กริสฺสามิ

นภฺชตฺเต อุตฺตปฺพเพสุ

อณฺเญหิ สทฺธิ รมฺมมานิ

อทฺถสฺสเนน มยหนฺเต

ภียโย วฏฺกา ปลิตา จ

อຍုທເວສສ ປຣາທິໄຕ

ອຄນຕວາ ວ ປຣາທິໄຕ

ນານຍິສສສິ ພຸຣາຟຸມຸນ

ນ ເຕ ວຈຸຈາມີຫໍ ສເຣ

ຕນເຕ ທຸກຸຸ ກວິສຸສຕິ

ຍທາ ມໍ ທກຸຸສິລິງຄຕໍ

ຕນເຕ ທຸກຸຸ ກວິສຸສຕິ

ຈິຕຸນສສ ປຣິເທວໄຕ

ພູ ເສສຸນຕິ ພຸຣາຟຸມຸນາຕິ

ดุรา ท่านอันว่าท่านนี้เสมือนดังชายช้ำตลาด ปมื่ออาจหาญ รู้แต่จะขอทาน ครั้นท่าน
บมิให้ ก็แข่งเจ้าบ้านเจ้าเรือน เตือนให้ไปสั้วากกลัวตาย ไปมิไปดวนร้องฟ้องว่าเสียจะกิน ท่านนี้
หรือเสมือนดังชายช้ำตลาด เข้าเค็ก^๒ไปมิเห็นข้างม้าหอกดาบ ลีกราบให้แต่ไกล หอกไปมิทันติด
แพนเล่นไปมิทันคิดข้างก็แพ้แต่ไกล ท่านไม่คิดคดีหน้าหลัง เสมือนดังชายช้ำตลาด เขาไม่มี
ตวาด ก็ทะลาดหลบลี้หนีฝั่งหนึ่งโทษพรรค เฒ่าอัปลักษณ์ดวนร้องฟ้องว่าแพ้ เถียงเมียข้าง
ข้างชื่อ^๓อยู่แต่ ๆ แต่บ้าน รู้แต่จะขอทาน ครั้นท่านบมิให้ ก็บ่นไปประพิมประพิมทำหน้าแข็ง แข่ง
ให้เจ้าบ้านเจ้าเรือนไปบมิวายปากเลย ดุราท่านเลย ฉิแลท่านมิชวนชวายนหาข้าหญิงชายให้กูใช้
ไซ้ กูก็บมิได้จะอยู่ในเรือนแห่งท่านกว่านั้นเลย อนึ่งเล่าแม่นแลท่านมิไปหาข้าหญิงชายให้กูใช้
ไซ้ กูก็จะไปสูบ้านใคร ๆ กูก็จะไป แม่นแลมิได้กูก็จะทำดังภริสองหน้า ให้เฒ่าเป็นบ้าขวัญ

^๑ กะได (ปาก) = บันได

^๒ เค็ก (ใบ) = คีกร

^๓ ข้างขึ้นข้างชื่อ (ใบ) = วิตกกังวล, เป็นทุกข์

ตัวตายอยู่แล ฅิบัติดั่งนั้นไซ้ ในเมื่อถึงระดู^๑ตรุษสารท บ่าวสาวแต่งแ่ง ทั้งแม่มา้ยหนุ่มแ่ง
แต่งแ่งกรุยกราย ทั้งพ่อมา้ยตัดผมใหม่ไปปล้ำปล้อง อย่างเยื้องไปมา คราที่นั้นภูก็จะแต่งแ่งทา
น้ำมันแบ่งผัดหน้ากันเอาไร ทัดดอกไม้สองหู หม่อมชมพูเรื่องรอง ภูก็จะทอหาผู้ชาย ท่านก็จะ
ตื่นตายด้วยชายหยิกหยอก สัพยอกเชยชม เฒ่าก็จะปรารมภ์เรา อันว่าความเท่านี้ ภูเจ็บใจ
กุนักหนา เพราะท่านมิไปหาชานหญิงชายให้ภูใช้นั้นแล ประการหนึ่งเล่า เมื่อท่านแลบมิเห็นภู
ดั่งนั้นไซ้ ที่ใดหุดมันก็เร่งหัด ที่ใดตัดมันก็เร่งจะดอก ที่ใดอกมันจะเร่งกว้าง ที่ใดหวาง
มันเร่งจะโหว่ ที่ใดเป็นไปมันเร่งจะพอก เพราะว่าพราหมณ์เฒ่าบมิได้กินข้าว^๒ แลเร่งได้ตามภู
จงทันเถิด

ตมตถ์ ปกาเสนโต สตุถา อาห ยังอัสสะอันใด อันชุกพราหมณ์จักตามค่านาง
อปิตตตา แลไปบมิปรากฏ พระตถาคตจักสำแดงอัสสะค่านั้นให้แจ้งก็สวดสารคาถาดังนี้

ตโต โส พราหมโณ ภโต	พราหมณียา วสาธุโค
อหุติโต กามราเคน	พราหมณี เอตมพริ
ปาเถยย์ เม กโรหิ ตู	สงกุโล สงคฺฟานิ จ
มธุปิตฺทิกา สุกตายุ	สตุตฺถ ภาตฺตญจ พราหมณี
อานยิสฺส เมถุนเก	อุโบ พาสกุมารเก
เต ตํ ปริจฺจิสฺสนฺติ	รตฺติณฺทิวมตฺนทิตาติ

ภิกขเว ดูราสงฆ์ทั้งหลาย อันว่าพราหมณ์นั้น เฒ่าแก่ได้เก้ลือบปี แต่หนุ่มมาบ่หอน
จะมีเมียสาว ถึงเก้ลือบปีจึงมีเมียเมื่อภายหลัง พราหมณ์ก็รักก็คิดแต่ตันทา ครั้นเมียวาก็กลัว
เมื่อยะยอบ เข้าใกล้ปลอบอ้อลา เหตุว่าบ่หอนจะมีผู้เมีย เฒ่าคนเสียก็สู้ทรหด อดใจอยู่ได้แล
พราหมณ์เฒ่าจึงจะกล่าวแก่นางอปิตตตาวาดังนี้

ภพเท ดูราเจ้าอปิตตตาแม่ไซ้ พี่กับมิได้จะเถียง เจ้าจงมาแต่งเสบียงจงมาก คือ
เข้าตากแลเข้าสัดตูก่อนแลสัดตุงแลงเกวียน ขนมเทียนขนมถั่ว ทอดมันกัลแม ขอบผัน
เก้ลแก่แลแดงา สังขยามาแก่พี่เฒ่าแล พี่จะไปขอเอาเจ้าชาลีตรุนราชแก้วกัณหามาให้เจ้า
ใช้ในกลางเรือน เตือนตักน้ำดำเข้า แม่นแลเจ้าจะไปทำก็จะให้ชูผ้าอาบ แม่นว่าจะไปตลาด
ก็จะให้กระเดียดกระไร จะให้แก้วคุณไยอย่างเยื้องไปให้จงหน้าใจ พวกหญิงใจร้ายริษยานั้นเกิด

ลา ขิปปิ ปาเถยย์ ปฏฺยทาเทตฺวา พราหมณฺสฺส อาโรเจสิ นางอปิตตตาค้นแลได้ยิน

^๑ ระดู (ปาก) = ฤดู

^๒ ข้าว (โบ) = ข้าว

คดีนี้เผ่ากล่าวดังนั้น นางก็ผันผาดลุมมินนา^{*} หาเข้ามาดำทำสัดตุ๊กก่อนแลสัดตุ๊กงกงเกวียน
 ขนมเทียนขนมถั่ว ทอดมันกัลละแม แดงงาสังขยาแล้วสะประดับใส่ถุงได้ แล้วนางก็ว่า
 พรหมณ์เคยมาเอานั่นเกิด

โส เคนทุพพลฐานัน ติร กตฺวา ทวารี ปฏิสงฺขริตฺวา อณฺเฏ เต ทาธุนิ อาหริตฺวา
 เต हे सप्तपाशनानि पुनरेतद्वा शुचकพรหมणिให้นางอปิดตตาแต่งเสปียงแล้วรับดั่งนั้นไซ้ ชุชก
 พรหมณิจึงจะไปนิมนา จับพว้ามาล็บให้คม ชุชกพรหมณิจึงจะไปล่า หาไม้ค้อนทอนพื้น
 มาสูมไฟไว้อย่าให้ดับได้ เพื่อว่าจะหับประตูลว บมิให้นางอปิดตตาไปขอไฟแก่เพื่อนบ้าน และ
 สูมไฟไว้เป็นไฟกรรม ให้ปลงค่านับชี้เถ้า ถึงพี่เฒ่าจะกลับคืนมาแล้วแล พรหมณ์เฒ่าก็ไปหา
 ไปไม้ใบคาหยากเยื่อเผื่อฝอยมาจุกช่องขอกวัวหวักะไค^๒ เพื่อว่าบมิให้คนเอื้อมคนแลดูซึ่งนาง
 อปิดตตานั่นได้เลย แล้วพรหมณิจึงจะพิศดูที่ใดทางที่ใดบาง พรหมณีก็นำฟางแลหยากเยื่อ
 เผื่อฝอยมาล้อมเข้า บมิให้เห็นหน้าเห็นตานางอปิดตตาน้อยหนึ่งเลย ชุชกพรหมณีน้นจึงจะ
 เอากระอมไปตักน้ำมาไว้เล่า ใส่ทั้งน้ำเต้าแลหม้อเข้า^๓ หม้อแกงโองอ่างกระถาง ภาชนะก็บมิไว้
 ทั้งดินกะไคก็บมิให้เหลือ ทั้งครกกระเบือก็ใส่ให้เต็ม ทั้งกระบอกเต็มก็บมิไว้เลย

ภทฺเท อิตฺโธ ปฐฺสาเย วิกาเลมา นิคมฺมิ ยาว มม อาคมฺนา ตวํ อปฺปมตฺตา โหหิติ
 โอว นิตฺวา อุปาหนํ นีอาถยฺห ปาถะยํ ปลิพฺพกํ อํ เสลฺลเต ตวํ อปิตตตานิ ปทกฺขิณํ
 กตฺวา อสุปนํ เนหิ นตฺเตหิ ปกฺกามิ พรหมณ์เฒ่าจึงจะเอาเกือกสอดตีนทั้งสองข้าง แล้วจึง
 เอาขามเข้าเสปียงมาห้วยขึ้นป่า ฝ่ายเฒ่าก็สะอื้นหายใจมือขวาก็มาจับไม้เท้า พรหมณ์เฒ่า
 ก็มากระทำประทักขินสามรอบ นบนอบนางอปิดตตา พรหมณ์เฒ่าบมิใคร่จะไป มีน้ำตาไหล
 หลังบมิขาดหน้า บมิใคร่จะคลาจากนางอปิดตตาเลย พรหมณ์ก็มีหน้าอันสร้อยเศร้า ถือ
 ไม้เท้าเหลียวหลังวนเวียนเข้ามาสอนสั่งเจ้าอปิดตตาว่า ดูราเจ้า อันว่าพื้นนี้จะเดินทางบาร้าย
 แรดควายเสียสี่ห้าหมื่นมากหากเสพออยู่ จงมาเอ็นดูพี่แลเจ้าคำจดี ดูกดคำพี่สั่งเจ้าอย่า
 ผลันผลึงไปมา น้ำท่าเจ้าก็อย่าลงไปอาบ ของกินในตลาดเจ้าอย่าไปซื้อไปหา เจ้าจงมาคอยลูก
 คอยนั่งสูมไฟกรรมอย่าให้ดับ หับประตูลวใส่กลอนนอนขึ้นกะไค หับประตูลวในผูกจงมัน แล้วเจ้า
 จึงนอน ถ้าแลเพื่อนบ้านร้องวอนขอไฟแม่อย่าให้ เจ้าจงร้องบอกไปว่าไฟกรรม แม้นแลเขาว่า
 พื้นนี้ตาย เจ้าอย่าได้ฟัง แลเจ้าจงมานั่งนอน คำคำพี่สั่งเจ้าเถิดนะแม่ พี่มีข้าพื้ก็จะไปขอเอาเจ้า
 ขาลี้กัณหา มาไว้ให้เจ้าใช้ในกลางเรือนแล ครั้นพรหมณ์สั่งแล้วบมินาน จึงจะพาเอาขามแล

* มนิมนา (นิม) = รับไปรับมา

๒ กะไค (ปาก) = บันได

๓ หม้อเข้า = หม้อข้าว

ไม่ทำเดินทักษิณสามรอบ นบนอบนางอปัตตดา พราหมณ์บมิใคร่จะไป มีน้ำตาอันไหลหลังถึง
ลงบมิขาดหน้าไปทุกอย่างแล

ตมตถ์ ปกาเสนโต สตถา อาห

อิทํ กตฺวา พรหมพณฺธุ

ตโต โส มนฺตยิตฺวาน

ปฏิมุญฺจิ อูปาหนํ

ภริยํ กตฺวา ปทกฺขิณํ

ภิกฺขเว ดูราสงฆ์ทั้งหลาย อันว่าชุกพราหมณ์เป็นหมู่แห่งกระกูลพราหมณ์เป็น
สีหนาทชาติพราหมณ์ วิตฺวา ก็กล่าวแล้ว อิทํ วจฺนํ ซึ่งถ้อยคำดังนี้ ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ
กระทำประทักษิณสิ้นสามรอบ นบนอบแก่นางอปัตตดาแล้วจึงจะลาไปแล้ว

ปกฺกามิ โส รุณฺณมุโข

สิวีนํ นครํ ผีตํ

กุหิ เวสฺสฺสนฺตโร ราชา

พราหมโณ สหิตพฺพโต

ทาสปริเยสนนฺวจฺนติ

กตถ ปสฺสเสมุ ชตฺตยํ

อันว่าพราหมณ์เฒ่าก็มีหน้าตาสร้อยเคร้า ถือไม้เท้าสะพายย่าม พราหมณ์นั้นครั้ง
แลไปถึงเมืองเซต(อุตฺ)ดรนครนั้นไซ้ พราหมณ์ก็ไปวิงวอนถามชาวเมืองทั้งหลายว่าดังนี้ ดูรา
ท่านทั้งหลาย อันว่าลำเค็ญ^๑พระบาทพระเวสสันดรราชผู้สร้างโพธิสมภาร ท่านไปอยู่ในสถานที่
ใดสิ้น พราหมณ์ก็มาถามคนทั้งหลายอันเดินไปเดินมาในหนทางเมืองเซต(อุตฺ)ดรนครนั้นแล

โส ชโน ตํ อวจาสิ

ตุมฺเหติ พรหมํ ปกโต

ปพฺพาชิตो สกา ภูฏา

ตุมฺเหติ พรหมํ ปกโต

อาทาย ปุตฺตทาวรญ

ปพฺพเต เอวํ อุมฺหากํ ราชานํ

เย ตตฺถาสํ สฺมาคตา

อติทาเนน ชตฺตยิ

วงฺเก วสฺติ ปพฺพเต

อติทาเนน ชตฺตยิ

วงฺเก วสฺติ ปพฺพเตติ

นาเสตุวา ปุณฺณปีธิทิตฺฐาติ

อันว่าคนทั้งหลายนั้น ครั้นแลได้ยินคดี ซี่เฒ่ากล่าวดังนั้น คนทั้งหลายนั้นก็มา
ซึ่งโกรธโกรธหนักหนา เขาก็ว่าแก่กันดังนี้ ดูราชาวเราทั้งหลาย พราหมณ์เฒ่าผู้นี้เบียดเบียน
ปีศาจายี ขอถ้ขอถ้วนทุกคำเข้า เจ้าจอมเราอยู่เมืองบมิได้ เพราะพราหมณ์ผู้นี้แล คราที่นี้
ตามมาแล้ว เราจะชิงเอาดูงได้แลไม่เท่า เราก็จะเข้าทูลของพราหมณ์ผู้มาขอ อย่าให้เคยมา
กระทำนั้นแล มันถามหาเท่าใด ๆ ก็ดี เราทั้งนี้อย่าได้บอกแก่มันเลย เลทชุกทณฺหาทิหตฺถา
พราหมณ์ อนุพณฺธิสฺส คนทั้งหลายนั้นจึงจะเล่นไปจับตะบองแลไม้ค้อนก่อนอิฐติดตามตี ซี่เฒ่า
ก็เล่นหนีไปประเล็ดร้องกายพะวาย อ้าปากหายใจอยู่เอ็ดผะแผ่ผะแผ่ พราหมณ์เฒ่าก็คลำขนม

^๑ ลำเค็ญ = สมนเค็ญ

มันก็ลละแมพลัดเข้าปาก ทั้งเข้าตาก^๑ประมาณสักสามทะนาน แล้วเมื่อก็ก็น้ำเข้าคานไชยด
 เมาแลนโอดก็มาร้องไห้หาเมียอยู่ระวาก หากอยู่แลดูจะมากหาบมิได้ พวกอื่นแสนจิงไร มันแสรัง
 ใ้ให้กูมาตาย ที่ปลายมันจะเอาผัวหนุ่ม บมีย่าเลย โส เทวดาวิคคิโต วงกต ปคฺค
 เมวคณฺหิ พราหมณฺจึงจะคอยถือไม้เท้าไปงะงะงัน ตัวสันดั่งตีปลา เพราะว่าตกกระหม่า^๒
 หายใจอ้าปาก ทั้งเข้าตากก็มาคาคอ เมาที่พาตัวมาถึงหนทางที่สำแดงพระเวสสันดรราชเสด็จ
 ไปยังป่า เหตุว่าเทวดาเขาไปคลพราหมณ์เมาให้หลงเข้าไปสบพบหนทางที่พระเวสสันดรราช
 เสด็จเข้าไปนั้นแล

ตมตํฯ

โส โจทิตฺ พราหมณฺนิยา

พราหมโณ กามคิทธิมา

อสมนํ ปฏฺิเสวิตฺถ

วเน พาพมิกาภินฺเน

ขคฺคทีปนิเสวิต

อาทาย เวลฺวํ ทนฺทํ

อคฺคิหุตฺตํ กมณฺหํ

โส ปาวิสฺสิ พฺรหฺมณฺญํ

ยตฺถ อสฺสสิสิ กามทํ

ดูราสงฆ์ทั้งหลาย อันว่าชุกพราหมณ์เมาถึงไม้เท้าอันมีพรรณเหลืองงามสอง

สัณฐานดังลูกตูมลูก แลมีใจมัวด้วยตันทา แลกลัวว่าเมียตนจะเป็นเมียทาน ก็สู้เดินด้นดง

พงไพร แลอาภะยณไปด้วยวัวควายแรดช้างเสือสั้ หมาหมีแลบมิได้ คิดว่าตัวจะตาย

หาบมิได้เลย เหตุว่าแต่่น้อยบ่หอนมีเมียสาว พราหมณ์นั้นก็มาคิดแต่ความรัก แม้นพักแน่น

เหนื่อยเลื่อยล้าเท่าใด ๆ ก็ดี ก็สู้อุตส่าห์ชวนควายไปขอเจ้าชาลิภันหา แต่มัคคาไกลได้สิบหก

โยชน์นั้นแล

ตํ ปวิฏฺฐํ พฺรหฺมณฺญํ

โกกา นํ ปริวารยํ

วิกนฺทํ โส วิปฺปนฺนุสฺสํ

ทฺฐเร ปนฺถา อปกฺกมิ

ตโต โส พราหมโณ คนฺตฺวา

โภคลฺลทฺโธ อสฺสณฺญโต

วงฺกสฺสโสรณํ นตฺถิ

สุนฺเชหิ ปริวาริต

รฺกฺขสฺสมิณฺจ นิสฺสินโน ว

อิมา คาคา อภาสธาทิ

อันว่าพราหมณ์เมาถึงไม้เท้าไปสองจงถลไปสบพบมัคคา อันหาคนเที่ยวบมิได้

เมาถึงไรก็มาหลงอยู่ในป่าไม้ ก็มาร้องให้อยู่ระวากเป็นอันมากนักหนา อันว่าหมานายพราน

ทั้งหลายนั้นมันเห็นพราหมณ์เมาถึงให้ มันก็มาไล่ล้อมตอมกันเท่า ชีเมาถึงมาสู่หมู่ไม้

^๑ เข้าตาก = ข้าวตาก

^๒ กระหม่า (ปาก) = ประหม่า

สะพานยามแล้ไม่เท่ากวัดแกว่ง เฒ่าเล่นลั้มตะแคง แรงแน้อยถอยกำลัง เฒ่าก็ลุกขึ้นยืนยัน หามันก็มาเล่นลั้ม เข้าข้างหน้าข้างหลังครันอยู่มะมี ซี้เฒ่าก็มาตีด้วยไม้เท้าร้องตายลิกแก่ง มันก็แรงจะเข้าชบ เฒ่าก็เล่นตลบขึ้นต้นไม้อยู่ยัน ต้นมือลั่นทะท้าว ตกใจตาขาวลิกลาน คลานขึ้นต้นไม้ เฒ่าก็มาร้องให้อยู่เฝ้าต่าง ๆ ประดุจดั่งลาวตายในกลางป่าแลให้กันดั่งนั้นแล อันว่าชุกพรหมณ์ เฒ่านั้นก็มากอดหัวเข้า (นั่ง)เจ้าอยู่ในบนคาไม้ไถลั้มคคา ค่อยตั้งคาถาดังนี้

โก ราชบุตตี นิสกั

ชยนมปราชิตี

ภเย เขมสส ทาตาริ

โก เม เวสสนตริ วิฑู

โย ยาจตี ปติฏฐาติ

ภูตานั ธรณิรว

ธรรูปม มหาราชั

โก เม เวสสนตริ วิฑู

โย ยาจตี คติ อาสิ

สวณตินวั สาคริ

อุทฐูปม มหาราชั

โก เม เวสสนตริ วิฑู

อันว่าลำเค็ญพิตรพระเวสสันดรราช ผู้ประเสริฐดังอุสุภราชอันเป็นพระราชบุตรสุดเล้นหาแห่งราชาศรีสัญชัยอภิตี แลมาผลละความตระหนี่ทรัพย์นั้นเสียแล้ว แลแผ้วทางสวัสดิ์แลนิพพาน แลจะนำเอาสัตว์ในสงสาร เข้าสู่ปากฟ้ามหานครนิพพานนั้นแล แลมหากษัตริย์องค์ใดแลจะมาผลละความตระหนี่ทรัพย์เสียได้ดั่งนั้นไซ้ร หาบมิได้เลย อันว่ามหาปถวิดลอันใหญ่ ก็เป็นที่พึ่งที่อาศัยแห่งเทวดามนุษย์ทั้งหลายนั้นฉันใดไซ้ร อันว่าพระเวสสันดรพระบาทผู้มีพระราชศรัทธา ก็มาเป็นที่พักอาศัยแก่യാจกนิพกทั้งหลายนั้น ธรณิรว อุปมาประดุจดั่งพระธรณินั้นแล อันว่าลำเค็ญพระเวสสันดรราชามีพระราชศรัทธา พระองค์มีพระกรุณาเป็นที่ไปสู่ไปหาแห่งയാจกนิพกทั้งหลายนั้นมากนักหนา สาคริ อุปมาประดุจดั่งมหาสมุทรอันใหญ่ก็ไหลไปสู่ไปหาแห่งแม่น้ำทั้งหลายนั้นแล แลมีบุคคลผู้ใดนะแลมารู้แห่งหนทางจงมาบอกแก่กูหน้อยหนึ่งเถิด แลบุคคลผู้นั้นเสมือนพระราชบิดามาตา^๑ บังเกิดเกล้าเกิดผมแห่งกูนี้แล

กลยาณติตถิ สุปิวั

สีตุทกั มโนรมิ

ปุณฺทริเกหิ สยจนฺนิ

ยุตติ กิยชกฺขเรณฺนา

รหุูปม มหาราชั

โก เม เวสสนตริ วิฑู

อันว่าบุคคลผู้ใดแลรู้แห่งลำเค็ญพิตรพระเวสสันดรราชฤาษี องค์พระภูมิเสมือนดังสระอันใหญ่ใสศรี มีที่อันราบ ถ้าจะกินจะอาบก็เย็นใจนักหนา ก็มีทั้งนุชบาบัวสดใสศรีคลี่กลีบบานสลอน มีเกสรหอมรสเฝ้าเอาใจ อุปมาประดุจดั่งพระมหากษัตริย์เจ้าจอม ๓ นั้นแล

^๑ พนิพก = วณิพก, คนขอทานโดยร้องเพลง

^๒ บิดามาตา = บิดามารดา

อสฺสตุถิว ปเถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตानํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 นิโครธํ ปเถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตानํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 อมพํ วิเย ปเถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตानํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 สาลํ วิย ปเถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตानํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 ทุมํ วิย ปเถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตานํ
 ตถูปมํ มหาราชํ

สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู

อันว่าไม้โพธิ์แลไม้ไทรไม้รังแลพญา แลเกิดไกล้มคคาแลมีกิ่งก้านสาขางามไสว
 แลกอุปปรไปด้วยใบบังแดด อันว่าแรดแลควายช้างม้าเสือกสัตว์ทั้งหลายหมูนั่นก็ดี แลมาเดิน
 ในที่ร้อน แลสัตว์ทั้งหลายหมูนั่นก็มาเล่นผ่นผอนเข้ามาสู่ร่มไม้ อันกล่าวคือว่าไม้โพธิ์แลไม้ไทร
 ไม้รังแลพญาไม้ เป็นที่พึ่งที่อาศัยแห่งสัตว์ทั้งหลายหมูนั่นแล อุปมาประดุจดั่งพระมหาสัตว์เจ้า
 อันเป็นที่พึ่งที่อาศัยแห่งยากจกพินพิภพทั้งหลายนั้นแล แลบุคคลผู้ใดนะแลมารู้แห่งสถานที่อยู่
 แห่งลำเค็ญพระเวสสันดรราชานั้น จงมาบอกแก่ภรรยาหนึ่งเกิด

เหวณฺจ เม วิลปโต
 อหํ ชานนฺติ โย วชฺชา
 เหวณฺจ เม วิลปโต
 อหํ ชานนฺติ โย วชฺชา
 ตาย โส เอกวาจาย

ปวิฏฺฐสฺส พฺรหฺวเน
 นนฺที โส ชนเย มมํ
 ปวิฏฺฐสฺส พฺรหฺวเน
 เวสฺสณฺตรนิวาสนํ
 ปสเว ปุณฺณํ อนปฺปกนฺติ

ในเมื่อพราหมณ์แลมาหลงหนทางดังนั้นไซ้ แลจะมีผู้ใดบอกหนทางให้ไปดังนั้นไซ้
 หากมิได้โดย พราหมณ์ก็มาร้องให้รำไรไปมาว่า ภูมาได้เมียสาวแลไปยากพันประมาณ ทนทรมาน

นี้หนอ เมื่อแลภูหาสมบัติได้แล นางอิตตตาให้ให้ภูมาขอข้าหญิงชาย แลไปยากพ้นนักหนา
พราหมณ์ก็ร้องไห้กอดหัวเข่า (นัง)เจ้าอยู่ในบนคาไม้ฉันแล

ตสฺส ปริเทวสฺส อารกฺขนตฺถาย เจตปฺตฺโต มิคฺลฺททโก อดฺญํ วิจฺรฺนโต สุตฺวา อโย
พฺราหฺมณ เวสฺสณฺตรํ ปรีเยสฺสนตฺถาย ปรีเนหิ เมื่อดังนั้นนายพราหมณ์เจตบุตรผู้ฉลาดสามารถด้วย
กำลัง ทั้งหนุ่มแน่นแมนไวจําหนับจับเดี่ยว เทียวไปมาในประตูป่า เพื่อว่าจะรักษาพระราชศรี
มีบุคคลผู้ใดใจร้าย แลเข้าไปใกล้กรายดังนั้นไซ้ร้ จงมาฆ่าให้ตายตามพระราชอาญา แห่งพระยา
เจตราชนั้นแล เจตบุตรครั้นแลได้ยินชุกพราหมณ์ร้องไห้ ก็มารำพึงในใจว่า พระรอยพราหมณ์ผู้
จะมาแสวงหาพระดาบสฤาษี บ่มิอย่า(เลย) อันว่าจะเป็นบุญเป็นบาปคุณหาโทษ หาประโยชน์
บ่มิได้ เทียรยอมไปขอแล้วขอเล่า แลเจ้าจอมเรา ๓ จะอยู่เมืองบ่มิได้ เพราะว่าพราหมณ์ผู้
นี้แล

นโยปนํ สธมฺมตฺถาย อาตโต มทฺธี วา ทารเก วา ยาจิสฺสตี อิทฺทวนํ มารสฺสา
มิตฺติปินฺเตตฺวา ตสฺส สนฺติ กตฺนตฺวา อมฺโก พฺราหฺมณ เต ชีวิตํ นทสฺสามิ ติวตฺวา ๓ อาทาย
อาโรเปตฺวา อากคฺคิตฺวา ตเชสิ นายพราหมณ์เจตบุตรก็มาชูหน้าใส่ขึ้นหน้า แล่นระเลิดระสังพลั้ง
เข้ามาใกล้ว่า ภูบ่มิไว้มีเลย เฒ่าเคยร้ายราวี เจ้าจอม ๓ ใจดีมีพระราชศรัทธาแลมาประสา
ให้ทรัพย์กับช้างแก้วปัจฉัยนาเคนทร์ แลไพร่ฟ้าข้าไททำเคียดเบียดใจพระเจ้าอยู่หัวข้า พาเอา
ลูกแลเมียไปอยู่ในป่า คราที่นี้ตามมาเล่า แลเจ้าจอม ๓ จะเอาทรัพย์สมบัติอันใดให้เป็นทาน
หาบ่มิได้ เห็นว่าจะไปขอท้าวภควดีมีศรีศรุดรณราชทั้งสอง บ่มิอย่าเลย คราที่นี้ภูจะยิ่งมี
ให้ตายด้วยปืน ออย่า(เลย) ภูจะฆ่าหัวอก ภูจะยกเอาถุงได้แลไม้เท้า เฒ่าใจกล้าน้ำร้าย
อาจ(หาญ) ไม่กลัวคร้ามตามมาขอถึงป่า ภูก็จะฆ่ามึงให้ตายตามพระราชอาญาบังคับไว้
เฒ่าแสนจึ่งไรจะตายคราที่นี้ บ่มิอย่าเลย

ชีวิตํ อิท พฺราหฺมณ

อโย หิ เต มยา นฺนโน

สโร ปาสฺสตี โลหิตํ

สิโร เต วชฺมยิตฺวาน

วันนี้ภูว่าจะยิงเนื้อแลนก แลภูมาพบมึงภูจะกินเนื้อมึงต่างเนื่อก ภูจะเอาเลือดอก
เลือดคอกมึงทาหัวหน้าไม้ ภูจะเอาหัวใจมึงกินต่างปลา ภูจะพร้าเนื้อมึงกินต่างเข้า* แลภูจะเอา
ป่าเป็นเรือนเพราะมึงนี้แล นายพราหมณ์เจตบุตรจึงจะอำปากคาบปืนยืนยันถึหน้าไม้ ชักสายใส่
ไกณนิมนา คว่าปืนใส่ร่องสองที่จะยิงชุก พราหมณ์ได้ตายวายชีวิตรในสถานที่นั้นแล

โส ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา มรณํ ภาเย ต ชีโต มุสสาวาทํ กเถนโต อาห อันวชฺชก
พราหมณ์ครั้นแลได้ยินเจตบุตรพูดาราม พราหมณ์ก็มาตกใจกลัวตัวสั่นทะท้าว หน้าตาขาว
เหลือกลักกลาน คลานอยู่ทุกกิ่งไม้ ร้องไห้เว่ยว้าย เอาตัวมาหลบกิ่งไม้ แล้วจึงจะไหว้ลงมาว่า

* เข้า (โบ) = ข้าว

อย่า ๆ ท่านสิเป็นนายป่า ถ้อยถามความว่า พิจารณาให้ถ่องแท้ดังหรือ แลมาฆ่าซีตีพราหมณ์
ในกลางกฎหมายไว้เป็นตำรา ท่านจงมาวางหน้าไม้ไว้ก่อนรา แลจะบอกข่าวทำว ธ ใช้กุม
พราหมณ์ก็กล่าวความมุสาวาท ด้วยคาถาดังนี้

อวฺชโณ พฺราหมโณ ทูโต

เจตปุตฺต สฺสโนหิ เม

ตสฺมา ทูตํ น หนนฺติ

เอส ธมฺโม สนนฺตโน

ดูรา นายพราหมเจตบุตร อันว่าผู้เป็นพราหมณ์เจ้าจอม ธ ใช้ให้กุมมา อันว่าหนทาง
ไกลนับได้หกสิบโยชน์ อันว่าคนโหดคนเหี้ยใจร้ายากจะขอทาน แลจะเอาตัวมาตายต่อชวนชวาย
มาเที่ยวขอถึงป่า ช้างแรดควายเสือหมี แต่ก่อนบเห็นมี บ้านเมืองเศรษฐีขุนนางทำวพระยา
มีพระกรุณาให้ทานบมิชาติ ผิดอันว่าคนเหี้ยใจร้ายากกลัวตาย บ่อนจะมาได้ ร้อนใจจะขอแต่
เมือง ที่นี้ความรำคาญเคืองอยู่บมิได้ ด้วยพระอัยกาธิราชทั้งสองน้องด้วยน้ำตา พิลาปพิลาลส
กำสรดถึงลูกแลหลานนักหนา พระอยู่หัวข้าบมิได้ความยากลำบากไปด้วยร้นยงใดตอม บมิชาติ
ไสยาสน์เหนือดินกินอาหารฉันใด แลเจ้าจอม ธ จึงจะใช้ให้กุมมาด้วยประการดังนี้แล แลท่านจะ
มาฆ่าซีตีพราหมณ์บาปนักหนา เกิดมาแต่น้อยบ่อนเห็นว จะมาฆ่าราชทูตแห่งทำวพระยา
ดังนี้เลย

ตทา เจตปุตฺโต เวสฺสณฺตรํ กิร อาเนตฺตุ อา คจฺจติ โสมนสฺสปตฺโต สฺนฺเช พนฺธิตฺวา
รูปเตว พฺราหมณํ โอบาเรตฺวา สาชาสนฺนเร นิสีทาเปตฺวา พฺราหมณํก็กล่าวแก่นายเจตบุตรว
ดังนี้ ดูราเจ้าเจตบุตรน้องรักแก่พี่เอย เจ้าจงมาผูกหน้าไม้แลจะบอกให้ท่านฟัง อันว่ากษัตริย์
ทั้งสองพระองค์คือทำวศรีสยัราชแลนางนาฏมุสดี มีพระทัยเศร้าหมองน้องด้วยน้ำตาทุกราตรี
บมิได้ขาด ให้อิราชทั้งสองจึงจะมีพระราชบัญชา ตรัสใช้ให้กุมมาเชิญสำเร็จราชาทั้งสี่พระองค์
มีพระกรุณาครองพระราชสีมามาก่อนแลนะเจ้าเจตบุตรน้องรักเอย ถ้าแลเจ้ารู้แห่งสถานที่อยู่
จงบอกมาแก่ผู้เป็นพี่เดานี้เถิด อันว่านายเจตบุตรนั้นจึงจะมาขึ้นชมโสมนัสยินดีด้วยรำพึงในใจ
ว พราหมณ์ผู้นี้มาเพื่อว่าจะอาราธนาสำเร็จเวสสันดรราช เสวยพระนครดังก่อนเพียงแท้จริงแล
นายเจตบุตรจึงจะผูกมาทั้งหลายนั้นไว้ในต้นไม้แห่งหนึ่ง แล้วจึงจะไปเชิญชกพราหมณ์ลงมา
จากต้นไม้ที่นั้น แล้วก็มาให้พราหมณ์นั้นนั่งเหนือบนคาไม้อันต่ำ กระทำปราชัยไปมาด้วย
พราหมณ์นั้นก็กล่าวคาถาดังนี้

ปิยสฺส เม ปิโย ทูโต

ปฺญณฺนปตฺตํ ททามิ เต

อิทฺถจฺ มรฺุโน ตุมฺหํ

มิกสฺสตฺถิณฺจ พฺราหมณ

ตถจฺ เต เทสฺมกฺขิสฺสํ

ยตฺถ สมฺมตฺติ กามโทติ

พรหมเม ดูรามหาพราหมณ์ อันว่าท่านผู้เป็นทูตแห่งพระอัยกาธิราชนั้นไซ้ ภูก็จะให้น้ำเพิง^๑จึงเต็มกระบอก ทั้งเข้าผอกเกลือหลาย แลขาทรายอย่างแห้ง ภูก็จะแต่งให้เป็นเสปียงให้แก่ท่านเป็นอันครมครันแล้วไซ้ อันว่าท้าวธนะศรีเวสสันดรราชเสด็จไปอยู่ในสถานที่ใดไซ้ ภูจะบอกให้ท่านไปในสถานที่นั้นแล

ชูชกปพพ์ นิภูริต

^๑ น้ำเพิง (ปาก) = น้ำผึ้ง

พระมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก จำนวน ๘

หมายเลขลำดับที่ รย.บ ๖๗๖/๕ ค

ตथा กาลิงครภูเร ทุนนวิภูรพราหมณคามวาสี ชูชโก นาม พราหมโณ ภิกษา
จริยาย กหาปณสตํ ลภิตฺวา, เอกสฺมี พราหมณกุลे ฐเปตฺวา पुन ॥ १ ॥ ปริเยสนตฺถาย คโต.

ตथा กาล ในกาลนั้นยังมีกษัตริย์ทั้งสี่พระองค์ออกไปทรงพรต อยู่ในเขาสิงขรวรร
ว গতบรรพตคีรี เอโก พราหมโณ ยังมีพราหมณ์ผู้หนึ่ง ชูชโก นาม ชื่อว่าชูชก ปรกติอยู่ใน
บ้านทุนนวิชิต^๑ ติดเนื่องกับเมืองกลิงคราษฎร์ ชาติพราหมณ์เคล้ามิใช่ชั่ว เหตุว่าอองัวเกิดใน
ครัวไฟเขาหุงเข้า^๒ ออเฒ่าออเฒ่าเกิดปีชาล วันเสาร์เพลาค่ำ วันมหาสงกรานต์ ชัตติยฤกษ์
เอกริกฤกษ์ดีนัก ทักทินยมนันท์ทั้งสุรย์แลจันทร์ ลักขณะเฒ่านั้นก็ใช้พอดี มีสุนัขลาดเจรจาพาที
เป็นคนสมพงศ์ไม่สู้ดี ด้วยกาลกิดีเข้ามากุมลัคน์ แต่น้อยอุปลักษณะอาภัพสิ้นที พ่อแม่ตายแล้ว
จึงค่อยได้ดี ชะตาดวงนี้ดีจริง ๆ ประหัด^๓อยู่สิงห์ จึงจะได้สุขประกอบขอบใจ ทำวพระยา
อากาศอยู่กรกฎ มั่นนี้ตั้งแต่ปดเอาตัวรอด พุดพลอดเบ็ดเตล็ด เอาให้จมาเป็นมหาอุบาสก^๔ พุ
อยู่เมษจันทร์เป็นเสร็จ ในคัมภีร์ทายว่าจะได้เมียสาวสิบห้าปี ชะตาดวงนี้ดีทายนาด จะถึงขนาด
ประสาทเจ็ดชั้น เมื่อตะแคงจะได้เมียสาวน้อย ๆ เถิงร้อยเอ็ด เจียดเหล็กจุกตะกั่ว จอกตะมา
กันร่ว จะถึงแก่อองัวเจ้าขรรค์ชูชกยากตกไร่ กุศลส่งให้ได้เมียเมื่อภายหลัง อยู่ด้วยพ่อแม่ในเมือง
พาราณสี ภูสีไผ่ไปได้ถึงสามครา ออเฒ่าชราก็ได้ความลำบากยากกาย จึงชวนชวรายไปอยู่กับ
ป้ากับลุงถึงบ้านทุนนวิชิต ติดเนื่องกับเมืองกลิงคราษฎร์ พยาธิพิบาทป้ากับลุงถึงอนิจความ
ตาย เฒ่าจึงเที่ยวชวนชวรายไปภิกขาจาร ทุกตรอกออกทุกบ้าน คลานเอาทุกสิ่ง จนพริกจนขิง
กระเทียมหัวหอม ผ้าอ้อมผ้าขาด ตะแคงวาดไผ่ยาม อดวาอาราม ตะแคงไปทุกแห่ง ประจบ
ประแจง รอบแขวงกรมการ เข้าตลาดปลาน ทุกร้านทุกรวง ตะแคงลงไป ทุกแห่งอำเภอ
เห็นเขาหามศพ ไปคบกับสัปเหร่อ เป็นเกลือกกับหม่อมเถร ได้ทีเค้นเข้าสมเสีย มีเบี้ยก็เข้าสาร^๕
ทำทานบังสุกุล เข้าทุน(ด้วย)กันสองคนต่อผืน อยาขึ้นศรัทธา มีเบี้ยสิ(ก็)ผ้า อยาว่าไว้ไว้
ชี้เหรชี้ร้าย ทลายทะเล เถิงปุเถิงปะ อยาได้เจรจา ได้กะปิปลาร้า ยกใส่หม้อตาล เข้าเปลือก^๖
เข้าสาร ยัดใส่ห่อผ้า ทั้งผักทั้งปลา ตะแคงไม่ว่าเลย กะป็น้ำเคย ตะแคงเอาหมด ปลาไหล

^๑ ทุนนวิชิต = ทุนนวิฐ

^๒ หุงเข้า = หุงข้าว

^๓ ประหัด (ปาก) = พฤษ

^๔ เข้าสาร = ข้าวสาร

^๕ เข้าเปลือก = ข้าวเปลือก

ปลาหลด ตะแกไม่ให้เสีย ผลุดไปทำประลัมประเหลียวกับออเจ้า ทำหัวผก ๆ เสมือนหนึ่ง หัวกิ้งก่า เทียวไปเทียวมา บ้านนอกบ้านป่าบ้านดอน บ้านมอญบ้านไทย ชาวบกชาวเรือ ชาวเหนือชาวใต้ ชาวไร่ชาวนา พักแพ่งแดงกวา หอผ้าตะพาย ตะแกรู้ดูรู้ทายชะตาราศี ฤกษ์ดียามดี เห็นเขาโกนจุกลงท่า เทียวไปเทียวมา ได้ยินเสียงฆ้อง ไข่เฒ่าจองทอง ค่อย ย่องเข้าไป กันเสียดจิ้งไร เอน้ำสังข์ไปรด ทำปากปด ๆ สมมติว่ากูนี้อ่านคาถา ชม้อย ช้อยตา แลดูหน้าเจ้าของงาน (ถ้า)ทำหน้าขึ้นบาน จะคลานออกมาสลับ (ถ้า)หน้าตาถ่มถึง แต่เพียงหนึ่งก็ทั้งยาก ทั้งเมียงแลหมากก็ไม่มี ครั้นเขาเบือนหน้าหนี ตาซีตะแกแข่ง ว่าอีหน้า แห้ง มันไม่รู้ทำทาน เข้าเปลือกเข้าสาร กูก็ไม่อยากเอา มิใช่ว่าเงินเฟื้องเท่าหัวเขา มันจะเบา ฤง ลงไปที่มากน้อย ตะแกค่อยเทียวไปประสมประสัด รับประทานหอมหยัด นับวันละลิบตลบ จนครบเฟื้องครบสลึง จนถึงร้อยกษาปณ์ อันขอบใจอเฒ่าจิ้งไร ใจจิตคิดหวังว่า จะหาภริยา ที่สาว ถึงว่ามีได้ที่สาวแท้ แต่ว่าแม่ยายก็จะเอา แต่ว่าฝ่ายสาวสะเหน้อยก็ไม่มีไร ออเฒ่า จิ้งไร ใจจิตคิดคิด หวังว่าจะได้ฝากฝังทรัพย์นั้นไว้ จะเอาไปกับตัวกลัวว่าจะหาย ครั้นจะเอา ไปขายกลัวว่าจะยาก สู้เปล่า ๆ จึงเอาทรัพย์นั้นไปฝากไว้แก่สกุลพราหมณ์แห่งหนึ่ง ที่รู้จักกัน มาแต่ก่อน ก็หาอาวรณ์มิได้ ตโต ออเฒ่าก็เทียวไปเบื่องหน้า เพื่อจะแสวงหาทรัพย์ อีกเล่าแล

ตลมี จิรายนเต พราหมณกุล กหาปณ วลฺลเขตฺวา ปจฺจา อิตเรน อาคนฺตฺวา โจทฺถิมาณํ กหาปณ ทาตุ อสฺสโกนฺตํ อมิตฺตตาปํ นาม ธีตรํ ตสฺส อทาสี

ตลมี ชุชโก ในเมื่อชูชกพิทาจารย์ จิรายนเต ออเฒ่าเทียวไปช้านาน อันว่าสกุล พราหมณ์ทั้งสอง ที่รับเอาทองของชูชกนั้นไว้ เสมือนหนึ่งเอาไฟมาใส่ข้างที่นอน มันให้ร้อนใจ ทั้งเคหา จะมีข้าง(มี)ม้ามันก็ด้วย จะมีทาสหญิงชายมันก็หนี มันให้อับปรียทุกประการ จนแต่ว่า เข้าของโบราณก็เอาไปจำหน่ายจ่ายกินจนสิ้นตัว ยังแต่เมียกับผิวแม่ลูกสามคน ได้ความทรพล ทุกประการ จึงชวนกันคิดอ่านว่าทองของพฤตมาจารย์ตะแกเอามาฝากไว้ ออเฒ่าจิ้งไรไปลิ้เข้า นานหลาย(ปีหลาย)เดือน ไม่เห็นมาตักเตือนเอาทองของฝาก หรือว่าตะแกล้มตายหายจาก เป็นวิบากของตะแกแล้ว จึงไม่เห็น(มี)วิแววเลยนะ แม่่ออจ้อยเอามาเราจะเอาทองของตะแก นั้นไสร้ ไปจำหน่ายขายกินเสียก่อนเถิด ถ้ามันตะแกกลับมาได้ เราจึงจะค่อยใช้ ว่าแล้วมิช้า มคฺเค สู้เปล่า ๆ จึงเอาทรัพย์นั้นไปจำหน่ายขายกิน จนสิ้นทั้งร้อยกษาปณ์นั้นแล

ส่วนออเฒ่าชูชกใจบาปไม่ตายก็กลับมาถามหาทอง ว่าดูก่อนท่านทั้งสอง ทองของกู ลีฝากไว้เอาไปไว้ไหนเอามา กูจะเอาบัดเดี๋ยวนี้ ส่วนพราหมณ์แลเห็นแล้วก็วิ่งรอกมาต้อนรับ พราหมณ์ว่า หม่อมตาเจ้าเอ๋ย เสมือนว่าหม่อมตาเจ้าเกิดมาใหม่ แต่เพียงหม่อมตาเจ้าจากเข้าไป

ดูข้านี้ยากไร้ทรพลงจนตัวเสียสิ้น แต่จะกินทั้งยาก ตัวข้าพเจ้านี้เกิดมาถึงเพียงนี้ไม่เคยจนเลยนะ หม่อมตาเจ้าเฮย ได้รับความยากนี้กระไรนักหนา จนทองของหม่อมตาเจ้ามาฝากไว้ ข้าพเจ้าจำหน่ายขายกินจนสิ้นถุง หม่อมตาหม่อมลุงอย่าเพ่อโกรธดูข้าพเจ้าก่อน จะขอผลัดต่อปีหน้าฟ้าใหม่ ให้ได้เข้าในนาได้งาในสวน ดูข้าจะประมวญเข้าเป็นค่าทองของพิทาคารย์ ในกาลบัดนั้นแล

วันนั้นซุกซกออกเตมาได้ยินก็ขบฟันคำราม ว่าเออนั้นมีงามอยู่แล้วหรือทั้งห้าไร่ เสียแรงกุมมาไว้เนื้อเชื่อใจ ว่าเป็นคนผู้ใหญ่อยู่กับบ้าน จะมาผิดทำว่าชมชาน ๆ อย่าทำเสียงอ่อนเสียงหวานชานเพราะ อย่าทำปะเหลาะปะแหละ หาไม่กูจะให้เกาะไปยังศาล อย่าทำเสียงอ่อนเสียงหวาน จะให้ลี้กให้หรือว่ามีให้ก็ตาม หรือจะพอใจเป็นความนะขอพรพราหมณ์เฮย กูเคยอยู่ทุกศาล กรมนครบาลกูก็ได้ไปแจ้ง ถึงศาลแพ่งกูได้ไปฟ้อง ถึงกระบวนทองกูก็ได้ไปสิ้นจนนะขอพรพราหมณ์เฮย เอ็งมีเคยอยู่ดูข้า (... ข้ารู้ด...) อย่างนี้ถ่มทิ้งซึ่งอยู่ ยังไม่ทุกข์ ไม่น่าทุกข์ทำไมโย ทั้งลูกสาวเล่าไชรักก็จะมีอยู่กลางตลาดกร เออผิวเมียทั้งสองร้อง เอ๊ะมิเป็นการ ออกเตมาสาราณณ์ โกรธนักโกรธหนา ผิวเมียทั้งสองจึงลุกเข้าในเคหา พิจารณาเครื่องของสาละวัน ขวนกันยกออกมา ทั้งกระบุงก็ปากอ้า กระตั่วปากกรอม ชะลอมปากขาด กระจาดกันทะลุ ชันบุปากกล่น คั่นดูทั้งนั้น ไม่รู้ไม่รอ เห็นว่าจะไม่พอเป็นค่าทองของพิทาคารย์ เจ้าจะคิดอ่านกระไรดี ลูกสาวของเราที่มีชื่อว่านางอปีติดา^๑สาวแท้ เราจะยกให้ค่าทองของพราหมณ์เตมา อายุตะแกละจะขึ้นไปถึงไหนนะแม่ เราจะได้กำไรอีกนะแม่ ถึงเขาจะนิทานว่าได้ลูกเขยแก่ลี้กทำเนา คราที่นั้นจึงผิดแบ่งแต่งเจ้าอปีติดา ผัดหน้าเป็นนวล นุ่งจวนหมสไบ ผัดแบ่งแต่งไรไสล่ลิ้น เสมือนจะบินเข้าหาผู้ชาย พราหมณ์ทั้งสองจึงอธิบายว่า ท่านตาเคยอย่าว่านวายไปเลย ผันหน้ามาข้างนี้ก่อน เราจะคิดปรองดอง อันข้อเงินข้อทองนี้ก็จนใจเห็นแต่หน้าอปีติดา เราจะยกให้เป็นค่าทองของพิทาคารย์ ในกาลบัดนั้นแล

คราที่นั้นซุกซกพิทาคารย์ได้นางอปีติดาสาวศรีมาเป็นเมีย ไล่เตมาคนเสียได้เมียเมื่อภายหลัง เตมาชะแรแก่ชราภักพานางอปีติดาไปสู่บ้านทุนนวิชิต^๒ ติดเนื่องกับเมืองกลิงคราชภูร์ ส่วนนางอมิตตดากระทำปรณิบัติรักษาดาศีเป็นอันยิ่งดีนักหนาแล

ในกาลนั้น อันว่าพราหมณ์หนุ่ม ๆ ทั้งหลาย อันรายกันอยู่รอบบ้านกับด้วยซุกซกพิทาคารย์ ครั้นนางอปีติดาผู้ประกอบไปด้วยกิริยามารยาทชาติดีพราหมณ์เป็นอันดี มีพักปาก

^๑ กระตั่ว (ปาก) = ตะกร้า

^๒ อปีติดา = อมิตตดา

^๓ ทุนนวิชิต = ทุนนวิฐ

ที่จะให้ยากแก่ผิวเผิน เจ้าอุตสาห์ปรณนิบัติมิให้ขัดใจ แลพราหมณ์หนุ่ม ๆ ทั้งหลายนั้นไซ้
ต่างคนต่างไปสูบ้าน คิดอ่านพาลด่าลูกเมีย ลางคนคำรามคำรนเป็นไปให้เมียกล่าวว่า ดูกรว่า
อินฺทึงชาติชั่ว มึงดีแต่จะแต่งตัวให้ชายชม หวีมมอยู่ละแ่ ๆ จับแต่ผ้าสไบขึ้นห้อยบา เทียวเร
หากันอยู่ทุกเรือน ชวนเพื่อนไปเที่ยวเล่น ครั้นเวลาเย็นจึงกลับมากิน ทาแต่กระมัน^๑อยู่เหลือง ๆ
ทำตาชำเลื่องหาชาย ไม่อายเรียม เทียมหยิกหยอก แต่เทียวเข้าทุกตรอกออกทุกบ้าน การงาน
ไม่ทำ เข้า^๒น้ำก็ไม่หาหุง ผ่าก็ไม่ทอ หัวเราะกันอยู่เกร่อ ทำเผอเรอกระเซอเปล่า กินเข้าแล้วแต่
จะนอน สอนก็มีจำ อาบแต่น้ำวันละสามเวลา ดูก่อนอินฺทึงชาติชั่ว อินฺทึงไม่อาย ให้แต่ผู้ชาย
หามาเลี้ยงเพียงตัวตาย พราหมณ์หนุ่ม ๆ ทั้งหลายหมายดีภริแห่งตน เป็นโกลาหลทั้งบ้านนั้นแล

อันว่านางพราหมณ์หนุ่ม ๆ ทั้งหลาย อันรายกันอยู่รอบบ้าน กับด้วยชูชกพิทาจารย์
ครั้นเห็นนางอุปีติตา ผู้ประกอบไปด้วยกริยามารยาทชาติดี นางพราหมณ์ทั้งหลายก็ได้ละอาย
ยิ่งนักหนา ด้วยผัวด่าว่าตีรัน มันก็ซึ้งโกรธโกรธา มันก็เล่นไปหาเพื่อนกันมิทันนาน คิดอ่านไป
มา เจรจว่าชาวเราเคย มิเคยเจอแต่ก่อน ผัวเราบ่สอนจะรู้ตัว ตั้งแต่อ้อมิตตตามันมาอยู่กับ
ไฉ่เผ่าหัวงู ภูอาบอาย^๓ท่านผู้ชายรู้ทำไผ่ โขยวันทุกวันทุกเวลา อย่าเลยมา เราจะชวนลงไปสู่
ดินท่าคอยนางอมิตตดา เมื่อเวลามันลงไปตักน้ำ เราจึงกล่าวด้วยคำอันหยาบเข้าด่าทอยอหยัน
ให้พลันมันนี้ไปจากบ้านแห่งเรา ในกาลบัดนี้แล

ตมตฤฯ อาหฯ

อุห วาสี กลิงเคสุ
ตสฺสาปี ทหฺรา ภริยา
ตา นํ ตตฺถ คตาโวจํ
ถิโย นํ ปริภาสิสุ
อมิตฺตา ฐุน เต มาตา
เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ
อหิตํ วต เต ญฺาตี
เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ
ทุกฺกฏํ วต เต ญฺาตี
เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ

ชูชโก นาม พฺราหมโณ
นาเมนามิตฺตดาปนา
นทีอุททหาเรีย
สมาคนฺตฺวา กุตุหลา
อมิตฺตา ฐุน เต ปิตา
เอวํ ทหฺริยํ สตี
มนตฺยีสฺสุ รโหคตา
เอวํ ทหฺริยํ สตี
มนตฺยีสฺสุ รโหคตา
เอวํ ทหฺริยํ สตี

^๑ กระมัน (ปาก) = ชมัน

^๒ เข้า (ใบ) = ข้าว

^๓ อาบอาย = อับอาย

ปาปกำวด เต ญาตี
 เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 อมณาปี วต เต ญาตี
 เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 อมณาปวาสํ วสิ
 ยา ตวํ วสสิ ชินฺณสฺส
 น หิ นฺน ตฺยํ กลฺยาณี

อณฺณํ ภตฺตารํ วินทิสฺส

เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 พฺยิฏฺฐนฺเต นวมียํ
 เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 สมณฺเฬ พราหมณฺเฬ นฺน
 สทา ตวํ โลกํ อภิสฺสสิ
 ยา ตวํ วสสิ ชินฺณสฺส
 น ทุกฺขํ อหิณา พฺยจฺฉิ
 ตณฺจ ทุกฺขณฺจ ติปปณฺจ
 นตฺถิ ชิทฺธา นตฺถิ รัตติ
 นตฺถิ อลฺลาปสฺสลาโป
 ยทา ทนฺโร ทนฺรา จ
 สพฺเพ โสกา วินฺตฺสนติ
 ทนฺรา ตวํ ฐปวตี
 คจฺฉ ญาติกุเล อจฺฉ

มนตฺยิสฺส รโหคตา
 เอวํ ทนฺริยํ สดี
 มนตฺยิสฺส รโหคตา
 เอวํ ทนฺริยํ สดี
 ชินฺณณฺน ปติณา สห
 มตฺนเต ชีวิตา วรํ
 ปีตา มาตา จ โสภเน

เอวํ ทนฺริยํ สดี
 อกตํ อคฺคิหุตฺตกํ
 เอวํ ทนฺริยํ สดี
 พรหมจฺริยปรายเน
 สีสฺวณฺเต พนฺสฺสฺเต
 เอวํ ทนฺริยํ สดี
 น ทุกฺขํ สติตฺติยา หตํ
 ยํ ปสฺเส ชินฺณกํ ปตี
 ชินฺณณฺน ปติณา สห
 ชคฺชิตฺตมปี น โสภติ
 มนตฺยิสฺส รโหคตา
 เย เกจิ ทนฺนินฺตฺติตา
 ปุริสานิภิปตฺติตา
 ก็ ชินฺโน รมฺยิสฺสตีติ

ภิกฺขเว ดูกรสงฆ์ทั้งหลาย ในกาลเมื่อชุกได้เมื่อยามสวายน้อยแถมช้อยมีศรี จึ่งนาง
 พรหมณีทั้งหลายหนุ่ม ๆ ก็ค้อมโทษกริ้วโกรธโกรธา อิจจาด้วยใจอุเบกขาอาทร มันก็ชวนกันไป
 สู่ตีนท่า ครั้นถึงเวลานางอุปิตาลงไปตักน้ำ ก็เข้ามากระทำให้สาละวน ลางคนเข้าจุดมือเข้ายี้
 เอร้างผ้า บ้างคร่ำเอาสไป บ้างลูเอามือ บ้างก็จิกเอาตะมูก* บ้างเข้าใส่ทุกคน บ้างด่าบ้างทอ
 ยอหยันด้วยถ้อยคำหยาบช้าว่า โภติ ดูกรเจ้าอุปิตาผู้หนานวลควรจะมีขม สะเวยกลมสม

* ตะมูก (ปาก) = จมูก

ด้วยตัว เหตุไฉนจึงได้ผัวอันชั่วช้า แก่ชราพันกะนาด* จะว่าไฉ่เฒ่าอุบาทว์มันชักลักมา หรือว่า
 บิดามารดา^๒ของเจ้ายกให้ หรือเจ้านี้ไชร้นอกใจพ่อแม่ แต่จะคบชู้สาว ไม่ชวนชววยที่จะทำกิน
 บั้นแต่ปึกอยู่บั้น ๆ ใส่แต่กลืนอยู่รวบ ๆ ไม่ช่วยทำการงาน ชู้คร้านชู้เกียจ กินแล้วแต่จะนอน
 เขียด เคียดใช้แต่ผู้อื่น จะดำไตก็ไม่ยิน ขึ้นว่าตัวดี จะตีกก็ไม่เยื่อน จะตักจะเตือนก็ไม่ปาก
 เสมือนตักน้ำรดหัวสาก ว่ายากเย็นเป็นไฉน เขาจึงให้มาเป็นภริยาของพราหมณ์เฒ่า ประการ
 หนึ่งเล่าเจ้าอภิตตา ชะรอยว่าญาติวงศ์พงศาบิดามารดาของ(เจ้า)งาม เขาเห็นเนื้อความเจ้ามี
 ลางจะเป็นผล จะเอาไว้กับตน เห็นว่ามีผลเป็นประโยชน์ ย่อมจะให้โทษแก่ผู้ใหญ่ เพราะเจ้านี้
 ลีลามิได้ (ลิ)ไว้มิตร ประสงค์แต่จะเที่ยวเลี้ยวขึ้นทุกเรือน คบเพื่อนไม่รู้วาย เห็นชายป่ายเปี่ยง
 ให้ปากให้เสียง เทียมหยิกเทียมหยอกลัพยอกชาย ทำเพรบายแยบคายแปรปรวน กล่าวลำนวน
 ชวนชายเจรจา ใครจะว่าก็ไม่ได้ เหตุทั้งนี้ไชร้นะเจ้าอมิตตดา เขากลัวว่าจะอับอายขายหน้า
 เขาให้เจ้ามาอยู่กับเฒ่าชู้ร้ายตะโพกงอน ที่นี้จะกินจะนอนก็แคลน รู้ช่างสอดแต่แว่น เอาแป้ง
 กวนโล่นวลให้ถึง มันจึงจะสมด้วยเจ้าอภิตตา ผู้มีหน้าอันจำเริญสะเทินสันทัด กำัดตนเองแน่น
 กล้องแกล้งทุกคำ อันมีหน้าเทียมคน ตนเทียมท่าน หน้าด้านมีรู้อย มาด้นลุ่มดินตาย ด้วย
 เฒ่าชู้ร้ายชู้เห่ แต่จะโว ๆ เว ๆ มันจะเป็นเล่ห์ที่ไฉน เออก็เหตุไร บิดามารดามีหาผัวให้เจ้า
 เลือกเอาแต่ที่หนุ่ม ๆ ดี ๆ ที่สันทัด แต่พอหวัดพอเหวี่ยง พอเลี้ยงกันก็ยังชั่ว อันนี้กระไรเจ้าช่าง
 มาได้ผัวแต่ล้วนปมเปา เฒ่าก็เฒ่าชรา(ก)ชรา แม้นดูทั้งหลายนี้ได้ผัวเหมือนเจ้าอภิตตา กูก็จะ
 กินยาเสียให้ตายวายชนม์ ไม่ให้คนเห็นหน้า ประการหนึ่งเล่า ดูกรเจ้าอภิตตา ชะรอยว่าเจ้าได้
 บุญอันดีในวันแก้ค่ากระทำมิดี ยังมีกาเฒ่าบัดสีมาคบเอาก่อนเข้า^๓ของเจ้าไป หรือว่าเจ้าได้
 พลังพลาดประมาท ลืมตนนอกศาสนา ดีชิตีพราหมณ์อันบริสุทธิ์ยุติศีลสม อุดมยิ่งนักหนา
 กรรมนั้นจึงชักมาให้เจ้าได้ผัวแก่ เอนี่เฒ่านะเจ้าอภิตตา ศรัทธาเจ้ายุติ ๆ ยังอสรพิษอันร้ายมา
 คบขับ ให้เจ้าสลับตายไปดูประเสริฐ เกิดเป็นสาวพรหมจารี ลิมาได้ผัวเฒ่าอัปลักษณ์บัดสี
 ดูกรเจ้าอภิตตา ครั้นว่ามีความเส่นหา ก็พากันไปสู่ที่สงัด เกิดโสมนัสยินดีมีใจกระสันด้วยกัน
 ทั้งสองข้างสิ้น เจ้านี้ลี้รู้ช่างแต่จะได้ทุกข์ ความสนุกไม่ถึงตัว เจ้าเร่งไปหาผัวให้ชอบใจจริงสกุล
 บิดามารดา หาที่หนุ่ม ๆ เห็นว่าจะดีกว่าแล

น เต พราหมณ คจฺจามิ
 ภิกฺโข มํ ปริภาสึสุ

นที อุทกหาริยา
 ตยา ชินฺณณ พฺราหมณาติ

* กะนาด (ปาก) = ขนาด

^๒ บิดามารดา = บิดามารดา

^๓ ก่อนเข้า = ก่อนเข้า

ลา อปิตตดา อันว่านางอปิตตา ลภิตวา ได้ความละอายนักแต่สำนักนางพราหมณ์ทั้งหลายมากล่าวร้ายถึงลา นางอปิตตาคว่าได้กระอมน้ำ วังระเลิดระสังร้องให้สะอึกสะอื้นขึ้นมาสู่เรือนแห่งตน ทั้งกะน^{*}ลงตำไผ่ พราหมณ์จึงร้องถาม เจ้าอปิตตาแม่เป็นไร เจ้าจึงร้องให้ขึ้นมา หรือว่าปลาตุกมันแทง หรือว่าเขียงมันยอก หรือว่าไฉ่หนุ่ม ๆ มันรุมกันหยอก เจ้าจึงบอกแก่พี่เฒ่าไปในกาลบัดนี้เถิด

คราที่นั้น นางอมิตตดาได้ยินผิวเฒ่าถาม เจ้าจึงบอกเนื้อความ ว่าที่นี้มันงามอยู่แล้ว ทั้งห้าไร่นะขอพราหมณ์เอ๋ย พวกอื่นน้ำทะเล^๑ มันดำกู่เล่นจนยับย้อยตลว่าเบียร์ร้อยขายมีขาดมันหรือช่างสบประมาทดำกู่ต่อหน้าต่อตา เพราะว่ากูมาอยู่ด้วยขอเฒ่าชรา กาลบัดนี้แล

มา เม ตวั อกรา กมัม
อหิ อุกมาหิสส์
นาหิ ตม^๒หิ กุเล ชาตา
เอวั พราหมณ ชานาหิ
สเจ เม ทาสี ทาสี วา
เอวั พราหมณ ชานาหิ

มา เม ตวั อุกมาหริ
มา โภติ กุปิตา อหุติ
ยัม ตวั อุกมาหเร
น เต วจุฉามิหิ สมเร
นนานยิสส์ลสิ พราหมณ
น เต วจุฉามิ สนิติเกติ

ชูชกพราหมณ์จึงห้ามนางพราหมณ์ผู้ภริยา ว่าดูกรเจ้าอปิตตา เจ้าอย่าได้โกรธโกรธาว่าเป็นคนครั้นแควง ทั้งนี้ไว้หน้า(ที่)พี่เองนะเจ้า คือจะดักน้ำดำเข้า^๓ พี่เฒ่าจะทำเลี้ยงเพียงตัวตาย พี่จะชวนชวายเป็นหมา แต่ไปเมื่อหน้า ทั้งน้ำท่าเจ้าอย่าได้ไปดัก ทั้งพินและผัก เจ้าอย่าพักไปเที่ยวหา ไว้หน้างานพี่คนเดียว จะเที่ยวไปหา มา ประณินิบัติรักษาเจ้า กว่าพี่เฒ่าจะตายนั้นแล

นางอปิตตาดจึงตอบจากราตุรพิทาจารย์ การอะไรจะใช้ออเจ้า ได้ตำรามาดแต่ไหน จะใช้ต่างข้าดำกู่ไม่เคย ดูรานะพิทาจารย์เฮย ท่านอย่าได้ว่า หญิงใดใช้ผิวต่างข้า ดำว่ามีได้ขาด หญิงหญิงชาติกูไม่ปรารถนาเอาเป็นครู เผ่าพันธุ์แห่งกูบ่หอน หรือใช้ผิวต่างข้า ดำว่าให้เคืองใจขาย ย่อมชวนชวายุสสุตตายมิให้ขาด เมื่อท่านมาห้ามการประณินิบัติ ทัดมิให้กูทำ จะดักจะดำให้กูกิน ทำเนียม^๔แผ่นดินนี้หาไหน ถ้าว่านี้ไซ้ไรเหมือนเอาทุกขมาให้มิได้คลา ยิ่งกว่าพราหมณ์มันดำได้สักร้อยเท่า ถ้าแม่นออเฒ่าเอ็นดู เฒ่าอย่าอยู่เร่งชวนชวายุสสุตไปหา ข้าหญิงข้าชายมาให้กูใช้ ถ้าแม่นออเฒ่ามิไป กูนี้ไซ้ไรไม่อยู่ กูจะบอกออเฒ่ารู้ด้วยประการดังนี้แล

* กะน (ปาก) = ทะน เป็นหม้อดินขนาดใหญ่ ใช้ใส่น้ำ

^๑ ทะเล = ทะเล

^๒ ดำเข้า = ดำข้าว

^๓ ทำเนียม (โป) = ธรรมเนียม

นตฺถิ เม ลิปฺปฏฺฐานํ วา
 กุโธหํ ทาสํ ทาสี วา
 อหํ โภที อูปฏฺฐิสฺสํ
 เอหิ เต อหมกฺขิสฺสํ
 เอส เวสฺสนฺตโร ราชา
 ตํ ตวํ คนฺตฺวาน ยาจสฺสุ
 โส เต ทสฺสติ ยาจิโต

ธนฺธณฺญํ วา พฺราหฺมณิ
 อานยิสฺสามิ โภติยา
 มา โภติ กุปฺปีตา อหฺนฺติ
 ยถา เม วจฺนํ สุตํ
 วฏฺเฏ วสฺติ ปพฺพเต
 ทาสํ ทาสฺยจ พฺราหฺมณ
 ทาสํ ทาสฺยจ ชตฺติเยติ

ชูชกพิทาจาร์ยผู้ระทด ด้วยกำหนดไฉนชาว เมียสาวว่าจะใช้ให้ไปหาข้าหญิงชาย
 เฒ่าจึงเพโทบายเล่าให้เมียฟัง มีข้าจึงกล่าวดังนี้ โภติ ดูกรเจ้าอภิทิศา ตัวพีนี้อันแก่ชรา เจ้าจะ
 ใช้ให้ไปหาข้าหญิงชายมาแต่ไหน ตัวพีนี้อันแก่ชราจะเป็นศิลาเป็นศาสตร คือจะวาดจะเขียน
 จะสวดเรียนมันก็ไม่ได้การ จะให้ฤกษ์ยามมันก็ไม่เป็นเล่ห์ จะทำเสน่ห์มันก็ไม่ประสิทธิ์ จะผูก
 ชะตาราศีกก็เคลื่อนคลาด จะดูข้างพรหมชาติก็ทรลักษณ์ จะดูข้างนรลักษณ์ก็แหวะเวียน ดูข้าง
 รามเกียรติ์ก็เวียนไป ทั้งพระเคราะห์นอกพระเคราะห์ในก็อับสับ^๑ จะให้บังเกิดบุตรพี่ยังจะเห็น
 จริง จะได้ไปหาหญิงชายทั้งปวง แลจะนับห่วงก็ผิด พันที่จะคิดอ่าน ถ้ามันจะขอทาน พี่ก็ค่อย
 สันทัดพอจะทำได้ อันจะหาข้าชวงใช้ พี่ก็จนใจนักหนา ดูกรเจ้าอภิทิศา เจ้าอย่าว่าเป็นมากมาย
 มันเจ้าจะเรียกข้าหญิงชาย เจ้าจงเรียกพี่เฒ่านี้เถิดนะแม่ ถึงว่าตัวพี่แก่ แต่ว่าการงานพี่ยังทำ
 แข็ง มันถึงว่าจะหุงเข้า^๒ ต้มแกงพี่จะแต่งให้ จะใช้อันใดก็ได้สิ้นทั้งร้อยแปดพัน ทนฝนทนแดด
 พี่ก็ทนได้ เจ้าอย่าร้อนใจว่าจะได้ยาก พี่หามาเลี้ยงเจ้าจนตราบเท่าวันตาย นั้นแล

นางอภิทิศา เทวดาหากเข้าดลใจ ให้เป็นปัจจัยแก่บรมโพธิสัตว์ อันจะได้ตรัสแก่
 พระสัพพัญญุตญาณ นางอภิทิศาจึงเรียกผัวเฒ่าด้วยสกลวาจา ว่าดูกรเฒ่าชราสิ้นหลังขด
 จงกระหยด^๓ ภูจะว่าให้ฟัง โดยดังภูไฉนเขาเล่าลือมาเป็นช้านานแต่กาลก่อน ยังมีพระยา
 เวสสันดรบรรพชาธนาธิปไตยเป็นบรมกษัตริย์ อันประเสริฐเลิศล้ำทำทานมิได้เลือก ข้างเผือกแก้ว
 ปัจจัยนาถค่าควรเมือง พระองค์ก็ปลดเปลื้องให้เป็นอุคตบรมทาน ไพรฟ้าโยธาทั้งหลายว่ามีดี
 ขั้บหนี่จะพระนคร พระภุชชอนชอกออกไปสร้างพรต อยู่ในเขาวงกตบรรพตคีรีบัดนี้ อย่าช้า
 เฒ่าชราอุตส่าห์ชวนชวายเป็นขอพระเจ้าหน่อทั้งคู่มาให้ภูใช้ (ใน)กาลบัดนี้เถิด

ฉินฺโณหมสมฺมิ ทพฺพโล

ทีโฆ จทฺธา สฺสทฺคโม

^๑ สับ (ใบ) = สรรพ

^๒ หุงเข้า = หุงข้าว

^๓ กระหยด (ใบ) = ขยด

มา โภติ ปริเทวลี
 อหิ โภตี อุปฐิสฺส
 ยถา อคนตฺวา สงฺคามิ
 เหวเมว ตฺวํ พรหมเม
 สเจ เม ทาสี ทาสี วา
 เอวํ พฺราหมณ ชานาหิ
 อมณาปนเต กริสฺสามิ
 นกฺขตเต อุตฺพุพฺเพสุ
 อถฺเบเหสิ สทฺธิ รมฺมมานํ
 อทสฺสเนน มยหนเต
 ภิกฺขุโย วรฺกกา ปลิตา จ

มา โภติ วิมฺนา อหุ
 มา โภติ กุปฺปิตา อหฺนฺติ
 อยฺยทฺเวสฺส ปราชิโต
 อคนตฺวา ว ปราชิโต
 นานยิสฺสสิ พฺราหมณ
 น เต วจฺจามิหิ สมเว
 ตนฺเต ทุกฺขํ ภวิสฺสตี
 ยทา มํ ทกฺขลิสฺสกตํ
 ตนฺเต ทุกฺขํ ภวิสฺสตี
 ชินฺณสฺส ปรีเทวโต
 พหุ เหลสฺสนติ พฺราหมณาติ

ชุกกพราหมณ์ ครั้นได้ยินเนื้อความนางอปีติดาว่าจะใช้ให้ไปขออนุญาตสมเด็จพระบาท
 เฒ่าแสนซึ่งลาดขยาดเขี่ยดขี่เกี้ยวจู้คร้าน คิดอ่านเอาตัวรอด จึงเอามือเข้ากอดหัวเข้านั่งเจ้าจุก
 ปรับทุกข์ถึงอาตมา ว่าดูกรเจ้าอปีติดา ตัวพีนี้นาทั้งตาก็มืด ทั้งหืดก็จับไม่รู้วาย มันให้อ้อย
 ขาก ๆ รวากเป็นล้นพ้น ทัวบนก็ให้สาละวนจนถึงท้องน้อย ห้อยอยู่ไถ่กะโต อนิจจาพุทโธเฮย
 ไม่เสบายเลยแต่สักน้อย มันให้เจ็บเล็กเจ็บน้อย วันละร้อยหน เป็นพันปัญญา ทั้งการชราที่ยาย
 มันให้มีไปหมด มันให้เป็นประธานเจ้าอปีติดา ครั้นพี่จะว่าเหมือนนินทาตัว ชักกว่าเด็กได้ร้อย
 เท่า เจ้าอย่าน้อยใจ แค่นี้กะได้ ยังมีใครจะได้ นี่หรือเจ้าจะใช้ให้ไปสุป่า ทุพฺพลา กำลังก็ถอย
 เรี่ยวแรงก็น้อยยิ่งนักหนา ที่โสม จพฺพา หนทางก็ไกลกว่าไกล พี่เฒ่าจะไปลำบากใจแสนสาหัส
 พี่เฒ่าสิ้นหลังขัดจะอดล้มอดตาย อมิตตดาโหมฉายก็จะเป็นมายอยู่โตงเตง ที่นี้ก็สบเพลง
 ออหนุม ๆ ทั้งหลายอันอยู่บ้านนั้นแล

นางอปีติดาจึงว่าดูกรพิทาจาร์ย ท่านนี้ลวนลามกล่าวความมุสา แต่หัวที่ลิดอดว่าจะ
 ใช้อันใดก็ได้ ครั้นจะใช้ให้ไปหาเข้ามาให้ดูใช้ก็จนใจจนจิต แต่บิด ๆ พลั่ว ๆ ชักหน้านิ้วหวอบ
 ตอบว่าชรา ท่านนี้มีอุปมาเหมือนหนึ่งโยธาทหารอันแสนซึ่งลาด พระบรมกษัตราธิราชใช้ให้ไป
 ปราบศัตรู แต่รู้ข่าวเขาเล้าลือมา ว่าโยธาของเขานักเขามากเข้ามาถึงแดน นับแสนนับพัน รู้แต่
 เท่านั้นก็ชวนกันถอยหนี อุปมาเหมือนหนึ่งตาชี่ชี่ลี้ ยังมีทันไปแต่สักย่าง ลิดอดว่าอ้างว่าทางไกล

^๑ เสบย (ข.) = สบาย

^๒ กะโต = บั้นใด

สทฺธา ท่านมิไปหาข้ามาให้งูใช้ กูก็ไม่อยู่ ครั้นถึงระดูเฒ่าเล่นสนุก เล่นตรุษเล่นสงกรานต์ เล่นอยู่ฉาว ๆ กูก็จะนุ่งผ้าขาวห่มดอกคำ อาบน้ำทาแป้ง กูจะแต่งให้สะสวย กูจะรวยไปเล่นหู้ ครั้นเห็นฝูงหนุ่ม ๆ กลุ่มกันอยู่ที่ไหน กูจะแหวดเข้าที่นั่น ให้มันสัพยอกยี้ดย้อย จับมือย้อยเอาแขน พาเล่น ครั้นออเฒ่าได้เห็น ก็จะเป็นทุกข์ร้อนรน ตัวเฒ่าลึพิกล ก็จะมีกรรมมาก เพราะว่ากูจะ ออกจากอเฒ่าไปในกาลนี้แล

ตมตถัฯ อาหฯ

ตโต โส พราหมโณ ภีโต

อหฺมิตโต กามราเคน

ปาเถยฺย เม ภโรหิ ตวํ

มธุปฺปิตฺทิกา สุกตาโย

อานยิสฺส เมถุนเก

เต ตํ ปริจฺจิสฺสนติ

พราหมณียา วสานุโค

พราหมณี เอตมพฺรวิ

สงฺกฺโโล สงฺคฺพานิ จ

สฺตตฺต ภาตตฺตบฺจ พฺราหมณี

อุโภ ทาสกฺุมารเก

รตฺติณทิวมนฺตนิทตติ

ภิกฺขเว ดูกรสงฆ์นฤพาน ชูชกพิทาคารย อันละลนละลนด้วยกามคุณมากเป็นกำลัง เฒ่าจึงตั้งภริยา ว่าดูกรเจ้าอภิตาผู้เนื้อเกลี้ยง เจ้าจะใช้ให้พี่ไป พี่ก็ไม่เถียง เจ้าจงแต่งเสบียง ให้ชามาก ทั้งเข้าดูเข้าตาก^๒จงชาครัน รันลงให้เต็มถุงปรุงลงชาหวาน ใส่น้ำอ้อยน้ำตาลจงชา มาก เมื่อพี่อยากจะได้หยิบใส่ปากให้ได้แรงไป พี่จะไปหาข้ามาให้เจ้าใช้กาลบัดนี้แล นางอภิตา ครั้นได้ฟังวาจาเฒ่า เจ้าจึงมาตบแต่งขนมของแห้งแกล้งแต่งบรรจง ประสงค์ว่าจะให้แก่เฒ่า เจ้าจึงเอาเข้าตากแลถั่วมาคั่วเสียให้สุก คลุกกับน้ำอ้อยน้ำตาลให้หวานอร่อย ทั้งเครื่องบริวาร เล็กน้อย กล้วยอ้อยหลายประการส่งให้แก่พิทาคารย กาลบัดนี้แล

ชูชกโกปิ แม่นอันว่าพราหมณ์เฒ่าชรา อันกามราคะหากกระสัน เฒ่าอาธรรมฺหินชาติ ลุอำนาจแก่นางพราหมณี เมื่อทชี่จะไปวันนั้นไสร้ เฒ่าจึงโรจโรจพิจารณาดูเหยาเรือน ที่ไหนคร้า คราปรักหักพัง ตัวกุสุมิอยู่ยังมีหวังจะซ่อมแปลงไว้ให้มัน เฒ่าคิดดังนั้นแล้วมิช้า เฒ่าชราจึงจับ เอาพรว้าด้ามลุ่นผลุนเข้าสู่ป่า ตัดเอาไม้ซากกลากล่าเอาทั้งเรียวหนาม เนื้อความว่าจะล่อมรั้ว เห็นที่นั่นชัวกลัวจะหัก สองมือเข้าชักเอาเป็นพืน เอาไม้อื่นขึ้นเข้าให้แน่น แล่นหาตอมอคำข้าง ได้ถุน จุนนอกชาน เอากระดานมาเรียบ เลียบคูมิให้ทก กลัวเมียสาวจะตกลง ที่ไหนเป็นสอง เป็นคู ดูกระสันกระสั๊กกดเข้าให้ชิด สำเร็จเสร็จสรรพแล้วมิช้า เฒ่าชราจึงจับเอาหม้อคอดุ่น ผลุนลงไปสู่ดินท่า ตักน้ำมาเทใส่ภาชนะโอ่งอ่าง กระถางเล็กน้อย สำเร็จแล้วมิช้า เฒ่าชราจึง

^๑ ระดู = ฤดู

^๒ เข้าดูเข้าตาก = ข้าวดูข้าวตาก

ผืนหน้าเข้าหาเมีย ล้างเสียนานนักปการต่างนานาว่า โภติ ดูกรเจ้าอภิตตา เจ้ามานี้ที่จะสั่ง เจ้า
นั่งลงที่จะสอน เจ้านอนลงเกิดที่จะสั่ง อภิตตาร้อยซึ่งเจ้าฟังที่ว่า แต่นี้ไปเบื้องหน้า ทั้งทุ่งทำ
เจ้าอย่าได้ไป ทั้งปักกะตู^๑ หัวกะได^๒ เจ้าอย่าได้เปิด เจ้าค่อยอยู่เกิดนะแม่ เจ้าอย่าแต่งแ่งแผ่ผม
คนย่อมจะแสวงหา เมื่อผิดเวลาน้ำทำเจ้าอย่าได้ไปอาบอาบลงเล่นล้าง ทั้งหน้าต่างเจ้าอย่าได้
เผย ดูกรเจ้าอมิตตดาเจ้าพี่เฮย เจ้าอย่าหัวหัวให้ไปปล้ำปล้ำ แต่งแ่งกันไรทุกคำเข้า ผมเฝ้าเจ้า
อย่าหัว น้ำมันดีเจ้าอย่าทา ผัดแป้งแต่งหน้าอย่าอาวรณ์ เห็นแก่หลับแก่นอน อย่าทำอะไร
ชะล่าจนถึงผู้เฒ่า เจ้าจงอยู่เสงี่ยมเจียมตัว กว่าผัวเจ้าจะกลับมาแต่อรุณวาปีนั้นแล

ตมตถุฯ อาหฯ

อิท กตฺวา พุรหมพนฺธ

ตโต โส มนฺตยิตฺวาน

ปฏฺกามิ โส รุณฺณมุโข

สิวํ นนฺครํ ผิตํ

ปฏฺมุญฺจิ อฺพาหนิ

ภริยํ กตฺวา ปทกฺขิณํ

พุรหมโณ สหิตพฺพโต

ทาสปริเยสนนฺจฺรณฺติ

ภิกขเว ดูกรสงฆ์ผู้ทรงศีลสังวร อนินภรณ์งามสรรพประดับด้วยอริยบถ อันปรากฏ

ในพระศาสนา โส พุรหมโณ อันว่าพราหมณ์เฒ่าชรา ครั้นแลสั่งสอนนางอภิตตาแล้วมีข้า
เอาบาทาขึ้นสอดเกือก เอาเชือกรัดบันเอาด้วยพลันมีหันข้า เฒ่าก็จับเอาอย่ามละว่า มือคว้าจับ
ไม้เท้าอันเรียวรีมีพรรณนา ดังลูกมะตูมสุกบรรทุกเครื่องบูชาไฟ เฒ่าจึงโรกเอาเพศเป็นดาวบส^๓
เร่งกำสรดถึงนางอภิตตา ปทกฺขิณํ กตฺวา กระทำประทักษิณนางอภิตตาลิ้นวารสามรอบ
นบนอบแล้วบมิข้า เฒ่าชรามีตาทั้งสอง พุ่มพองไปด้วยน้ำอสุชล เฒ่าทรพลจะไปจาก เจ้าก็
ออกปากว่ายากนัก เหตุว่ารักเมียสาวเจ้าอภิตตาเนื้อเย็น ความจำเป็นจำจาก เป็นกรรมวิบาก
แต่หลัง เฒ่ากลับหน้าสั่งกลับหลังสั่ง อภิตตาร้อยซึ่งเจ้าอยู่ภายหลังอยู่ดีกินดี ทชีกีคลาไคล
ไปโดยหนทางไกลมิได้หึง ก็(บุก)บันบรลุถึงกรุงไกรพิไชยเขตอุดร เฒ่าก็ชอกชอนเข้าไปถาม
หาเจ้าพระยาเวสสันดรแก่ชาวพระนครทั้งหลายนั้นแล

ตมตถุฯ อาหฯ

โส ตตฺถ คนฺตฺวา อวจ

กุหิ เวสฺสณฺตโร ราชฯ

โส ชโน ตํ อวจาสิ

เย ตตฺถาลุํ สฺมาคตา

กตฺถ ปสฺสเมมุ ชตฺติยํ

เย ตตฺถาลุํ สฺมาคตา

^๑ ปักกะตู = ประตู่

^๒ หัวกะได = หัวบันได

^๓ ดาวบส (แบบ) = ดาบส

คุมเหติ พรหมเม ปกโต

ปพพาชิต สกา ฐฐา

คุมเหติ พรหมเม ปกโต

อาทาย ปุตตทวารณจ

อติทานน ชตติโย

วงเก วสติ ปพพเต

อติทานน ชตติโย

วงเก วสติ ปพพเตติ

ภิกขเว ดูกรสงฆ์นิกร เมื่อพราหมณ์ถามหาเจ้าพระยาเวสสันดร แก่ชาวพระนคร
ทั้งหลาย อันรายกันอยู่เป็นหมู่ ว่าดูกรท่านทั้งหลายทั้งหญิงทั้งชาย อันเรียรายอยู่ในฐานที่นี้
บัดนี้เจ้าพระยาเวสสันดรเสด็จอยู่ในสถานใด ท่านทั้งหลายจงบอกให้แก่เราไปในกาลนี้เถิด

คราที่นั้นมหาชนคนทั้งหลาย อันเรียรายกันอยู่ในสถานนั้น ครั้นได้ยินเนื้อความ
พราหมณ์มาถามหาเจ้าดังนั้น ว่าดูกรพราหมณ์เฒ่า เจ้าพระยาเวสสันดรบรรพสุริวงศ์ ทรง
พระราชศรัทธาทัว ท้าวเป็นเจ้าเงินทอง หมู่พราหมณ์ทั้งผอง ขาดเงินขาดทองก็มาหา ขาด
เสื้อผ้าผ้าก็มา ขาดเข้าปลา^{*}ก็มาเอา กระทั่งช้างพระนรินทร์ก็คบกันขอเอาไป ไพรฟ้าว่ามีดี
เนียรเทศหนีจากพระราชวัง กับทั้งพระราชบุตราบุตรี พระอัคมเสลีนีออกไปอยู่ป่า บัดนี้เฒ่า
ชรามาถามหา จะปรารภนาอันใด ชาวเมืองทั้งหลายนั้นไร้ จับได้ไม้ค้อนก้อนอิฐ ไล่ติดตาม
ทุกคำรามจะตี ทชีกว้างหนีเข้าสู่ป่า เทพดาเจ้าก็เข้าดลใจ ให้พราหมณ์ไปสพบพบหนทางอันใหญ่
อันจะไปสู่เขาวงกตบรรพตนั้นแล

ตมตถัฯ อาทฯ

โล โจทิตโต พราหมณียา

พราหมโณ กามคิทธิมา

อสนุตฺตํ ปฏิเสวิตถ

วเน พาฬมิคากิณเณ

ชคฺคทีปนิเสวิต

อาทาย เวลลวํ ทณฺฑํ

อคฺคิหุตฺตํ กมณฺฑลํ

โล ปาวิสสิ พุรหารณญํ

ยตถ อสฺสโลสิ กามทํ

ตํ ปวิฏฺฐํ พุรหารณญํ

โกกา นํ ปริวารยํ

วิกนฺทิตฺติ โล วิปฺปณฺณูโร

ทฺูเร ปนฺถา อปฺกกมิ

ตโต โล พราหมโณ คนฺตฺวา

โกคฺคฺลทฺโร อสฺสณฺญโต

วงฺกฺลโลหฺรณเณ นตฺถ

สุนฺเขหิ ปริวาริต

รฺกฺขสฺสมิณฺจ นิสินฺโน ว

อิมา คาถา อภาสถาติ

ภิกขเว ดูกรสงฆ์บริพาร ชูชกพิทอาจารย์คิดอาลัย(วรรณ)เรวเวด้วยเล่ห์กล นางอปีทิดา
หากใช้ เฒ่าจึงรักได้ยากลำบากใจจึงเข้าไปสู่ป่า โกกา อันว่าหมาทั้งหลายแห่งนายเจตบุตร

* เข้าปลา = ข้าวปลา

ตัวหนึ่งชื่อว่าไอ้ครูด คำนัดหมิพิฬหุลุด จะชุดเต่าก็ได้ จะไล่เนื้อก็ขยัน เป็นน้องไอ้ระวัง
เสียงดังสามารถ เดิมทีเป็นหมาตาสีราช เป็นญาติกันกับตาสีวัน ขบหมาตาสัน ไล่กัน
(จน)ทลาย ตาสีคงยศเอาไปกฎหมาย จึงขายไว้กับนายเจตบุตร ตัวหนึ่งชื่อว่าไอ้พรวน
หางมันด้วนแต่กำเนิด มันกัดยายเกิด ตัวหนึ่งชื่อไอ้สิง มันตีจริงสามารถ ยิ่งตวาดมันเข้า
มาเอาให้ได้ เดิมทีเป็นหมาตาขุนไกร มันร้ายที่สุด มันขบยายพุดจนไล่ทลาย ตาราชสีห์ยศ
เอาไปกฎหมาย จึงขายไว้แก่นายเจตบุตร มันขบมนุษย์นับตัวถ้วน มันเห่าแต่นาไฉนถึง
หัวสวณ ตัวหนึ่งชื่อว่าไอ้ฉवल หางด้วนหุดด เอไปฝากไว้วัด พลัดไปกัดตาเถร ออเถรเข้า
ช่วย จวไปเอายายชี ออเฒ่าบัดสี ก็ชักด้วยหมัดวัดด้วยศอก ตะคอกด้วยเท้าเจ้าประคุณ
ถูกไอ้จุนร้องตำแก้ง ออเฒ่าหมอเพลง จึงอ่านคาถา ก ข ค ง ห ม มั่นสละออกไป ออเฒ่า
จึงขึ้นต้นไม้ ร้องให้ถึงนางอมิตตดา ที่นี้ตายจริง ถูกพริกถูกขิงกระจัดพลัดพราย ออเฒ่าจึงไร
คันดูเครื่องยาม บุ่ม ๆ บ่าม ๆ ลน ๆ ลาน ๆ เฒ่าก็ปริทวนการร้องให้รักเครื่องยาม กูมา
เสียตายแต่ผ้าเช็ดหน้า นางอมิตตดาเจ้าให้มา ไฟไหม้ทะเลได้เจ็ดแห่ง เจ้าแกล้งให้มา
กูเสียตายแต่เต้าปูนลูกหนึ่ง กลิ้งด้วยไม้ประดู่ บู่แกได้มาแต่ละแวง แตกแต่กันจนลาย
กูถูกปลอกหวายรายรัดทั้งตัว แค่นั้นแล้วลิมหินา ข้ามีตมมากน้อยปลอกตะกั่วด้าม
ไม้ทองหลาง คมบางเสมือนหนึ่งสันพริ้มอมญ จะผ่าหมากดิบหมากอ่อนขอบพินคนหัก
ไม่พังกด่า จะผ่าได้แต่ละคำ ก็ยอมเข้าไปทั้งซีก กูเสียตายแต่สมุกเหล็กไฟ นางอปีติดาเจ้าให้
ไว้สำหรับตัว มิใช่ช่วยยอมองอาจ จะตีแต่ละขาดก็ยอมโอดขึ้นทั้งตัว เวียนหัวจะตาย ไม่เห็น
ประกายแต่สักแพลม ว่าแล้วมีข้า เฒ่าก็ร้องให้หาเจ้าพระยาเวสสันดร มีข้าก็กล่าวเป็นสาร
พระคาถาว่าดังนี้

โก ราชบุตตี นิสภ
ภเย เขมสสุ ทาตาริ
โย ยาจตี ปติภูฐาสี
ธรรณุปม มหาราช
โย ยาจตี คติ อาสิ
อุทฐุปม มหาราช
กลยาณตติถุ สุปิวิ
ปุนทุริเกหิ สลบนุน
รหุอุปม มหาราช
อสุสตุถิว ปเถ ชาตี

ชยนตมปราชิต
โก เม เวสสุนตริ วิฑู
ภูตานัน ธรณิวิ
โก เม เวสสุนตริ วิฑู
สวณตีนิว สาคโร
โก เม เวสสุนตริ วิฑู
สีตูกกั มโนรม
ยุตติ กิณชกขเรณุนา
โก เม เวสสุนตริ วิฑู
สีตจฉายั มโนรม

สมนํหานํ วิสเมตํ
 ตณฺหํ มหาราชํ
 นิโครธํ ปถ ชาคํ
 สมนํหานํ วิสเมตํ
 ตณฺหํ มหาราชํ
 อมํ วิย ปถ ชาคํ
 สมนํหานํ วิสเมตํ
 ตณฺหํ มหาราชํ
 สาลํ วิย ปถ ชาคํ
 สมนํหานํ วิสเมตํ
 ตณฺหํ มหาราชํ
 ทมํ วิย ปถ ชาคํ
 สมนํหานํ วิสเมตํ
 ตณฺหํ มหาราชํ
 เอยฺย เม วิปโต
 อหํ ชานนฺติ โย วชฺชา
 เอยฺย เม วิปโต
 อหํ ชานนฺติ โย วชฺชา
 ตาย โส เอกวาจาย

กิลนํหานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนํหานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนํหานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนํหานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนํหานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 ปวิภูสฺส พุทฺธาเวน
 นนฺทํ โส ชนเย มมํ
 ปวิภูสฺส พุทฺธาเวน
 เวสฺสณฺตรนิวาสนํ
 ปลเว ปุณฺณํ อนปฺปกนฺติ

โก ปุคฺคโล อันว่าบุคคลผู้รู้แห่งซึ่งที่อยู่แห่งพระเวสสันดรเจ้าผู้ประเสริฐ อันให้
 บังเกิดสถาพร แก่ฝูงราชานิกรมิได้เว้นจากบุคคล (หากบุคคล) ผู้รู้แห่งซึ่งพระองค์ จงบอกให้
 ภูไป อนึ่งพระเวสสันดรเจ้านั้นไซ้ร้ ย่อมมีพระทัยปกป้อง ครองพระราชาราษฎร์ประชาเป็นที่อาจิณ
 น้ำพระทัยพระนรินทรดั่งแผ่นดินอันใหญ่หนา อุปมาดังว่าสระศรีเป็นที่อาศัยแก่ฝูงเต่าทั้งหลาย
 อันหนึ่งน้ำพระทัยพระภูรย่อมเป็นอาศัย ดังร่มไม้ไทรแลไม้โพธิ์อันโตใหญ่ มีใบชิดชดะบัดบัง
 ดั่งต้นรังแลต้นมะม่วง มีลูกเป็นพวงอยู่ใต้วงโกล้นทางหว่างมรคา บุคคลทั้งหลายเดินไปเดินมา
 ย่อมอาศัยมิได้เว้นเป็นนินฺตร ป่หอนจะรู้ขาด มีอุปมาดังน้ำพระทัยพระเวสสันดร ย่อมให้
 สถาพรจำเริญไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ทั่วแผ่นดิน เป็นอาศัยแก่ฝูงสัตว์ ป่หอนจะรู้ทรุดโทรมล้ม
 ทลายลง น้ำพระทัยของพระองค์เปรียบดังมหาสมุทร ฐ คงคานั้นไซ้ร้ ถ้าแม้นบุคคลทั้งหลาย
 รู้แห่งไซ้ร้ จงบอกให้เราไปในกาลบัดนี้เถิด

ตมตถิ ปกาเสนโต สตุถา อาห

ตลล เจโต ปฏิสโลสิ
 ตุมเหติ พรหมเม ปกโต
 ปพพาชิตอ สกา ฐฐา
 ตุมเหติ พรหมเม ปกโต
 อาทาย ปุตตทวารณจ
 อภิจุจการี ทุมเมโร
 ราชปุตติ คเวสนโต
 ตลล ตฺยาหิ น ทสฺสามิ
 อัย หิ เต มยา นุนโน
 สโร เต วชฺฌยิตฺวาน
 ปนถสฺกณิ ยชิสฺสามิ
 ตฺยหิ มฺเเสน เมเทน
 อาหุติ ปคคเหสฺสามิ
 ติ เม สฺยิฏฺฐิ สฺหุตติ
 น จ ตฺวํ ราชปุตตลล
 อวชฺโณ พฺราหฺมณ ทุโต
 ตลมา ทุติ น หนนฺติ
 นิชฺฌตฺตา สฺวิโย สพฺเพ
 มาตา จ พพฺพลา ตลล
 เตสฺสาหิ ปหิโต ทุโต
 ราชปุตติ นยิสฺสามิ
 ปยสฺส เม ปิโย ทุโต
 อิทฺถจ มถฺโน ตุมหิ
 ตถจ เต เทสฺมกฺขิสฺส

อรณญฺเญ ลุทฺทโก จโร
 อติทาเนน ชตฺติโย
 วงเก วสฺติ ปพฺพเต
 อติทาเนน ชตฺติโย
 วงเก วสฺติ ปพฺพเต
 ฐฐา วิวนมาคโต
 พโก มจฺจมิโวทเก
 ชฺวีติ อธิ พฺราหฺมณ
 สโร ปาสฺสติ โลหิตติ
 หทยํ เจตฺวา สพฺพณํ
 ตฺยหิ มฺเเสน พฺราหฺมณ
 มตฺถลฺลฺลฺลฺล พฺราหฺมณ
 เจตฺวาน หทยํ ตว
 ตฺยหิ มฺเเสน พฺราหฺมณ
 ภริยํ ปุตเต จ เนสฺสสฺสิตติ
 เจตปุตติ สฺโณหิ เม
 เอส ฐมโม สนนฺตโน
 ปิตา นํ ฏฺฐมฺจิจฺจติ
 อจิรา จกฺขุณี ชฺยเว
 เจตปุตติ สฺโณหิ เม
 ยทิ ชานาสิ สฺส เมติ
 ปุณฺณปุตติ ททามิ เต
 มิคสฺตถิลฺลจ พฺราหฺมณ
 ยตถ สมนฺติ กามโทติ

ภิกฺขเว ดูกรสงฆ์บริพาธ เมื่อชุกพิทาจารย์ปริเทวนาการร้องไห้บนคาถบไม้
 เจตปุตโต อันว่าเจตบุตรมิลลพพรานป่า อันเจ้าพระยาเจตราชหาตั้งไว้ ครั้นได้ยินศัพทสำเนียง
 เสียงชุกพิทาจารย์มาร้องไห้บนคาถบไม้ เพื่อนจินดาแต่ในใจว่าพราหมณ์ผู้นี้ไฉน มาร้องให้
 หาเจ้าพระยาเวสสันดรบรรพราช ธรรมดาเชื้อชาติพราหมณ์เอย จะมาเป็นประโยชน์หากมิได้

ถ้าเว้นไว้แต่จะขอทาน พระบรมโพธิสมภารท่านบารมีมิได้ขาด นี่มันจะมาขอพระมัทรี พระชาติ
 กันหา อย่าเลยภูจะฆ่าพิทาจารย์เสียให้ตายวายชีวิต จิสนตา นายพรานคิดแล้วมีข้า จึงจับเอา
 ดาบตะพายแล่ง แต่งปืนยิงง่หน้าไม้ แล้วร้องล่ำทักขึ้นไปให้พรหมณ์กลัว ว่าดูกรไอ้จ้าวมา
 ร้องให้หาเจ้าพระยาเวสสันดรวันนี้ไซ้ร้ หาประสงค์อันใดตั้งใจกฎหมาย ดีร้ายออเจ้ามานี้จะขอ
 หน่อบรมกษัตริย์ อันพลัดพรากจากพระบุรีหรือกระไรหนาดาศี เพราะว่าออเจ้ามิได้ทำกิน เทียว
 หาพระนรินทร์อยู่บ่อย ๆ เฒ่าคนถ่อย รู้แต่ขอทานกินทุกคำเข้า ออเจ้านี้มีอุปมาดังนกดอกบัว
 เห็นปลาชุกห้วงมากิน ดูกรพที ปืนภูเล่มนี้ภูมีไว้ ภูจะยิงขึ้นไป ให้เฒ่าจิงไรพลัดตกลงมามีนาน
 ดุจดังลูกตาลสุกกับต้นจากขั้ว แล้วจะตัดเอาหัวหนูเช่นหนูให้ยิงแม่น แล้วภูจะเอาดาบเข้าแทงที่
 หัวอก ภูจะยกเอาหัวใจทั้งไส้หน่อยแลไส้ใหญ่ ภูก็ไม่เว้นภูจะยกเอาขึ้นเช่นเหวดดา อันอยู่รักษา
 ประตูปา คราที่นั่นไซ้ร้เจ้าก็มิได้นำซึ่งพระราชบุตราบุตร แลอัศวมเหสีแห่งเจ้าพระยาเวสสันดร
 จากเขาสิงขร นั้นแล

วันนั้นชุกตกใจกลัวตัวลั่นขวัญหาย จึงวางอธิบายลงมาว่าดูกรเจ้าเจตบุตร จงยับยั้ง
 ฟังเราจะเล่า จะเล่าให้ออเจ้ารู้ อหิ อันว่าตัวผู้เป็นพรหมณ์นี้ไซ้ร้ ไซ้อื่นไซ้ไกล คือพระเจ้ากรุง
 สญชัยใช้ให้ภูมา อารามณาเจ้าพระยาชินสีห์เวสสันดรให้กลับเข้าไปยังบุรี ทั้งพระชนนีเล่าก็เศร้า
 สร้อยน้อยพระทัย ไร่ไรจนสุดแรง มีพระนัยนตรแดงเป็นแสงเลือดย่อยลามไหล เพราะร้องให้
 รักพระเจ้าลูกยี่งนักหนาอันหนึ่งเล่า ดูกรเจ้าพรานป่า ท่านจะฆ่าเราให้ตายวันนี้ก็ตามใจ อันหนึ่ง
 หัวพระยาองค์ใดฆ่าเสียซึ่งอุปทูตแลราชทูตให้ตาย บ้านเมืองก็ฉิบหาย ทั้งช้างม้าวัวควายก็จะ
 บังเกิดวิบัติทั้งมหากษัตริย์ก็จะบังเกิดฆ่าฟัน ทั้งอาณาราชภรณ์นั้นก็ตาย เพราะว่าฆ่าเสียซึ่ง
 พรหมณ์แลอุปทูต ดูกรเจ้าเจตบุตร ถ้าเจ้าประสบพบพระองค์ จงบอกให้เราไปในกาลบัดนี้เกิด

เจตบุตรโต อันว่านายเจตบุตรพรานป่า ครั้นได้ยืมชาวสวสรวพิทาจารย์กล่าวมุสา
 พรานป่าก็โลมนัสยินดีนักหนา สุนเข พนธิตวา จึงผูกสุนัขไว้ให้มัน จึงจะเชิญพรหมณ์ลงมา
 จากต้นไม้ แล้วมีข้าจึงเลี้ยงดูชุกพิทาจารย์ให้อิ่มหนำแล้วมีข้า เมื่อจะปราศรัยไปมาก็กล่าว
 ดูกรพิทาจารย์ นี่ลีเป็นราชทูตนำชาวสวสรวแห่งสมเด็จพระภูมิบาล เราก็ตีใจนักหนาว่า ดูกร
 พิตาจารย์ อาหารอันใดเราจะให้เป็นเสบียงเลี้ยงตนในกลางป่าจงเข้ามา คือเข้าตูเข้าตาก*
 อันระคนไปด้วยน้ำผึ้งน้ำอ้อยอร่อยนักหนา เวสสันดร ราชา อันเจ้าพระยาเวสสันดร เสด็จ
 อยู่ในสถานที่ใด เทสุมกขิสลัส เราจะบอกให้แก่ท่านไปสู่ประเทศที่นั่นแล

ชุกปพพ์ นิภูริตี

ประดับประดาด้วยพระคาถา ๗๙ พระคาถา

* เข้าตูเข้าตาก = ข้าวตูข้าวตาก

พระมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก สำนวน ๙
หมายเลขลำดับที่ รย.ป ๖๗๖/๕ ม

(...ชาดหาย...)

เอहि เต อหมกขิสส์
เอส เวสสันตโร ราชา
ตัม ตวั คนตฺวาน ยาจสฺส
โส เต ทสฺสติ ยาจิโต
ชินฺโนหมสมิ ทุพฺพล
มา โภติ ปริเทวล
อหํ โภตี อปฺปฐิสฺส
ยถา อคนตฺวา สงคามํ
เอวเมว ตวั พรหม
สเจ เม ทาสํ ทาสี วา
เอวํ พราหมณ ชานาหิ
อมนาปนเต กริสฺสามิ
นภชตฺเต อุตฺตฺพฺเพส
อณฺเฏหิ สทธี รมมมานํ
อทสฺสเนน มยหนเต
ภียโย วงฺกา ปลิตา จ

ตมตถํ

ตโต โส พราหมโณ ภีโต
อทฺทิตอ กามราเคน
ปาเถยยํ เม กโรหิ ตวั
มรฺุปีณฺทิกา สุกตาโย
อานยิสฺส เมถุนเก
เต ตัม ปริจฺริสฺสนติ

... กุปฺปีตา อหฺนติ
ยถา เม วจันํ สุตํ
วงฺเก วสฺติ ปพฺพเต
ทาสํ ทาสีณจ พฺราหมณ
ทาสํ ทาสีณจ ชตฺติโยติ
ทีโฆ จทฺธา สทฺทคฺโค
มา โภติ วิมฺนา อหุ
มา โภติ กุปฺปีตา อหฺนติ
อຍုတေဝေဝ ပရာစိတ
ອคนຕວາ ວ ປຣາຊິຕ
ນານຍິສສສິ ພຣາຊມຸນ
ນ ເຕ ວຈຈາມີນໍ ສເ
ຕນເຕ ທຸກຸຊໍ ກວີສສຕິ
ຍທາ ມໍ ທກຸຊສິລງຄຕໍ
ຕນເຕ ທຸກຸຊໍ ກວີສສຕິ
ຊິນຸນສສ ປຣິເທວິຕ
ພູ ເສສນຕິ ພຣາຊມຸນາຕິ

พราหมณียา วสานุโค
พราหมณี เอตมพฺวิ
สงฺกุลโธ สงฺคฺุฟานิ จ
สฺตฺตุ ภาตฺตณฺจ พฺราหมณิ
อุโภ ทาสกฺุมารเก
รตฺติณฺทิวมตฺนทิตาติ

นางอุปัชฌายาได้อวดมุมนั้นหน้าหน้านี้ นางพราหมณีหนุ่ม ๆ ที่ประชุมชวนกันเย้ย
ไล่ไฟ พิธีไฟไร้พันทุคพ้อตัด นางก็ยิ่งอัดอั้นไม่ออกปากเจรจา ชักหน้านิ้วคิ้วตะแคงค้อนร้องไห้
อิดอ้อนสะอื้น กลับคืนขึ้นสู่เรือนรำร้องพิไรรักตัว ออเฒ่าผู้เฒ่าเห็นผิด ก็เคืองคิดค้นสำคัญว่า

เธอก็จะรอนร่อนผ่อนให้ลึกลง มีลูกหญิงก็ลูกชาย ออเฒ่าก็จะได้ง่ายดายโดยดี ทชิจึงเถียงท้วงทางประเวณี ชิดโนหมสมิ พี่นี้ก็เกิดแกวักกลวักกาย จะให้ไปเซ่งตายเสียที่ไหน เพราะว่าไว้เรี่ยวแรงด้วยโรคครัดรีง ทั้งเส้นสายตึงตาย โดยจะกอดกายก็ไก่อ้ง เจ้าเห็นอยู่เองแล้วนะแม่ ถ้าจะทำการก็ฮ่อแฮหิวอยู่หืดหอบ ให้อบแบบไปทุกอัน กระนั้นยังจะให้ดันดันเดินดงไกล อันลึงหัดรีก็ยกไว้ แต่ที่จะไปประดักประเดิด แดดลมล้าบากบุกไพรนั้นนะแม่ เอาไว้แต่พอเป็นเพื่อนพูดเจรจา เถิงจะใช้พี่ก็ไม่ว่า จะให้เป็นทาสทาสี หรือจะให้เป็นสามีกก็ตาม อนึ่งรูปของเจ้าก็งามอยู่จริง เจ้าอย่าสะบัดสะบั้งบนบาน (ไว้) พี่จะแสวงหาการกรรม กระทำเลี้ยงเจ้าทุกเมื่อ เถิงพี่จะหอบหิวเพื่อ^๑ไหลโคลย้อย จะอุตสาห์ตะบึงตะบอยไปตามเจ้าจะให้เถิดนะแม่ จะอุตสาห์ฮ่อแฮไปตามจน เพราะกรรมของตนนั่นแล

นางอปีทิดาเดือดุดุแตกประชด ดูกรไอ้เฒ่าพรทนต์เหตุใดชั่วใจคิดทั้งตาปี เเอกระนั้นชี้เกียจใครจะเกินลึงว่า มากูจะเล่าให้ฟัง ยถา อคนตุวา สงคามั เหมือนอำมาตย์ข้าลดาบไม่รู้ชนบชนาธราชกิจ เดิมยังมีบรมบพิตรกรุงกษัตริย์เสวยสมบัติบริบูรณ์ มีอำมาตย์ราชินิกุลขุนหมื่นมาน ทั้งคชสารสินธพยานอย่างยิ่งโยธาทหารหฤหรรษ์ ครบครันเครื่องดีประยุทธิ์บุรุษราชโยธา มีเสนาหนึ่งหมื่นน้อย อวดบ้อย ๆ ตะบอยบัน จะสู้ประจัญจกับล่องฤทธิ์แรง เถิงทิมแทงทั้งหอกปืน กูจะยืนให้ยิงไม่ย่อหย่อน กูก็ยอมได้เคยพิฆาต เจรจาอาจอดฤทธิ์พอม้าศึกมาติดแต่ปลายแดนนครเสมา จึงตรัสสั่งเสนาตัวดีขี่อวด ให้เณ^๒ประกวดกองตะหาน^๓พระราชทานทั้งพลโยธา พลช้างม้าหมู่อำมาตย์ราชรถ บทจรเดินเท้าถือศาสตราวุธ กะเณอูดลุดล่วนทหาร แห่ใหม่อีกหฤหรรษ์ให้ขึ้นสามลา แล้วยกเสนาจตุรงค์ยวดยิงอย่างพยุหยาตราออกจากพาราเมืองหลวง พลล่องล้ามรคาถึงกลางหน เห็นผงคลีมีดมนบนอากาศ เสนาแสนฉลาดก็ออกปาก ว่าพลเขาสีมากมีดมาไม่น้อย ยกทัพถอยหนี ดูรู้เช่นทชี่นี้ทีเดียว ชีคร้านเที่ยวลึงว่าทางไกลไปยาก ประดักประเดิดด้วยแดดลมล้าบาก ออกปากอยู่แล้วแต่หัวที่ ถ้าออเฒ่าบัดสีไม่ไปหาข้าชายหญิง กูจะกรังกรังกริดกรายตามสบาย กูจะคบชู้ชายเขยชมให้สมเล่ห์ กูจะหัวร่อระร่าระริก ออเฒ่าอย่านึกเข้ามา กูจะดำหัวให้ กูไม่ปรารถนา เพราะออเฒ่าชราโรคร้ายรุงรัง จะเป็นอะไรก็ซัง ก็จะไม่ชมช้อยเมิน กูจะทำแเหนเห็นหันห่าง อย่างประหนึ่งว่าแขกมิคุ่นเคย เอออพราหมณ์เอย เอ็งก็แก่เฒ่าชราที่จะหอบหิว ชักหน้าหนีวกริ้วโกรธ ออเฒ่าจะโทษ

^๑ เพื่อ (ปาก) = เหงื่อ

^๒ เณ (โบ) = เณร

^๓ ตะหาน (ปาก) = ทหาร

ใครสมคะเน นกขตุเต อุตฺตปฺพเพสุ กุจะขนาคะเน เมื่อนักขัตฤกษ์ระดูได้จนถึงที่สุด สมมุติว่า
 ตระสงกรานต์ พลซลชาวบ้านละการงานสะพรั่งพร้อม เล่นล้อมเป็นเหล่า ๆ หญิงสาวบ่าวหนุ่ม
 ประชุมกันสนั่นแน่น กุจะเล่นหลักหนืออเฒ่า จะแต่งตัวให้พริ้งเพราเพริศ ชัดจกประเจิดอยู่
 จ้มลิ้ม จะแยมยืมหยอก สัพยอกชายอื่น กุจะระรื่นระร่ารวยเรียง ออเฒ่าก็จะกระเจิงจิ้นเจ็บใจ
 กุชอบชายใด กุก็จะไป(เล่น)หัวกระนั้น ตนเต ทุกข์ ออเฒ่าอาธรรมจะทุกข์แทบตัวตาย ภียโย
 วงกา จะเกิดวิกลวิการกายแก่กว่าเก่า ทั้งโรคก็จะรุงรังเร่ารัดรัง ออเฒ่าก็จะถึงแก่ความตาย
 จะหงายแขนงชะเง้ออยู่แต่คนเดียว กุก็จะทอดเที่ยวทั้งออเฒ่าไว้ กุก็จะไหล่พลิกไปหาผัวอื่น
 ให้ขึ้นอารมณ์สมคะเน ออเฒ่าก็จะวังเวงไวเวเวหนา อยู่กับเคหาแล้วแล

ตมตถัฯ

อิทํ กตฺวา พุรหมพนฺธ
 ตโต โส มนฺตยิตฺวาน
 ปกฺกามิ โส รุณฺณมุโข
 สิวินํ นครํ ฆิตํ

ปฏิมุญฺจิ อุปาหนํ
 ภริยํ กตฺวา ปทกฺขิณํ
 พฺราหมโณ สหิตพฺพโต
 ทาสปริเยสนญฺจรวนฺติ

ตมตถัฯ

โส ตตฺถ คนฺตฺวา อวจ
 กุทึ เวสฺสเนโร ราชา
 โส ชโน ตํ อวจาสิ
 ตุมฺहेหิ พุรหมे ปกโต
 ปพฺพาชิตो สกา รุณฺสา
 ตุมฺहेหิ พุรหมे ปกโต
 อาทาย ปุตฺตทารญฺจ

เย ตตฺถาสฺมํ สมากตา
 กตฺถ ปสฺสเมฺห ขตฺติโย
 เย ตตฺถาสฺมํ สมากตา
 อติทาเนน ขตฺติโย
 วงฺเก วสฺติ ปพฺพเต
 อติทาเนน ขตฺติโย
 วงฺเก วสฺติ ปพฺพเตติ

ตมตถัฯ

โส โจทิตฺวา พฺราหมณฺิยา

พฺราหมโณ กามคิทธิมา

อฆนตํ ปฏิวะสิตถ

วเน พหฺมิกาณิณเณ
 อาทาย เวลฺลวํ ทนฺทํ
 โส ปาวิสสิ พุรหารญฺญํ
 ตํ ปวิฏฺฐํ พุรหารญฺญํ

ขคฺคทีปนิสเวิตะ
 อคฺคินฺทตํ กมณฺฺชาลํ
 ยตฺถ อสฺสสิสิ กามทํ
 โกกา นํ ปริวารญฺญํ

วิภณทิ โส วิปปณฺโณ

ตโต โส พุราหมโณ คนฺตวา

วงฺกสฺโสหรณ นตฺโต

รฺกฺขสฺมิณฺจ นิสินโน ว

ทุเร ปณฺธา อปฺกมฺมิ

โกคฺคฺทฺโร อสฺสณฺญโต

สุนฺเขหิ ปรีวาริตฺโต

อิมา คาถา อภาสธาทิ

ภิกษุเว ดูกรกัลยาณสงฆ์ผู้ทรงศีลวิตก โส พุราหมโณ อันว่าชุกพิทาจารย์เฝ้าจนกระทั่ง
 ครั้นเห็นนางอุปัทธิดาเดือดดาลมุ่นหมุนหัน กระซอกกระชั้นถึงจะหย่าหาผู้อื่น เฒ่าก็ขัดขึ้นคิดค้น
 นัก ครั้นจะหักโหมท้าวหาญ ดีประจានจะเจ็บยับ ครั้นล้าทัพทางโกรธ นางก็จะโลดแล่นหลบ
 หนี อย่างนั้นจะไปด้วยดี เออกระนั้นก็มีสุขทั้งสองข้าง จึงว่าดูกรนางอุปัทธิดา ปาเถยย เจ้าจง
 หาเสบียงชามาก เข้าดูเข้าตากตามแต่จะตบแต่งเถิดนะแม่ ฤกษ์เรดก็จะมีเรือบไปให้ถึง จะขอ
 ซึ่งตุรณน้อยหน่อทั้งสองให้เจ้าช่วงใช้ตามปรารถนา นางอุปัทธิดาได้สดับรับคำ กระทำขนมแล
 ของกินเสร็จสรรพ ปรับปรุงใส่ถุงย่ามใหญ่ยกมาให้แก่ทชี ส่วนเฒ่าก็อาวรีโอนอ่อน อดสำหิไซเซ
 ิงเงงอนแง่น ค่อนแค้นไปตักน้ำมาใส่ตุ้มโพล่ ใส่โอ่งอ่างเอี่ยมหมด ถิริ กตฺวา ช่อมแปลงเคหา
 ที่หักทลายลด จึงจตุณคว่ำให้มั่นคง จึงตรงออกไปสู่ป่า หาพื้นแลผักมาไว้ให้จงมาก เมื่อจะลา
 จากเคหา น้ำตาไหลลงพราก ๆ ออกปากพิไรว่า ว่ากรรมแล้วนะเจ้าอุปัทธิดา ไ้อ์นิจจาจะมา
 จำจากเจ้าพี่ มาข้างนี้หรือมาแม่มา น้องน้อยร้อยซึ่ง เจ้าจึ่งนังพี่จะสอน เจ้าจึ่งนอนพี่จะสั่ง
 ออเฒ่าก็ลูบหน้าลูบหลัง สั่งแล้วสั่งเล่า เจ้าจ้องอย่าประมาทนะแม่ เจ้าอย่าระเร่เร็วไปตามเพื่อน
 คำคั้นเข็นบันไดนอนแต่ในเรือน ถึงเดือนหงายสว่าง หน้าตางเจ้าอย่าเยียม อดสำหิเส้งี่ยม
 เจียมตัวกว่าผัวจะกลับมา เฒ่าชราสั่งสอนเมื่อยละห้อยละเหี่ย มิใคร่จะลงจากเรือน เสมือนจะ
 กลั่นใจตาย จึงปายเปียงบทจรจากเคหา ยกบาหาใส่เกือกป่า ยกยามละว้าขึ้นใส่ไหล่ มือจับ
 ไม้เท้า แลดูหน้าเมียสาวแล้วก็ร้องไห้ พรีพิไรรับขวัญนางเมีย ละห้อยละเหี่ยมิใคร่จะไป จะอยู่
 ก็มิได้ จะไปก็มิดี ว่าไ้อ์เจ้าอุปัทธิดาเจ้าพี่ จะไปครั้งนี้มิใช่ชั่ว ตละว่าจะเอาตัวไปรบข้าศึก พี่นึก
 ว่าจะไป น้ำใจพี่จะอยู่ เจ้าอย่าคบชั่วชนมาพูดจา ว่าเท่านั้นจะมีขมันลงจากบันไดไปถึงประตู
 เหลียวดูนางอุปัทธิดา น้ำตาไหลลงปรุ ๆ ตละจะกลั่นใจดับจิต ด้วยคิดถึงเมียไม่รู้วาย ตะแ
 ตะเกียกตะกายตะบึงไปป่าพนาลัย ดันดงน้อยใหญ่ไพรชฎ ลัดแฝกแหวกคาเข้าป่าใหญ่ หนาม
 เหนียวเกี่ยวไว้ เอาไม้เท้าปัด ลัดเลียงเปียงปายเข้าไพรพนาลี เห็นแต่เนื้อถึกมฤคเสือกสี่
 ษะนี่ลิงค่างกวางถึกเถื่อน เป็นเพื่อนในไพรสถานพนัสวังเวงวิเวกเปล่าเปลี่ยวผู้เดียว เดินดะดุ่มดั้น
 มาด้วยมานะ ตะแก็ฮ้อแฮฮือฮึกไปคนเดียว ลัดลวงไปถึงพระนครพิไชยเขตอุดร เห็นชาว
 ประชากรลัญจรูปมา จึงร้องทักถามหาเจ้าพระยาเวสสันดร ชาวพระนครไดยิน จวยได้กัณดิน

* เข้าดูเข้าตาก = ชำดูชำวตาก

แลไม้ค้อน ไล่ติดต้อนตามตี ว่าไฉ่จ้งไรเหล่านี้ ยังจะมายู่ยักเย้าอีกเล่าหรือไรสินว่า บ้างก็ร้อง
 ด่าเดือดดิงตัน บ้างก็หนุหนนเข้าตอยมวย บ้างก็จูดจยกระซอก บ้างก็ลากยามยื้อยัดไว้ เฒ่า
 จ้งไรสะบัดชิงจูด ลูกก็วิ่งวโเวเกเกโก้งแก้ง เจโจงตะโพง ตะพุดตะยุควบ จึงประจวบจบทาง
 อันหนึ่งดี ชาวเมืองที่ไล่ตีก็กลับเกร้อชอบที่ ตะแกก็รวยระรี่เรือไปตามทาง วางเข้าสู่ป่าใหญ่
 เพราะเทวดาเข้าดลใจ เฒ่าจ้งไรก็ไปตามรอยมีขมัน ตะแกเดินระดกระดัน จัน ๆ ก ๆ
 ระหกระเหิน ข้ามโคกเขินเนินผา บุกแฝกแหวกคา เข้าป่าระหง ดงลำโรงดงรัก สनลักกระลัง
 สารภี ชิงชีเชิงชัน มะหาดเหียงหันเห็นวิเศษ ในประเทศเถื่อนแถวแนวไพร มะเฟือง(มะ)ไฟผาง
 ยูงยางเหยียดหยด ระบุระบัดเบื่องบนใบบังสุริยจัน อินจันสารพันจะมี เรไรระหรั่งระรี่ร้องรับ
 นกกระจาบจับกระจอกจิกพดกษา นกกระทาโจษขัน นกเขาเข้าเคียงคู่ เขาคู่อี้ก้องกางเขน
 นกกระเวนเวียนหาควู่ หมูสัตว์ควณานิกรจตุบาท เลื้อยลงสิงหาหวาแรดควาย กระแตกกระต่ายตื่น
 ตกใจ เห็นพราหมณ์จ้งไร โลดโพ้นโชนหนี เลื้อยเม่งหวีมีก้องสนั่น เลื้อยเม่งวันปีบโปง พราหมณ์
 จ้งไร ตกใจโขย่งโขยด วิ่งกระตุ้งกระตุ้ง กูงพริกถูงชิง กระตุ้งกระตุ้ง ไฉ่ยามพืดพุง พระรุงพระรัง
 เซซังซอนซุก กรุก ๆ กรัก ๆ โนนกลักนี้กลัก กระจู้กระจี้ กลักนี้กลักนั้น มันก็พันกันไปเอง ประดิ
 โนงประติเนง ปะติโงกะถึงเม่ง ก้างแก้งกุกะ ตะแกผละไปด้วยกำลัง ปฏิเสวิตุด ชองเลพไป
 ด้วยความทุกข์ อันกลัวภัยพาลพยัคฆ์แรดร้าย ควายเถื่อนกระทิงเทียวท่องคะนองไพร น้ำใจ
 ตะแกหวั่น ๆ ตัวลั่นระริกกระวั กลัวความตาย หายใจรีรวน ด่วนเดินด้นลัดไพร ป่าน้อยป่าใหญ่
 บุกไปหลายวัน ไม้ปะสำคัญ ดันแดดหนาม บุ่มบ่ามตามไพร ไปได้มรคา บุกป่าพนาลี หนทาง
 ไม่มีแพรง ไม่รู้แห่งไม่รู้จัก จึงพบสุนัขนายเจตบุตรพรานไพร มันก็ไล่เล่นล้อมไล่ดเข้ากัด ตะแก
 เอายามเข้าพืดอยู่โก้งแก้ง รำเพลงกระบองสี่ศอก วิ่งออกให้ไกล น้ำใจว่าจะสู้ ดินมันมาลูขึ้น
 ต้นไม้ หมาจ้งไรก็ไล่(กิน)เกร้อ ตะแกก็เขยอชยขึ้นไปถึงกิ่งใหญ่ ขึ้นนั่งได้ถนัดบนคาบ จึง
 ปรารภร้องไห้หาเจ้าพระยาเวสสันดรด้วยพระคาถา

โก ราชบุตต์ นิสม์

ภเย เขมสส ทาตาริ

โย ยาจตฺ ปติฐฐาสิ

ธรรณุปมํ มหาราชํ

โย ยาจตฺ คติ อาสิ

อุทฺธูปมํ มหาราชํ

กลฺยาณตติฏฺ ฐูปิ

ปฺณฺทริเกหิ สณฺจนํ

ชยนตมปราชาติ

โก เม เวสฺสฺนฺตรํ วิฑู

ภูตานํ ธรณิวิ

โก เม เวสฺสฺนฺตรํ วิฑู

สวณฺตีนิว สาคโร

โก เม เวสฺสฺนฺตรํ วิฑู

สีตฺตทกํ มโนรมํ

ยฺตุตํ กิณฺชุกฺขารณฺนา

รหุปมัม มหาราฐิ
 อสฺสตุตฺตว ปถ ชาตัม
 สนฺตานัม วิสเมตानัม
 ตถุปมัม มหาราฐิ
 นิโครธัม ปถ ชาตัม
 สนฺตานัม วิสเมตानัม
 ตถุปมัม มหาราฐิ
 อมพัม วิเย ปถ ชาตัม
 สนฺตานัม วิสเมตानัม
 ตถุปมัม มหาราฐิ
 สาลัม วิเย ปถ ชาตัม
 สนฺตานัม วิสเมตานัม
 ตถุปมัม มหาราฐิ
 ทุมัม วิเย ปถ ชาตัม
 สนฺตานัม วิสเมตานัม
 ตถุปมัม มหาราฐิ
 เอวญฺจ เม วิลปโต
 อหัม ชานนฺติ โย วชฺชา
 เอวญฺจ เม วิลปโต
 อหัม ชานนฺติ โย วชฺชา
 ตาย โส เอกวาจาย

ตมตถัม

ตสฺส เจโต ปฏิสสึ
 ตุมฺहेหิ พุรุหมे ปกโต
 ปพฺพาสิตो สกา ฐฐา
 ตุมฺहेหิ พุรุหมे ปกโต
 อาทาย ปุตฺตทารญฺจ
 อภิจุจการี ทุมเมธ
 ราชปุตฺตํ คเวสนโต

โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานัม ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานัม ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานัม ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานัม ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานัม ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 ปวิญฺจสฺส พุรฺหาเว
 นนฺทึ โส ชนเย มมํ
 ปวิญฺจสฺส พุรฺหาเว
 เวสฺสณฺตรนิวาสนํ
 ปสเว ปุณฺณํ อนปฺปกนฺติ

อรณฺญเญ ลุทฺทโก จโร
 อติทาเนน ขตฺติโย
 วฏฺเฏ วสฺติ ปพฺพเต
 อติทาเนน ขตฺติโย
 วฏฺเฏ วสฺติ ปพฺพเต
 ฐฐา วิวนมาคโต
 พโก มจฺฉมิโวทเก

ตลสฺส ตฺยาหํ น ทลฺสฺสามิ
 อโย หิ เต มยา นฺนโน
 ลีโร เต วชฺฌยิตฺวาน
 ปนฺถสฺสญํ ยชฺชิสฺสามิ
 ตฺยหํ มํเสน เมเพน
 อาหุติ ปคฺคเหสฺสามิ
 ตํ เม สฺยิภูํ สฺหุตํ
 น จ ตฺวํ ราชปุตฺตสฺส
 อวชฺโฌ พฺราหฺมโณ พฺโต
 ตลฺมา พฺตํ น หนนฺติ
 นิชฺฌตฺตา ลีวีย สพฺเพ
 มาตา จ พุพฺพลา ตลฺส
 เตสํ ปหิโต พฺโต
 ราชปุตฺตํ นยิสฺสามิ
 ปิยสฺส เม ปิโย พฺโต
 อิทฺยจ มถฺโน ตฺมํ
 ตถจ เต เทสฺมกฺขิสฺส

ชีวิตํ อธิ พฺราหฺมณ
 ลโร ปาสฺสติ โลหิตํ
 หทยํ เจตฺวา สพฺพณํ
 ตฺยหํ มํเสน พฺราหฺมณ
 มตฺถลฺลฺเคน พฺราหฺมณ
 เจตฺวาน หทยํ ตว
 ตฺยหํ มํเสน พฺราหฺมณ
 ภริยํ ปุตฺเต จ เนลฺลสฺสีติ
 เจตฺปุตฺต สฺโณหิ เม
 เอส ธมฺโม สนนฺตโน
 ปิตา นํ ทฺวญฺมิจฺจติ
 อจิรา จกฺขุณี ชีเยเร
 เจตฺปุตฺต สฺโณหิ เม
 ยทิ ชานาสิ สํสํ เมติ
 ปุณฺณปตฺตํ ททาเม เต
 มิคฺสตฺถิลฺลจ พฺราหฺมณ
 ยตถ สมนฺติ กามโทติ

อ้ออกเอย อันพระเวสสันดรดวงกษัตริย์ ย่อมมีอัชฌาขอบขึ้นชูใจ เป็นธงชัยแก่ไพร่
 ฟ้าประชากร ด้วยความสั่งสอนเป็นสุนทรสุจริต เถึงปัจจามิตรก็สะท้อนทั่วไม่ต่อสู่ ย่อมรู้คุณครู
 ทรงทศพิธกิตติยศ ราชปุตต์ เป็นเนื้อหน่อนามชินโนรส พระยศยิ่งอย่างจักรพรรดิ นิสม์ เป็น
 ชาติติยะอาชาชาติเชื้อชินเวศ ทุกประเทศสะท้อนทั่วทั่วพระยศทุกแห่งหน อย่าว่าแต่คำคนเขา
 ลือเล่า เถึงเทพูเจ้า^๑ใน ฉ ชั้นฟ้า ก็สังระเลิน^๒ลั่นสกลจักรวาล เพราะท้าวเธอทำทานทางศรัทธา
 ทั้งยากก็ได้อาศัย ย่อมเป็นที่ขึ้นชูใจแห่งไพร่ฟ้า จะปรารภนาซึ่งสิ่งใดก็ได้ตั้งใจนึก เหมือนต้น
 กามพฤกษ์อันบวร ชาวประชากรก็พึงบุญ กอปรไปด้วยคุณสุดที่จะอุปมา ธรณีร่ว เหมือนธรณี
 แผ่นแดนดิน สารพันสัตว์ทั้งลั่นย่อมอาศัย ก็เปรียบต่อน้ำพระทัยของท้าวเธอ บำเรอบำรุงรักษา
 สรรพสัตว์โลก ยากเจตนาค่านับ เธอระริบรับอารีรอบ ลาคโรว ดุจดั่งสาครครอบทะเลหลวง
 สัตว์ทั้งปวงเบียดบุญมัจฉาปลาน้อยใหญ่ ย่อมอาศัยเกษมสุขสบาย แม้นมนุษย์หญิงชายชวน

^๑ เทพูเจ้า (โป) = เทวดา

^๒ สังระเลิน (ปาก) = สรรเสริญ

อาบกิน ทั้งสฤณีบินบนโดยอากาศ แลจตุบาทคณาเนื้อเสื่อสาย เป็นสุขอาศัยสบายหายร้อน
 รับบรรชา อสฺสถณฺว อุปมาเหมือนโพธิ์ทองแทบทางหลวง ชนทั้งปวงได้อาศัยได้ร่มรำไร
 สำราญ(บำ)เรอ ก็เปรียบท้าวเธอเป็นทิพย์ที่สถานสำราญรักษาจากเชื้อใจ นิโครธ เหมือน
 พระไตรสาขาระย้ายาน กิ่งก้านเบิกบานเบื่องบนบังสุริยา พระพายพัดฉ่ำเจือย แม่นมมนุษย์
 นั่งเหนื่อนนังนอน เป็นสุขสบายหายร้อนชื่นใจ อมพ วิเย เหมือนต้นมะม่วงหมู่ไม้ มีผลช่อใบ
 สะอาดดก หมุ่นกกระจาบจับจับจิกเจรจาจ้อแจ ทั้งกระรอกกระแตก็ได้เดินตามสบาย หมูสัตว์
 ทั้งหลายย่อมปรีดา ก็อุปมาแม่นเหมือนพระทัย หมูสัตว์ทั้งหลายได้เกษมสุขสำราญ รั้งรับร้อน
 เป็นร่มโพธิ์ทอง เธอปิดป้องกำบังเกศไม่วุ่นใคร บุคคลไหนหนอนับในหนอนามเนื้อกุศล มาบอก
 ซึ่งตำบลตำแหน่ง ให้แจ้งสันติซึ่งวัสนะฐานที่อยู่แห่งพระเวสสันดรราชาธิ เอกราจาย คำเดียว
 เท่านั้นก็มีผลอันสงส์ ส่งให้ไปเกิดในเมืองสวรรค์ ปลเว ปุณฺณ ปัญญานันก็ตามแต่งติดไปใน
 อนันตชาติสงสารโลกยนี้หนักหนา โอ้ออกอาตมาเอ๋ย จะพิริพรำร้องให้รักเท่าใดก็ดี เห็นจะไม่มี
 ใครบอกให้ ทั้งสุนัขในไพร่ มันก็ไล่เล่นล้อมพร้อม (...ซำรูด...) เออจะคิดไฉนดี จึงจะลอบลิ้
 หลบให้พ้นภัย เห็นจะนอนรำวงค้างตาย อยู่บนปลายไม้มีมันคง เพราะไม่มีคนจะส่งจะรับจะขับ
 สุนัข คิดมาเหมือนหัวอกจะหัก เพราะไม่มีผู้จะบอกให้ไป (ใน)กาลบัดนี้แล

เจตบุตรโต อันว่าเจตบุตรพรานป่า ลัดเลี้ยวเที่ยวไล่เนื้อในแนวเนินพนัสเขตชอบศิริย
 ปากป่า คอยด้อมดูขนานกรเลี่ยนหนามอันจะตามติด เบียดเบียนบพิตรผู้ผ่านพิพัตธสีมา
 อันเจ้าพระยากรุงกษัตริย์สืบสกุลเจตราช มีพระทัยประสงค์สังตบแต่งตั้งให้ระวังไพร่ ครั้นได้
 พังเผ่าชุกคร่ำพิริพรำหาเจ้าพระยาชินสีห์เวสสันดรราช จึงร้องทวาดว่า เหวยเอ๋ยไฉ่เผ่า ยังจะ
 ยักเย้าเข้าชี้ ติดตามมาจู้จี้อีกเล่า ไฉ่โง่เจ้าสรรพคุณ คอยแต่จะฟังบุญพระเวสสันดร เมื่อก่อน
 เมื่อก็ ไฉ่เหล่านี้แหละแหละ มันแค้นแคะจู้จี้ ขอนี่ขอนั้น ขอสารพันทั้งเงินทอง ทั้งแก้วเก้าเธอ
 ก็กองโกยให้ แต่กุญชรช้างชัยสำหรับเมือง เธอก็ปลดปล่อยให้จนหมด ยังแต่โอรสหมสี้ เห็นที่
 จะไม่สูญเปล่า ด้วยท้าวเธอศรัทธา จึงทำพิไรร้องให้บนหา แก่ชราเถิงเพียงนี้ ชี้เกียจทำกิน
 หาแต่พระหน่ออินทรอยู่ทั้งสอง พกโก มจฺฉมิโวทเก เหมือนนกยางที่กลางหนองคอยหาปลา
 ยังจะตามมาขอลูกแลเมียอีกเล่าแลหรือ ศรธนูอยู่ในมือกูนี้ไซ้ ภูจะยังให้คอมิ่งขาดกระเด็นดิน
 ให้หัวตกที่กลางดินดุจดังว่าลูกตาล ตับปอดภูจะแขวะคว้านออกพลีกรรม กระทำบนบาน
 บวงสรวง ภูจะล้วงเอาหัวใจ กับไฉ่ฉน้อยไฉ่ใหญ่ ภูจะเอาไม้มาร้อยเป็นกระทงให้ดิบดี จะเรียก
 ผูกผีโป่งป่าปู่เจ้า ให้เข้ามานั่งกินให้สิ้นไม่เหลือเนด^๒ ยังแต่เศษกระดูก ภูจะคอยจะหักให้สุนัข

^๑ สมนัด = ถนัด

^๒ เนด (ถิ่นใต้) = อย่างแน่นอน

มันกินให้มันปาก แตกเพ็รจากภูมิให้หลอหลง มึงอย่าทะนงดู จึงจับธนูขึ้นพาดสายสอดส่อง
 เมียงมองมุ่งหมายให้ตรงหน้า มือขวาน้ำมัน้าวเหนียวอยู่หยับ ๆ ภูเอาสักผับหนึ่งเกิดหรือฮึดฮึด ๆ
 ภูเอาเกิดหรือ ชูชกตะแกโบกมือ ว่าฮือ ๆ ฮ้า ๆ อย่าทำ ภูก็ดุะตึงตัน ตัวตะแกลั่นอยู่เป็นครู่
 ตละว่าจะถูกธนูอยู่รอมร่อ ขวัญหนีตีมือคอแห้งแรงหาย อย่างนั้นจำจะเพทุบาย ให้เหือดหาย
 คลายพยาบาท จะบอกว่าเป็นราชทูต จำจะพูดปดเอาบ้าง เบี่ยงบายเอาตัวรอดตละครั้งเกิดนะ
 พิจารณาเห็นเหมาะมันเหมือนหมาย จึงเพทุบายบอก ดูกร เจ้าเจตบุตรเอ๋ย เป็นไรเจ้าจึงจะ
 มาฆ่าราชทูตถือสารตรา สุณินิ เม ข้าจะเล่าเจ้าจงฟังก่อน เราเป็นปะโรหิต^๑ผู้ใหญ่อยู่ใน
 พิไชยเขตอุดร เคยสั่งสอนซึ่งราชกิจ คู่มือแลชอบ รู้ระบอบระเบียบทำเนียบ^๒โบราณ บรรดา
 ราชการเขาก็ยำเกรง เป็นไรเจ้าจึงไถ่แก้งูกะดุะ(ด้าน)ตึงตันเอาผู้ใหญ่นี้ เอส ทมโม
 สนทนโน ก็ผิดประเพณีแล้วนะหลานเอ๋ย เจ้าไม่เคยเพราะเป็นบ้านนอก มาหรือปู่จะบอกก่อน
 นิฆมตา ลิวโย จำเดิมแต่ราชภูกอธกรณ^๓ เนียรเทศพระเวสสันดรจากกรุงศรี ทรงบรรพชา^๔
 อยู่ในคิริยขอบป่า สมเด็จพระยามุสดีและกรุงศรีสุชัยบพิตร มีพระกมลจิตเศร้าหมอง
 ไม่สบายเลย จกฐนิ ชัยเร เออเน่ไหนหลานเอ๋ย ตั้งแต่เธอพลัดพรากพระโอรสทรงพระกำสรวลโศก
 พระเนตรซ้ายขวาก็เศร้าหมอง เพราะเธอร้องพิไรรำลือห้อยหา เธอจึงสั่งสนทนาวีรากับด้วย
 เราอันเป็นครูผู้เฒ่า ครั้นจะใช้คนอื่นออกมา เห็นว่าจะไม่ยำเกรง อันตัวเราเองเป็นที่ไว้ใจ จะได้
 สั่งสนทนา ถ้าหาไม่เราจะมาไยให้เหนื่อยล้าว่า เจตบุตรพราณป่า ฟังวาจาเฒ่าเณเพทุบาย
 โมโหหายคลายพยาบาท คิดว่าราชทูตถือธรรมสารตรา ฟังเจรจาจึงมันเหมาะมันปด ไม่รู้ว่า
 ตะแกปด เป็นคนเฒ่ามีโมโหบอ้อมออ่อนเชื้อ จึงจับหมาเนื้อมาผูกมัดไว้หมด เชิญ ๓ พรหมณ์
 ถอยถด ขยดเขยื้อนลงมาจากพฤษาคาคบไม้ จึงปราศรัยสั่งสนทนาว่าคุณตาเจ้าเอ๋ย ข้าจะขอ
 ฟัง ทุกขีรอนอันใดมาถึง ข้าจะไปหาหม่อมตาเอ๋ย เอ็นดูด้วยช่วยอนุเคราะห์ ชูชกตะแกหัวเราะ
 ว่าจะป็นอะไรมี จึงเชิญที่ฉันผลไม้มุลม่นม่วง แล้วจึงยกมั่งดังกับน้ำผึ้งรวง แกล้งตักดวงเต็ม
 กระบอก ทั้งเข้าตอก^๕พ้อห่อหิ้ว ใส่ยามชี้รั้วให้หิว^๖ จึงมีวาจา ยตถ สมมติ พระอาศรมบท
 ปราบภูมิในที่ใด ข้าจะบอกให้ไป ต่ ปเทส^๗ สูประเทศที่นั่นแล

ชูชกปพพ์ นิภูจิด

ประดับประดาไปด้วยพระคาถา ๗๙ พระคาถา

^๑ เทพบาย (ปาก) = เพทุบาย

^๒ ปะโรหิต (ปาก) = ปุโรหิต

^๓ ทำเนียบ (โบ) = ธรรมเนียม

^๔ เข้าตอก = ข้าวตอก

พระมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก จำนวน ๑๐
หมายเลขลำดับที่ รย.บ. ๘๖๘/๑

ตथा กาลิงครภูเร ทุนนวิภูรพราหมณคามวาสี ชูชโก นาม พราหมโณ ภิกขา
 จริยาย กหาปณสตํ ฌกิตฺวา, เอกสฺมี พราหมณกุลे ฐูปेतฺวา, ปุณ ธนํ ปริเยสนตฺถาย คโต.
 ตสฺมี จิรายนฺเต พราหมณกุลं กหาปणे วลฺลเชตฺวา, ปจฺฉา อิตฺเรณ อาคนฺตฺวา โจทียมานํ,
 กหาปणे ทาตุํ อสฺสโกณฺตํ, อมิตฺตตาปนี นาม อตฺตโน ธีตรํ ตสฺส อทาสี.

ตथा กाले ในกาลเมื่อพระศรีสรวเพรสมเด็จพะชินสีห์สรวเพรพุทธวงศ์วงศ์
 เวสสันดรบรมมหาพุทธางกูรธิบัติ เธอต้องปัพพชาณียกรรมจำเนรเทศจากพระบุรี ก็พาสมเด็จ
 พระมัทรี^๑ สมนตเทภษัตริย์มัททราชธิดา ทั้งพระปิยบุตรสุดเสน่หา คือพระชาลีศรีธรณวงศ์
 วิสุทธิชาติ ทั้งขุนนางแก้วกัณหาชินานาฏราชธิดา สิกษัตริย์ก็ทรงบรรพชาเป็นดาบสแผ่
 พระไมตรี คือจำเริญเมตตาพรหมวิหารเป็นเขตชั้นชัฏ หากจะคุ้มครองป้องกันสรวพัลล์
 อันตราย ก็ค่อยเสวยนิราศภัย ทุกขโหม่นสสิ่งใดไม่หม่นหมอง สิกษัตริย์เสด็จอยู่ในห้องหิมเวศ
 วงกต โดยสัสตมาสกำหนดนับได้ ๗ เดือนโดยนิยมนา

เอโก พราหมโณ ยังมีพราหมณ์ชราว่างบรูษโทษ ชูชโก มีนามโคตรชื่อว่าชูชก
 เป็นพราหมณ์กระยาจกจนจอนจ่อเชยใจ ไร้ญาติกานาพิเก มีตำหนักไซเซเทารังเปิด เสด็จ
 อยู่ในละแวกบ้านทุนนวิชิต^๒ เนื่องติดกันกับเมืองกลิงคราษฎร์ โคมอแฉ่งงามประหลาดหล่อ
 เหลดด้วยพรว้าไต้ หน้าไม้โพมู่ หนูตบตุ้ตาลี้อกลอน ขนดางอน หัวล่อนจ้อนตะมั้งไ้
 จมูกโด่งโง้งอกเง้า ปากก็เจาะเหวาะโหว่จ้อหวอ ฟันแยกหย่อเหมือนโยก หลังโกงโกกค่อม
 ก่อมเกาะ ท้องก็เปาะเหลาะเป็นกะโปโลโป้งโล้งกะโปโล ลูกสะตือโด่ดั่งด้ามพรว้า แข้งขาคอด
 ดุน่าขัง นิ้วกุดทั้งเล็บถอดถอน เป็นเน่าหนอนดั่งผีปอบ ไหลลูลอบหลดลุ่นดุ่น หน้าตาตุนเต่า
 เตินเต่อ ปากเพ้อเจ้อขี้พินมาก เนื้อหนังขาดดูพิกล เปาปมปุมเป็นตุ่มติด เป็นหูดหิดหิดเสียด
 ไครกๆ สูงเงื่อมโงก หน้าตาดูพิกล กินไม่สู้จะจุมือละเจ็ดหม้อ ขี้ตบขี้แฉ่งอ้อดอกระดุงกระดิง
 ทำเป็นเยอหยิ่งกระเตาะกระแตะ ขี้ตาแฉะทั้งตาปี เที่ยววอดตัวทุกเข้าค่า เจ็ดเดือนจึงจะอาบ
 น้ำแต่ละหน มีกลิ่นตุนฟุ้งตลบ รวากับอบด้วยดอกสำโรง การโง่โงตตะแกกัพอดู เป็นเจ้าผู้
 ข้างขอทาน วิชาการก็ไม่มี แต่การขอตะแกก็ไปทุกอย่าง เที่ยวขอทุกกรอกอกทุกบ้าน ผลาญ
 เอาจนใจ ลักบกเรือ เตื่อเอามอญ ปล้อนเอาไทย ใส่เอาแขก แทรกเอาไ้ลาว กราวเอาเจ๊ก
 เขกเอาไ้ญวน ขวนเอาฝรั่ง รั้งเอาเขมร ประเคนเอาหลวงซี เที่ยวพิริพิไร ไ้ขอทุกค่าเข้า

^๑ มัทรี = มัทรี

^๒ ทุนนวิชิต = ทุนนวิฐ

ขอได้แล้วก็ประสบสิบ อุตส่าห์เก็บหอมรอบริบทีละนิดทีละน้อย เผลอก็กั๊วขอทรัพย์ประสมไว้ กหาปณสตัมภ์ นั้บทรัพย์จนได้ร้อยกษาปณ์ เป็นอุดมลาภตามประสาจน ครั้นจะเก็บไว้กับตน ก็กลัวโจรจะปล้น จะฝากไว้ก็ยากนักไม่ไว้ใจ เชื้ออะไรกับมนุษย์ อย่าเลยจำกูจะมีเมียงามให้เหมาะใจ จะขวยข้าให้ให้กลั่นเกลื่อน กูจะปลูกเรือนเสาไม้จริง ทั้งขึ้นไว้สักแปดหลัง จะนั่งบนเก้าอี้ ขึ้น้อยบนนอกชาน ค่ำ ๆ กูจะคลานเข้าไปในมุ้ง คิด ๆ แล้วก็คลำดูถุงกล้วยโมยจะล้วงลัก ครั้นจะซุกซ่อนไว้ที่กระหม่อมเอง ก็เกรงนักกลัวหนูจะพาไป ครั้นจะไปไว้บนหลังคา ก็กลัว(กา)จิ้งจอกคาบหนี ครั้นจะฝังไว้กับบ่อหลุม ก็กลัวพระภูมิเจ้าที่ (เจ้า)กรุงพาลีจะยกย้าย จะเป็นอันตรายนี้ทุกอย่าง ยิ่งคิดยิ่งอานางเดือดร้อน ไ้เฒ่าจึงเชื่อน(ซอน)ไปเมืองพาราณสี จึงเอาทรัพย์ร้อยกษาปณ์นี้ไป ฝากไว้แก่สกุลพราหมณ์แห่งหนึ่ง พึ่งพอใจกันรู้จักมาแต่ก่อน ทชีกิผันผอนไปอีกเล่า เพื่อจะหาทรัพย์มาเพิ่มเติมของเก่า ตามเจตนาของอเฒ่านั้นแล

ดลมิ ชณ ในเมื่อไ้เฒ่าเสเพลพลัดไปผู้เดียว เทียวขอทานทั้งประทัด ยังไม่ได้ชนิดเต็มขนาดสมคะเน เฒ่าก็ยังมีแะเวียนมาเตือนเอาทองของที่ฝากฝัง ต่ พราหมณ์กุดล ส่วนพราหมณ์ทั้งสอง จำเดิมแต่ได้รับทองของทชีกิฝากไว้ ไม่เป็นสุขทั้งผิวเมีย เสมือนหนึ่งเอาเหย้าเข้ามาใส่ไว้ในเรือน มันให้อาภัพภัยภัยถึงเข้าทุกวัน สิ้นเข้าไปจนหมด หดเข้าไปจนสิ้น ทั้งจะกินก็ด้วยเป็นของลัดวันรกร้อนจ้งไร จะทำนาก็ไม่ได้ จะทำไรก็เป็นอันตราย จะค้าขายก็ขาดทุนไปทุกประตู บัมีรู้ที่จะคิดอ่าน จึงเอาทองของพิทาจาร์ยออกจำหน่าย จ่ายซื้อเลี้ยงอาตมาจนหมด ม้วย ด้วยความอัประมาณ อิตเรน อาคนตวา ครั้นอยู่มาไม่นานเฒ่าซุกหกลหลังมายังกระกูด^๑ พราหมณ์ที่ฝากของ ย่องขึ้นมาถึงเรือน โจทียมานั้ จึงร้องตักเตือนสหายรักผิวเมียมานั้พร้อมเจ้าจอมซุกจิ้งไ้ถามเรียกเอาทองที่ฝากไว้ อสกโกนตัม พราหมณ์ทั้งสองก็จนใจมิรู้ที่จะเจรจา อ้าปากอยู่จับ ๆ ครั้นว่าจะมิรับก็ปิดไปไม่รอด จึงอ้อยอิ่งอดอดเอาไม่อ่อนเข้าโอบเอื้อนด้วยวาจาว่าหม่อมตาเจ้าคุณตาเจ้าคะ แค่เพียงฉันเอารูระรับฝากทองของหม่อมตาไว้ จะมีเพื่องมีไฟก็หมดสิ้น จึงเอาทองของหม่อมตาออกจำหน่าย จ่ายกินสิ้นเปลืองไปทุกเวลา คุณตาเจ้าขาเอ็นดูได้โปรดดงดลสักหน่อย จะเก็บเล่มได้เล็กน้อยค่อยประสมให้ เหม่ออเฒ่ามาทำได้มาดุกไ้เสื่อเฒ่า ตะแก็ตั้งกระทุ้ตะคอก หลอกด้วยลาล้านวนอยู่อีกทีก ว่าอเฒ่าอย่าพึ่งนึกว่าจะไม่ได้ทองของตาชี่ กูจะอ่านกฎหมายให้ออเจ้าฟัง เอออเจ้าชาวบ้านนอก บทพระอัยการว่าเข้าประธานปลดกบอกระชา (ว่า)นาวาล่มลงในหนอง ทองมันจะหายไปข้างไหน ของฝากผู้ใดตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่มอด กูจะชักเอาให้ดับปรอท ออเจ้าเป็นปรวด ว่าก็จะว่าอวด อันการเข้าสนาม กูเคยเป็นความมาหลายศาล กฎหมายแย้งอาญาแพ่งอาญาอุทธรณ์นครบาล อ้างพยานข้อสอบสวน

^๑ กระกูด (ปาก) = ตระกูด

เป็นล้านวนต่อกัน ชันให้สืบเอาเถิดจึงมีคำพิงทุเลา คัดตัดฟองตัดล้านวน ทวนด้วยหนังต่างปรับ
ใหม่ ติดใจอุ้มความมีคู่ หรือเล่นข้างกระทุ้คำถามความรับสั่ง เสด็จออกคลานด้วยศอก ขอรับ
ใส่เกล้าผม ถวายบังคมคิดเพลงยาว หรือขอเจ้าจะเล่นข้างเพลงจ้าว เพลงกระบี่ ตีกระบอง ร้อง
ละคร ตะตะกร้อ ดักนกกระเด็นเล่นงู ขายหนูसानสมุก เล่นหมากรุกแลสกา หนูข้างซ้ายขวาสอง
ห้าสองหก หรือจะเล่นชกกับแม่อีหนู ฎีกีสู้จนเย็บตา หรือจะเล่นข้างกล้าลอกทอง พระสมภารปะ
ไล่ถองร้องแทบตาย หรือจะเล่นข้างความเกี้ยวผู้หญิง ทั้งเขาด้วยอิฐ ตีมาจนบ้าน หรือจะขึ้น
ศาลวางกัน(ก็)ลองดู แม่ขอเฒ่าสมคะเน ถ้าเจ้ามีเค้เกล้าเพราะฎีกีดูเอา ไ้เฒ่าคำรามทุตะคอก
หลอกทุกคำ ส่วนพราหมณ์ทั้งสองนั้นก็ตกตะลึงละล้าละลังไปด้วยล้าสืปาก^{*} ถ้าารากฎ จึงผินหน้า
ไปปรับทุกข์กับนางพราหมณี ว่าเราจะคิดอย่างไรดีจึงจะได้ทรัพย์ มานับใช้ให้เฒ่าชรา จะหยิบยืม
เขาเอาที่ไหนก็ไม่ทันที่ ท่านตาเอ๋ยลูกของเรามีแล้วเป็นสาว จะแก้จนไปสักคราวหนึ่งพอครองแครง
ไ้เฒ่ามันก็จะผอมแห้งกระหอบหืด จะยวียัดไปถึงไหน เราจะยอมยกอนุญาตให้แก่พราหมณ์
เฒ่าเป็นค่าทอง คิดแล้วจึงเรียกลูกสาวเข้ามาในห้อง แล้วร้องให้รำฟิโรสั่งสอน เจ้าจะจากแม่ไป
เสียจากเรือน อยู่กะเพื่อนที่นอนแนบสนิท อย่าคิดเอาใจออกหากจะจากผัว อย่าดูเยี่ยงหญิงชั่ว
แพศยาที่ว่่ายาก พ่อแม่จะสอนก็ไม่จำเสมือนอย่างดักน้ำรดหัวสาก เอาแต่ปากอึม ๆ น้ำตาไหลรี
ลงอาบหน้า จิงว่าอมิทธิดาเจ้าแม่เอ๋ย เจ้าก้มหน้าก้มตาไปตามกรรม ตะแคงเข้าป่าจนคำแข็งใจ
ไปเถิดนะแม่ ถึงมันจะว่าได้ผัวแก่ก็ทำเนา ไ้เฒ่ามันจะยืนไปถึงไหนไม่ถึงปี ว่าแล้วจึงชื้อน้ำมัน
ตานี้ มาสีขัดปิกขึ้นให้ลอยแล้วแต่งแฉะไร เอาได้เสียดสักเจ็ดมดมาจุดจับเขม่าอยู่มีอกล็อก
เอาแป้งนพบุรี^๒ ขี้พอกผัดหน้า ให้เป็นนวลหน้าสักสองนิ้ว เอาขี้ผึ้งติดขึ้นไว้ให้ค้อมเป็นคันเบ็ด
ครั้นจัดแจงลำเสร็จแล้วก็พามา นั่งลงตรงหน้าหม่อมตาชุกชุกยกมือขึ้นประนมไหว้ นางพราหมณีก็
เกลี้ยไกล่เกลี้ยกล่อมด้วยการโลเกียว่า หม่อมตาเจ้าชาผินหน้ามาข้างนี้แน่ แลดูหน้าดีฉันหน่อย
ทองของท่านดีฉันมิให้ลอย หลานลูกอ่อนคนนี้จะดีไว้ให้เป็นค่าทองต่างทาสาทปริจา อันลูกของ
ข้าคนนี้แต่อายุ ๑๑ ปี เขาก็มาพาดหัวบันไดไม่รู้ขาด มาสู่ขอลั่นหม่อมลูก หมูปร่างก็หมดจด
กำหนดทุนถึงเจ็ดซั่งจึงเข้ามา ว่าจะเอาสินสอด ๑๕ ซั่ง เขาก็ยอมเสร็จ ชันหมากจะมาถึงเดือน
เจ็ดข้างเย็น ครั้นจะเอาหอก็กระดากกระเด็นทำมาไม่ได้ เผลอญให้ถอยหลังเสลือกสลดละเลย
ทั้งนี้ก็เพราะวาสนานางอมิทธิดาแม่แก่เคยคู่ของคุณตาเจ้า ชุกชุกตะแคงก็มัวเมาด้วยมาตุคาม
เหมือนโคแก่เห็นหญ้างามอ่อนเมื่อยามอด น้ำลายตะแคงหยดอยู่ยี่ด ๆ อย่างกระสือห้า ด้วยรูปร่าง
นางอมิทธิดานี้ก็เฟริศพริ้งจิ้มลิ้มล่องช่องเป็นลูกตาลเฉาะ ครั้นได้ไปลิ้มหน้าเหมาะใจของตาชี่

* สืปาก (ปาก) = ผีปาก

^๒ นพบุรี (โบ) = ลพบุรี

ไอ้เฒ่าก็หลับตาว่า เออดีแล้วสมควรด้วย ตะแก็้เป่าคาถามหาละลวยลงเล็บด้วยเท้าเลื่อน
 พรหมณ์ทั้งสองก็ฟื้นเพื่อนบนบอบเป็นเสร็จสิ้นธุระ ชูชกก็มีขม้นลา พานางอมิติตาออกจาก
 เรือนให้เดินทาง พลงเขม่นมุงมอง ชี ๆ ดูรูปร่างของนางเล่าก็ดี ถ้าจะคิดช่างทรงเล่าก็ดีซ้ำ
 รวกับพรา้ประสมด้าม ช่างเฒ่าก็ซ้ำช่างที่ก็ซ้ำ ช่างว่านำมาปะใกล้กัน เป็นวาสนาของเจ้าครัน
 จึงได้กะพี รวกับว่าได้ผู้ดีสักด้าน เฒ่าสาธารณก็เดินเบียดเสียดสี เอาเข้าไปขยี้ระริกกระรี่ระเรียง
 เคียงหน้า แลดูนางอมิติตา มันไม่เป็นผาสุก ประเดี้ยวลัมประเดี้ยวลูกคลุกขลุ่ยในใจ ว่าเมื่อไร
 จะถึงบ้าน เฒ่าสาธารณชวนเมียพลอดกอดจูบ จูบหลังแล้วจูบหน้า ว่าออแม่อมิติตาคนนี่แม่แก
 พิธีจริง ตะโปกก็ใหญ่ไหลก็ผาย ท้ายแม่แกเป็นนรสิงห์ ยิ่งกว่าหญิงทั้งเมือง ถ้าแม่นว่าออกตลาด
 เห็นจะไม่ขาดเงินเฟื้อง ตะแก็้เยื้องย่างสามขุม เดินตะค่อมเดาะเยาะย่าง เฒ่าก็พานางอมิติตา
 มาถึงเมืองกลิงคราษฎร์ นอนค้างทางคืนหนึ่งก็ถึงบ้านทุนนวิจิต^๑ เฒ่าทูลจิตพาเมียระเหิดขึ้นสู่รัง
 เป็ด ครั้นแล้วเสร็จไอ้เฒ่าชรา ก็สั่งสอนให้ทำมาหากินตามประเพณี ตะแก็้ซึ่งสลายมโหรีอยู่ในใจ
 รวกับได้แก้วมณีอันมีค่า เฒ่าชราภักพานางกลับไปในกระท่อมรังไก่อ้นแล

ตมตถ์ ปกาเสณโต สตุถา อาห

อุห วาสี กลิงเคสุ

ตลสาปี ทหรา ภริยา

ตา นั ตตถ คตาโวจุ

ถิโย นั ปรีภาสีสุ

อมิตตา นูน เต มาตา

เย ตั ชินณสสุ ปาทสุ

อุหิตั วต เต ญาตี

เย ตั ชินณสสุ ปาทสุ

ทุกกุฏี วต เต ญาตี

เย ตั ชินณสสุ ปาทสุ

ปาปกั วต เต ญาตี

เย ตั ชินณสสุ ปาทสุ

อมนาปี วต เต ญาตี

เย ตั ชินณสสุ ปาทสุ

อมนาปวาสั วสิ

ชูชโก นาม พรหมโณ

นามนามิตตตาปนา

นทีอุทกหาริยา

สมาคนตฺวา กุตุหลา

อมิตตา นูน เต ปีตา

เอวံ ทหริยั สตี

มนตยีสสุ รโหคตา

เอวံ ทหริยั สตี

มนตยีสสุ รโหคตา

เอวံ ทหริยั สตี

มนตยีสสุ รโหคตา

เอวံ ทหริยั สตี

มนตยีสสุ รโหคตา

เอวံ ทหริยั สตี

ชินณณน ปตินา สห

^๑ ทุนนวิจิต = ทุนนวิฐ

ยา ตั่ว วสสิ ชินฺณสฺส
น หิ ฐุน ตฺยหํ กลฺยาณิ

อญฺญํ ภตฺตารํ วินทิสฺสุ

เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทิสฺสุ
ทฺยิฏฺฐนฺเต นวมิยํ
เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทิสฺสุ
สมณฺเณ พฺราหฺมณฺเณ ฐุน
สา ตั่ว โลกํ อภิสฺสสิ
ยา ตั่ว วสสิ ชินฺณสฺส
น ทฺกขํ อหิณา ทฺมฺมํ
ตณฺจ ทฺกฺขณฺจ ตปฺปณฺจ
นตฺถิ ชิทฺทฺชา นตฺถิ วตฺติ
นตฺถิ อลฺลปสฺสลาไป
ยทา ทฺหโร ทฺหรา จ
สพฺเพ โสกา วินสฺสนฺติ
ทฺหรา ตั่ว รูปวตฺติ
คจฺจ ญฺาติกุเล อจฺจ
น เต พฺราหฺมณฺ คจฺจามิ
ถิโย มํ ปริภาสิสฺสุ
มา เม ตั่ว อฺกฺรา กมฺมํ
อหํ อฺทกฺมาหิสฺสํ
นํหํ ตมฺหิ กุเล ชาตา
เอวํ พฺราหฺมณฺ ชานาหิ
สเจ เม ทาสํ ทาสี วา
เอวํ พฺราหฺมณฺ ชานาหิ
นตฺถิ เม สิปฺปฏฺฐานํ วา
กุโตหํ ทาสํ ทาสี วา
อหํ โภตึ อฺปฏฺฐิสฺสํ
เอหิ เต อหฺมกฺขิสฺสํ

มตฺนเต ชีวิตา วรํ
ปีตา มาตา จ โสภเน

เอวํ ทฺหริยํ สดี
อกตํ อคฺคิหฺตฺตกํ
เอวํ ทฺหริยํ สดี
พฺราหฺมจฺริยปรายเน
สีลวณฺเต พฺทฺสฺสฺเต
เอวํ ทฺหริยํ สดี
น ทฺกขํ สตฺติยา หตํ
ยํ ปสฺเส ชินฺณกํ ปตี
ชินฺณณน ปตีนา สห
ชคฺคิมิตฺมปี น โสภติ
มนตฺยิสฺสุ วโหคฺตา
เย เกจฺจิ ทฺพยนิสฺสิตา
ปฺริสฺสานนภิปตฺติตา
กิ ชินฺโน รมยิสฺสตีติ
นทึ อฺทกฺหาเวรียา
ตยา ชินฺณณน พฺราหฺมณาติ
มา เม ตั่ว อฺทกฺมาหริ
มา โภติ กุปฺปีตา อหฺตติ
ยํ ตั่ว อฺทกฺมาหเร
น เต วจฺจามิทํ สมเร
นํนยิสฺสสิ พฺราหฺมณ
น เต วจฺจามิ สนฺติเกติ
ธนฺธญฺญํ วา พฺราหฺมณิ
อานยิสฺสามิ โภติยา
มา โภติ กุปฺปีตา อหฺตติ
ยถา เม วจฺจํ สุตํ

เอส เวสสนุตโร ราชา
 ตั้ ตวั คนตฺวาน ยาจสฺส
 โส เต ทสฺสติ ยาจิโต
 ชินฺโนหมสมิ ทุพฺพล
 มา โภติ ปริเทวลี
 อหิ โภตี อปฺปฐิสฺส
 ยถา อคนตฺวา สงฺคามิ
 เอวเมว ตวั พฺรหฺเม
 สเจ เม ทาสํ ทาสี วา
 เอวํ พฺรหฺมณ ชานาหิ
 อมนาปนเต กริสฺสามิ
 นกฺขตเต อุตฺตปฺพเพสฺส
 อถญฺเอยี สทฺธี รมฺมมานิ
 อทสฺสเนน มยฺหนเต
 ภิกฺขุโย วรฺกกา ปลิตา จ

วงเก วสฺติ ปพฺพเต
 ทาสํ ทาสิณฺจ พฺรหฺมณ
 ทาสํ ทาสิณฺจ ชตฺติโยติ
 ทีโฆ จทฺธา สฺสทฺตฺโม
 มา โภติ วิมฺนา อหุ
 มา โภติ กุปฺปิตา อหฺนติ
 อยฺยทฺเรวสฺส ปฺราชฺติโต
 อคนตฺวา ว ปฺราชฺติโต
 นานยิสฺสสฺส พฺรหฺมณ
 น เต วจฺจามิหิ สมฺเร
 ตนฺเต ทุกฺขิ ภวิสฺสติ
 ยทา มํ ทกฺขสิลฺลํกตํ
 ตนฺเต ทุกฺขิ ภวิสฺสติ
 ชินฺณสฺส ปฺริเทวโต
 พหุ เหลสฺสนติ พฺรหฺมณฺนาติ

ส่วนว่าชุกไข้เฒ่าชราหน้าเหี้ย พาเมียมาถึงเรือนเท่ารังหนู ร่วมภิรมย์สมสู่เส่นหา
 สา อมิตตตาปนา ส่วนว่านางอมิตทิตาสาวแท้ จำคำของพ่อแม่ให้โอวาท มิได้คิดว่าเป็นผ้า
 เจียมตัวเป็นทาสด้วยทุกข์ยากของพ่อแม่ ไม่งามก็ว่างามตามประสาแก่กตพิ้นรัก พินทองผัก
 หญ้าเจ้าก็อุตส่าห์หาหัก เข้า^๑อุตส่าห์ตัด^๒ น้ำอุตส่าห์หัด^๓ก ปรนนิบัติเฒ่านรลัษณฺมิให้ขาดแคลน

อถญฺเอยี ตรุณพฺรหฺมณา ส่วนพฺรหฺมณฺนุมนุมน ๗ แน่น ๗ ในบ้านนี้ ครั้นเห็นนาง
 อมิตทิตาปรนนิบัติเฒ่าชราทุกเช้าค่ำยาเกรง ภริยาโย ตชฺเชนตี ครั้นว่าดูเมียของเองบ้างมันให้
 ยัดยัดอึดอึดอึดสุด สุดที่จะอดซึ่งโกรธา ปริภาสฺนติ ต่างคนต่างด่าเมียว่าอี่เสียเช่น อี่หน้าชะเล้น^๔
 อี่ชี่เกียจ ดีแต่จะเกลียดผ้า อี่คนชาติชั่ว อี่ววลิมกระดัก^๕ อี่ไม่รักอาย อี่ชนตางอน อี่งอนค่อนผ้า
 มึงไม่ขายหน้า นินทาผู้ขาย อี่เบียดกับเข้า^๖ อี่เฒ่าหูแดง อี่ตะแครงร่อนถั่ว อี่คนเผอเรอ อี่กระเซอ
 กันร่ว ดีแต่จะแต่งตัว เที้ยวกริดกราย จะให้ซื้อให้ขายก็ขายหน้า ถ้าจะคำก็คำแต่ลูกแมงคูด

^๑ เข้า (ใบ) = ข้าว

^๒ ชะเล้น = ทะเล้น

^๓ กระดัก = ประดัก, ปฏัก คือไม้เหล็กแหลมที่ไว้แทงสัตว์พาหนะ เช่น วัว

^๔ กับเข้า = กับข้าว

ไอ้ต้นทุนก็หาย ไอ้ปลายทุนก็หลุด อีเลนกรุด^๑ทั้งตาปี กระจกกับหรี ไร่ข้างที่นอน ลูกขึ้นแต่ก่อน ก่อนการ้อง เอากระจกขึ้นสองแต่ตีสิบเบ็ด^๒ กว่าจะสอยผมเสร็จจนสี่โมงเช้า เทียวสวด พังข่าว ว่าละครที่ไหนมี หูกไชยล้าไม่คิดถึง เสียงกลองที่ไหนดัง แล้วก็ทำตลก ถึงที่สนุกแล้วที่ตลกหูชั้น เทียวสือหากัน ที่นางเพื่อนร่วมจิต สะกิดกันพูด ทำปากตูด ๆ ดังกาคาบหอย ชม้อยชม้าย อีไม่อายแก้มด อีห้ามสวรค์ อีตั้นหาสด อีหมดเป็นพอ ดีแต่ข้างจะสอพลอ พุดปะเหลาะปะเหละ แต่งพุดแต่งพื้นเพราะ อีข้างพะเนาะพะเนาะ จะนั่งไหนก็และเบะ ดีแต่จะเข้าในมุ้ง ตบยงอยู่แปะ ๆ อีข้างปะเหลาะปะเหละ จลาตแต่ข้างโสฬส อีทนสบลว่าอย่ารู้พบพระบ้าง อีลั่นลังกา ดีแต่จะอิจจาไม่อดสู ภูจะเทียวเกี่ยวขู้บ้างก็ไม่วอด บันกระปอดกระแปด ปากไม่อยู่สูก กระจกกระจิกจู้จี้รับกวน เทียวสับสวนชวนกันสุมหัว เอาแต่ความผัวออก(มา)เล่าผ่านินทา นางคนหนึ่งนั่นก็ว่าเป็นกระนี้ นางคนนี้ก็ว่าเป็นกระนั้น ผัวของข้ามันไปติดพันกับนางพุ่มแม่มายชายกะปิ นางคนนี้ก็ว่าผัวข้านี้หรือ ไอ้เจ้าเล่ห์หลายอย่าง นุ่งผ้าไว้หางจนลากดิน ไส้กลืนทั้งตปี ทัดบุหรืทั้งสองหู อวดว่าเทียวเกี่ยวขู้ออกร้าสือ ต้องหาแม่สือเข้าไปหลายทอด มีรู้จักเจ้าจอมนกแฝก เงินปลีกเบี้ยแตกออกไม่รอด ไอ้ยอดเจ้าขู้ ไอ้ศัตรูเงินสลึง นางคนหนึ่งก็ว่าจริงแล้วเจ้าเอย เราลูกผู้หญิงเหมือนกัน ถ้าเขาทำเรากระนั้น น้ำใจของใครจะไม่แค้น ข้านี้แปรัน ๆ ๆ ๆ เอาทุกวัน นางคนหนึ่งก็ว่า ข้านี้เล่นแต่ข้างเบรียบ นางคนหนึ่งก็ว่า ข้านี้กลัวเขาจะตบ ได้แต่กระทบกระเทียบเป็นคราว ๆ ๆ ๆ พวกอีกกลัวขวัญผัว อีหิงลมยังคำ อีปั้นน้ำเป็นตัว อีเจ้ากระบวนกวนผัว จนตัวออกปะเหละ หน้าตานี้เหมาะเจาะ แต่ว่าจุมูกนี้รัน อีเจ้ากรรมदान อีหมามารข้างวัด มึงก็พลัดข้างบ้าน อีนั่งร้านในห้อง อีแข่งแม่ผัวข้างช้วนนี้ทุกอย่าง เทียวอวดเขาที่ตลาดว่า ข้าเป็นไฟต้องตำรา อีชาติได้ฤณ ไม่รู้จักคุณผู้ชาย มีแต่จะเทียวดูยอขาย พุดกระซอຍกระซดเล่นลิ้น ทำกินด้วยลมปาก ผัวจะอดจะอยาก เอาแต่ปากของมันเป็นอิม เทียวกริมอยู่นอกรั้ว ครั้นว่าผัวหุงสุก อีเสื่อมันก็ลุกขึ้นเปิบ อีกินดิบทั้งตปี กล้วยหอมทั้งหรี มันก็โพล่เข้าไปลิ้น แค้เข้าเม่า^๓ ภูจะกิน มึงก็เก็บใส่ถุง ข้างผัวอดมึงไม่คิด เอาชอนเข้าไว้ในมุ้ง แค้ขึ้นเข้าตอก^๔อยู่ในได้ มึงก็แก้เอาโพล่เข้าเสียในพุง พวกอีท้องกลืนถุง ลั่นเข้าเม่าวันละดัง อีซังคนแก่ ถ้าว่าผัวเฒ่าชรา สองตามึงไม่แล ภูนี้แพ้มึงทุกวัน มันให้คันไม้คันมือ เอาเถิดหรือ อีต้อโฮโสเข้าเอาเถิดนะ ข้างหัวบ้านก็หะ ห้ายบ้านก็หะ ลางคนก็ปะตะ

^๑ กรุด (ปาก) = ตระ

^๒ สิบเบ็ด (ปาก) = สิบเอ็ด

^๓ เข้าเม่า = ข้าวเม่า

^๔ เข้าตอก = ข้าวตอก

ค่อย ตบตีด้วยกระบอง ถองหมอนอยู่ตบ ๆ ๆ ๆ ตึงตึง ๆ ๆ ๆ ไปทั้งบ้าน บ้างก็วิ่งออกไปข้าง
วัดนอก ยืมเอาศอกท้าวสมภารมาไว้เป็นครุ นังยอง ๆ ลูกขึ้นสองสาธุการ ถองเป็นงานหา
ถองเป็นลูกหลวง ถองหน้าง ๆ ๆ ๆ ดังอยู่หนึ่ง ๆ ๆ ๆ บ้างก็ถองถูกฟูกทลาย ร้องว่าตายเสียแล้ว
สิมึง ช้างโน้นตึงช้างนี้ก็ตึง อึงไปทั้งบ้าน ลางคนเมื่อยอยู่ในห้อง ลากเอา(มา)ถองกลางนอกชาน
ว่าถองจะถองด้วยศอกบุราณ ให้มึงเป็นตานขโมย เอาให้มึงชวดผัดหน้า พวกอีปลาขมงโกรย
อีผักชีโรยหน้า อี(น้ำ)ยาเข้าเย็น อีลือกีฬาทรงเครื่อง อีเมืองเขมร อีเล่นพนันเงิน อีเดินเต่อ
ตีแต่ข้างเบ้อเอยและเบะ ประจบประแจง ถูจะแก้งมึงให้ปวด พ่อจะเขียนหนังสือหย่า ให้มัน
เสียให้มันชวด แล้วจะไปบวชอยู่เพชรบุรี เป็นสมภารทำน้ำตาลปีให้อร่อยใจ แล้วจะสึกออก
มาหาเมียใหม่ ให้ได้เหมือนนางน้องแม่ทองอมิติตา อันปรนนิบัติเดมาชรา นั้นแล

ตา พรหมมณีโย ฝ่ายว่านางพรหมมณีทั้งหลาย เมื่อได้ความเจ็บอายเพราะสามี
มันรุมกันด่าตีตรอน ยกอธิกรณ์ในการปรนนิบัติ มันให้เคืองขัดขุ่นเค้น เล่นไปปรือชวนกัน
แต่บรรดานุ่งผ้าถกเขมรจำหนับ จับมือกันเป็นหมู่ ๆ ว่าเราอยู่มาแต่ก่อน ความอนาทรก็ไม่มี
บัดนี้ผิวเรามันดูฮึดฮัดดลว่าไฉยักษไฉมาร มันรุกรานร้ายกาจ สบประมาทน่าบัดสี จะทำให้ดี
เล่า มันพาลเอาผิด ในความคิดของมัน จะให้เราเน่นบนอบไปทุกตัวตน ดลว่าตัวของเรานี้
เป็นเมียข้า การอะไรสิหว่า จะมานั่งน้อยหน้ากับไฉยักษาย ดีร้ายจะหย่ากัน สักก็วันถูกใจจะได้ผิว
จะเดินไปที่หัวรั้วก็จะหาได้ แต่ว่ากูแค้นใจ ด้วยแต่ไรแต่ก่อนเล่า เมาได้มาเป็นผิวเราก็มิดได้ดา
ถึงเช่นนี้ มีแต่ปราณีอยู่ในอำนาจ ครั้งนี้มันทำกริ้วกราดครั้นเครง ทำหยาบหยามพลงเพลง
จะให้เรานี้พลั้งพลาด ปานหนึ่งว่าพาลกรรยา จะให้เรานี้เอาเยี่ยงอย่างนางอมิติตาอีทาสี
จะเป็นอย่างนี้หรือจะลองดู จะให้เราเอาเป็นครุ ใครเขาจะเป็นทาสอัปลักษณ์เหมือนมันจะนี้
จะให้ชาติผู้ดีนี้หรือเอาอย่างอีชาติข้า เราอยู่มานี้ก็หลายปี คำน้อยหนึ่งสามีก็มีได้กำเก็น
แต่เพียงอีเหี้ยเมียไฉมะเร้ง มันมาทำอย่างอยู่ท้ายบ้าน ให้ผิวเรานี้มันพาลพาโลงโทษ โกรธ
เกรี้ยวเคี้ยวเขี้ยว นทิติตาที่สุ อย่าเลยนะ เผลาเย็นเราจะชวนกันไปให้สิ้น คอยอยู่ที่ตีนท่า
ครั้นนางอมิติตาลงมาเมื่อไร เราเข้าไปให้ซิด สะกิดสะเกาเอาความซั่ว ที่ผิวเจ้ามันไม่งาม
ตามเยาะเย้ยแก้งเลกสรร พรรณนาให้มันแค้นใจ มันก็หนีไปจากบ้าน เราก็จะสำราญอยู่
ด้วยผิวไม่กลัวเกรง ตามอำเภอใจของเราเอง นั้นแล

ภิกขเว ดูกรสงฆ์ผู้ทรงศีลสมาธิปัญญาญาณ สา อมิติตา ส่วนนางอมิติตา ครั้น
ถึงเวลา แล้วเจ้าก็กระเดียดกระอมนวายนาด ลงไปสู่ท่าลาดหาดทราย อิตติโย ส่วนพรหมมณี
ทั้งหลายชวนกันเกรี้ยวกรู พูกรันพร้อมสะพรั่ง เข้าล้อมหน้าแล้วล้อมหลัง บ้างกระทบกระทั้ง
กระแทกเอาไหล่ บ้างก็ฉวยเอาผ้าสไบ บ้างก็ฉวยเอามือ บ้างก็ยื้อชายพก บ้างก็ถลกผ้าห่ม

บ้างก็ถ่มน้ำลาย บ้างก็ทำอย่างผู้ชาย บ้างก็ชี้บ้างก็ขู่ ว่าเหว่ย ๆ กุ้ย ๆ ดูกรเจ้าอมิทธิดา
 สวณ้อยนำเอ็นดู วัฏญญิตอัชฌาสัย ถึงว่าอายุของแม่แก่เด็ก ตัวของแม่แก่เด็ก แต่ว่าหน้าใจ
 ของแม่แก่รักผู้ใหญ่ อยู่กับแม่จั่งไรตามน้ำใจผัว ด้วยพ่อแม่ของตัวลิตบแต่ง สารพัดจะจัดแจง
 การเหย้าเรือน ผัวไม่พักตกเตือนแต่สักคำ แม่แก่ก็ทำไปเอง รู้ยารู้เกรงผัว ถ่อมตัวลงเป็นข้า
 ยกท่านขึ้นไปไว้เป็นเจ้า ครั้นเวลาเช้าขวยได้กระอมน้ำลงสู่ท่า อีนาไม่อาย อีกระต่ายที่ข้าง
 อีอึ่งอ่างที่ขอน อีฟุ้งสอนสนตะพาย มึงไม่เสียดายไรจุก อีลูกก่อนบ่ม อีลมพามา อีราคาสิบ
 อีเสียเด็ก อีเล็กรักใหญ่ ลางพราหมณ์ก็แค้นได้ว่า นางอมิทธิดาเอ๋ย เอยนี่ เจ้ากระไรเลยใจแข็ง
 ใครนี่ช่างแต่งให้สมตัว ช่างมีผัวกระไรได้แต่เด็ก ๆ ทรมากำเดาะ ให้อีผัวก็งามเหมาะเหมือนหุ่น
 เขาแผ้วหน้า เห็นแต่ตาอยู่เหลือก ๆ มีแต่เหงือกอยู่หงัก ๆ นี่เจ้าขึ้นรักที่ตรงไหน ลางนาง
 พราหมณ์ก็แค้นได้ว่า เหล่าพี่ขอโทษเสียเถิดนะเจ้า ๆ อย่าโกรธเลยนะน้องเอ๋ย พี่นี้มีผัวมามาก
 แล้วหลายคน แต่ว่ามันไม่ทรพลงเหมือนผัวเจ้าคนนี่ หน้าตากระไรช่างยับหยี เหมือนอย่างผีมัน
 บั่นเล่น ใครเห็นก็น่ากลัวช่างกระไร ใครจะเหมือนเหมาะแม่น ควรหรือมาค่อนแค้นหลั่นนอน
 ช่างร่วมฟูกร่วมหมอนนอนด้วยกันก็ได้ ทั้งเหื่อ^{*}ทั้งโคลก็เหม็นสาบเหม็นสาบอยู่สกปรก เขาเรียก
 ว่าไอ้แม่กระยาจกทุกย่านบ้าน ดีแต่จะเที่ยวขอทานทุกค้ำเข้าอยู่อู่ตรา เขาซึ่งไอ้แม่อยู่ถ้วน
 หน้า ไม่ขอปรารภนาที่จะขอเห็น เจ้าอมิทธิดาเอ๋ย กรรมสิ่งใดเลยให้จำเป็น ให้ได้ไอ้แม่มาเป็น
 เป็นผัว รูปร่างเจ้าก็ไม่ชั่ว มาเสียตัวเสียเปล่า ๆ ลางนางพราหมณ์ก็ยกเข้าว่า เจ้าอมิทธิดาเอ๋ย
 นางรูปงาม พี่จะขอถามเจ้าสักหน่อย รูปร่างของเจ้าก็แซมซ้อยโฉมโฉมมา ดูนี้ก็เฉาะเลาะ
 อล่องช่องอลุบลุบ กำดัดที่จะเคี้ยวกรูบกะทิสด ทั้งกิริยาเจ้าก็ซ้อยชดอยู่ฉายเจิด ทั้งไรของเจ้านี้
 ก็เปิดปืมประหนึ่งว่ามีปีกขยับจะบินไปได้ ขายใดเห็นโฉมเจ้าแล้วนี้ก็ชมเปาะ ๆ ๆ หมุ่มทั้งหลาย
 กลืนน้ำลายอยู่จะ ๆ ๆ มิใคร่จะไปจากกระเดาะปากอยู่ทุกคน ทั้งนี้ก็เป็นกุศลของนางได้สร้าง
 สม จึงติดตามมาบำรุงให้งามพร้อม สมควรที่จะเป็นหม่อมที่เขามีวิชาไสย โขบแต่จะลงเรือ
 ักญญาไยนั่งหยัดอยู่กลาง ให้สียพาย^๒มันดั่งยาวโยน ให้เจ้าโยกอยู่หยับ ๆ ๆ ๆ นี่เนื้อกรรมอะไร
 ของนางมาอาภัพได้ผัวแก่ เฒ่าชะแรแก่ชราภาพ เนื้อหนึ่งนี่ย่นหยาบดั่งหนังแร้ง เจ้าช่างเอา
 กายนี้หรือมาแปด กะไ้อีผีโป่งปอด ยามเมื่อจะกายกอดราวกับเสื้อกั๊ก ยามเมื่อจะสัมผัสพุดจา
 ก็น่าอาเจียนเหียนราก จะสนุกเล่นหา มันไม่น่านิยมเข้ายียวนให้เกิดโลภีย ถ้าจะยืมเย้มเมื่อ
 ยามดี เหมือนหนึ่งว่าผีหลอก ยามเมื่อจะเข้าหยอกก็ยิ่งกว่ามหายักษ์ ช่างเอาจิตใจที่โหดมา
 รักใคร่ มนตยิสุ รโหคตา ชะรอยว่าเจ้าเป็นคนพาลกาลกิณีในคณาญาติ เขาว่าเจ้าเป็นคน

* เหื่อ = เหงื่อ

๒ สียพาย = ผีพาย

อุบาทว์ชาติชั่ว ลูกผู้ดีมีเผ่าเขาจึงไม่เข้ามาเป็นผัวผิดวิสัย พ่อแม่เจ้าเขาซึ่งซึ่งว่าจิงไรทุจริต เขาขัดเคืองสุดที่จะคิดอ่านคืบอก เขาจึงเอาเจ้ามาหยิบยกให้แก่เผ่ายอดสยของแปลงจางวาง เปรต ไอ้หัวอกเอย คิดมากก็น่าสมเพชเพื่อนผู้หญิง ช่างมีหน้ามาติดต้อยอ้อยอิงไม่อดสู ถ้าแน่น เหมือนหัวอกกู ไม่ขออยู่เป็นมนุษย์หนักแผ่นดิน จะเอามะนาวมากินกับสารหนู ถ้าหาไม่จับ แมงคาเรืองมาลักห้ามัด ยัดเข้าไปในรูหู จะเอาหัวชุกเข้าไปในรูหู ตายเสียดีกว่าเป็น ไม่ขออยู่ ให้ใครเห็นจุมูก จะไปผูกคอตายเสียที่ปลายกระสวย ถ้ามีกระนั้นจะโอนระแน ไปหาพ่อแม่เสีย เร็ว ๆ ไม่ขออยู่กับเผ่า ด้วยออเผ่าชรามันให้อยู่ต่างข้า ทนโร ทนรา จะไปนั่งผัดหน้าอยู่กับ พ่อแม่ แต่งแต่แ่งให้อุตสุด ผัวของเจ้าเราคิดว่าเป็นมนุษย์ มีรู้ว่ามีผลเป็นอะไรไปไม่รู้ได้ จะเอา ความรักใคร่ที่ไหนมา พุทธฐนเต นวมัย หรือเจ้าได้กระทำบุชาคุณที่พิชิ ในเมื่อวันตีแรม ๗ คำ^๑ มหุลล กากิ ยังมีเจ้ากรรมมาคาบเอาก่อนเข้า^๒ ของออเจ้าไปกิน จึงเผอิญให้ได้ผัวทมิฬ ลิ่นทรัพย์ อปภาคย์ยากร้ายนั้นแล อภิสสสิ หรือเจ้าได้กระทำกรรมไว้แต่ชาติหลัง ด้วยอิจจา ซึ่งซึ่งท่านผู้มีศีล ได้บริภาษประมาทหมิ่นด้วยถ้อยคำ กรรมนั้นจึงตามมา เผอิญให้ได้ผัวเผ่าชรา ลิ่นคิด อหิชา ทภูฐิ ถ้าว่าอสรพิษงูเห่าแลงงอด เลื้อยไล่ตลบขบตอดให้วอดวาย สติยา หดี ถ้าหาไม่เหมือนหนึ่งชายจกรรจ์สูงกาย เอาหอกไล่ทิ่มแทงตำตีกอกระเจ้า ให้ดินร่ำ ๆ อยู่กับที่ ตายเสียดีกว่าอยู่เป็นคน ชินณณ ปติณา เพราะผัวของตนไม่เป็นศักดิ์เป็นศรี นี่รักตัวของเจ้า ดีกว่า อย่ารักออเผ่า ไปเสียที่เกิดนะออเจ้า ไปเสียเกิดนะเจ้าอมิทธิดา แม่จะมารักใคร่ไอ้เผ่า ชรา ก็ตายห่าตายโหงไป เจ้าจะอยู่ไปเฝ้าพี่ว่า คจจ ญาตูกุเล จงไป(สู่)สกุลญาติ แล้วเจ้า อย่าประมาทในอารมณ์ จงหาผัวเอาใหม่ให้ได้ที่ดี จะได้ชมเชยชม ให้สมด้วยน้ำหน้าของเจ้า อมิทธิดา นั้นแล

ภิกขเว ดูกรสงฆ์ทั้งหลายผู้ทรงศีลศึกษา สงสารด้วยนางอมิทธิดานารี เมื่อนาง พราหมณ์ทั้งหลาย ชวนกันยินร้ายชวนกันบริภาษ ตัดพ้อยุ่งหยาบจาบจ้วงประจัญ รวากับว่า กายจะทำลายลงกับที่ มิได้ตอบวากันหน้านิ่ง แล้วก็เดินที่โหม่นสลา มือหนึ่งอุ้มกระออม พลาง มือหนึ่งนางเข็นน้ำตา เดินขึ้นมาจากท่าน้ำรำพึงไร สะอึกสะอื้นให้อยู่ชัก ๆ ฝ่ายว่าผัวรักแก่ เพศเกินชรา เห็นหม่อมเมียเดินโศกา น้ำตาไหลลงปุก ๆ เผ่าก็พลอยเป็นทุกข์ลุกทะลึ่งฉะนั้น มิได้รู้เหตุผลประการใด ตะแคงก็พลอยร้องให้อยู่ไฮ ๆ ๆ กระหืดกระหอบ จึงจะจดเข้าไปปลอบ เจ้าปลื้มใจว่า เป็นไรหรือนะแม่ เออก็ใครนี่ลืมหว่ามาริชยาคนแก่ ใครทำอะไรให้แก่แม่ จงบอกพี่ เผ่าให้รู้ ปลิงมันวิ่งเข้าในตา ปลามันวิ่งเข้าในหู หรือแมลงวันตัวผู้มันตอมตาม จึงขัดแค้นน้ำใจ

^๑ น่าจะหมายถึง วันแรม ๙ คำ

^๒ ก่อนเข้า = ก่อนข้าว

น้องจนน้ำตาออก หรือว่าพวกหนุ่ม ๆ มันรุ่มกันหยิกหยอก ไล่ทิ่มแทงด้วยถ้อยคำ คล้าด้วยไม่มีมือ หรือมันเข้าช่วยจุดยอดมือถึงเนื้อตัว มันไม่กลัวความฉิบหายหรือไรสิหว่า ตะแกจึงร้องว่า ชีชะ ลูกขึ้นตั้งท่าแยกตีนถ่างอย่างสามชুম ถึงมาดมั่นกูแก่แล้วสองคน การอดทนกว่าหนุ่ม ๆ อูเหม่ เสือเผ่าจะนอนลิเอาไม่เข้ามาแย่ง กระทำข่มเหงไม่เกรงผิด ลูกเมียของเขาร่วมกันเข้ามา ชมขึ้นสะกิดสะเกาเงโกโง้งแก้งชนกาด บังอาจนั้นนั่นหนา ถึงมาดมั่นเป็นลูกพระยาที่มีวาสนา เป็นขุนนาง พี่เผ่าจะเฝ้าประจัญชนข้าง วางกันให้ยับเยิน แต่ครั้งตาอาปู่ พี่ก็เชื่อชาติทหาร น้ำใจ กินเลือดหมูโทโสดำ ใครทำอะไรให้แก่เจ้า จงบอกพี่เผ่าให้รู้ นางอมิทธิดาจึงว่า เอ้ย ออเผ่า อย่าโทโสฮึดพุดมาไปไม่เข้ายา ที่นี้มันงามอยู่แล้วทั้งห้าไร่ จะทุกขร้อนอะไรกะออเสือ เผ่า ให้อพวกอิจจาบ้านเจ้ามันช่างกระไร ทั้งบ้านเหนือบ้านใต้มันพากันมา ด่าประจานประมาท หมิ่น มันด่าค่อนด่าขุดด่าสุดด่าสิ้น จะหยิบขึ้นก็ไม่ถูก รวากับลูกครอกเกิดในเรือนเบี้ยแม่ของ มันก็มีปาน บ้างก็มาชี้หน้าทำเอาด่าอยู่ฉาน ๆ สุดท้ายจะจำคำสาบานย์ของมันหมด พวกอีปาก ม้าพยศร้ายริษยา มันมาด่ากวนนี้ทุกอย่าง หยิบยกออกมาตากถางเยาะเย้ยโยไฟ มันด่าอื่น ๆ ลักเท่าใด กูไม่แค่นกูไม่อาย กูคิดแค่นแต่ว่ามันด่าส่งท้ายว่าได้ผิวแก่นี้แล กูแค่นยิ่งกว่ามันด่า พ่อแม่กูอีก ออเผ่าชราเมื่อทำการอยู่จับ ๆ เพื่อนบ้านมันมากลบล้มลุ่มกันด่า ตั้งแต่วันนี้ไป เข้ากูไม่ด่า น้ำกูไม่ดัก ฟันแลผัก กูไม่หักหา เข้าปลา^๒กูก็ไม่หุง มั่งกูก็ไม่กาง กูมียางลงเหยียบดิน ให้เพื่อนบ้านรื้อถิ่นมันเห็นหน้า ที่นี้อย่ากระนั้นเลยนะพราหมณ์เอ๋ย จงไปหาทาสทาสา ทาสี มาไว้ใช้ต่างมือเหมือนเขาบ้าง ชูชกได้ฟังเมียว่าก็เห็นเหมาะ ตะแกก็รับขวัญอยู่เฉาะ ๆ แล้วผิวกว่า ว่าไอ้เจ้าเพื่อนยากของพี่นี่หนา จะโคกเศร้าโคกไปไย อย่าร้องห่มร้องไห้ไปเลย นะนาง ที่นี้บัวพี่มิให้ซ้ำ น้ำพี่มิให้หมอง พี่มิให้เจ้าหยิบเจ้าต้องการหนัก จะให้เจ้านั่งกรองนั่งปักนอนขัดเล็บอยู่แต่ในห้อง ทั้งฟืนตองน้ำเข้า พี่มิให้เจ้าดักด่า พี่จะดักน้ำให้เจ้าอาบวันละสามโอง ถึงพี่ไม่มีกำลังวังชา ก็จะต้องส่ำหีบหอบโครงคร่งแครงเป็นคราว ๆ พี่จะยอมลงเป็นบ่าวเป็นไพร่ ให้เจ้านี้ทุกสิ่ง จะใช้ควาใช้หางย หรือจะใช้เป็นชายหญิง ก็ทิ้งไว้กับพี่เผ่าชราจะอดส่ำให้ชานไป จะเอาการเร็วก็ได้ จะเอาไวก็ติดจะคล่อง พี่จะคอยจ้องจับตาดูไปตามประสาแก่ ส่วนนาง อมิทธิดาสาวแท้จึงตอบคำ ว่าเหว้ย ออเผ่าทางความคิด ก็เห็นผิดคำผู้เผ่าผู้แก่สั่งสอน เยี่ยงอย่างแต่ปางก่อนไม่มีมา ญาติกาวงศ์ญาติไมเคยทำมา ที่จะใช้ผิวลงเป็นทาส กูก็มีอาที่ จะเอาคำ จำเอาเป็นครูได้ นี่เน้อออเผ่าจั่งไรสันหลังขด ขยดเข้ามานี้จะให้ไถล กูจะแนะนำ ความในให้อออเผ่า

* เข้า (ใบ) = ข้าว

^๒ เข้าปลา = ข้าวปลา

สา เทวตาวิคคิตา หุตวา วันนั้นเทพเจ้าเข้าคลจิต ให้นางคิดขึ้นมาได้ ถึงหน่อโท
ธิเบศร์เวสสันดร ว่าพราหมณ์เอยขอเฒ่าไม่รู้หรือ เขาลือขจรทั้งแดนดิน ว่าพระเวสสันดร
พระภูมินทร์ทำวเธอให้ช้างแก้วเป็นทาน วงเก วสติ ปพพเต จนต้องปัพพาทนียกรรมจำทุเรศ
ออกไปอยู่ยังหิมเวศวงกต กับพระมเหสีสองโอรสตรุณหน่อนาฏ น้ำพระทัยทำวเธอไม่ทอดย
ในทางทาน ขอเฒ่าไปถึงสถาน จงเสาะสร้างเข้าไปขอตรุณน้อยหน่อทั้งสองศรี คือพระชาลีแก้ว
กัณหา นำมาเป็นทาสทาสาทาสีให้กูใช้ เอออเฒ่าจะไปหรือไม่ไปก็ให้วามา ชูชกตะแกได้ฟัง
เมียวว่า เห็นเป็นสุตปัญญาน้ำตาตก สองมือเข้าลูบอกแล้วก็ทอดใจใหญ่ ว่าเจ้าขึ้นชูใจของพี่เอย
พี่เกิดมาก็เคยแต่ขอทาน หนทางใดที่กัณดารมิกเคยเดินในดงดอน หนึ่งทางสิงขรวงกต ไม่รู้แห่ง
กำหนดไปถึงไหน ไกลหรือใกล้ ได้หรือเหนือ จะไปเร็วหรือจะไปบก แล้วก็แก้งให้พี่ไปตก
นรกเสียดอกกระมัง หนึ่งเล่าทั้งกำลังพี่ก็ถดถอย น้อยทั้งเรี่ยวแรง แคจะถอนหนวดทีเดียว
ยังต้องดันจันทาแดง จะทรงพระชดน้ำแกงก็ไม่ต้องโขกแล้ว ไ้โรคซี่เกียจก็เบียดเบียนตะบึงไป
ถึงหนทางนั้นมันจะไกล ถ้าเจ้าใช้แล้วก็เห็นว่ามันจะใกล้ ถึงมาดมั่นมีรู้แห่ง พี่ก็จะย่องแย่งโยก
แกไป แต่ว่าจะขอได้หรือไม่ได้ก็เท่ากัน ถ้าเจ้าจะให้ให้พี่คลานเข้าไปในกระท่อมเห็นจะดีกว่า
จะเล็งแลดูวาสนาที่ไม่อุดหนุน จะเหลียวดูบารมีของพี่ที่ตกได้ถุนเสียแล้ว ถ้าเจ้าใช้ให้พี่ไปที่ไหน
จะแคล้วตาย นางอมิตธาจึงว่า ดูเอาเถิดขอเฒ่าทราลักษณ์ คอหยัก ๆ ลักว่าเป็นคน กูคิดว่า
ฉลาด มีรู้ก็ซี้ซลาดน่าใจ ดังนาวานิตติดตามกระแสน้ำอันใหญ่หลวงลึกล้ำคัมภีโร แต่พบน้ำ
น้อยเท่ารอยตีนโคก็กลัวลจลกลอยหลัง เปรียบเหมือนเฒ่าชราซี่เกียจ กินแต่ข้าวสุก* ออกว่า
ทางไกล ยังมีได้ไปสิหนึ่งหัวลูกถอยหลังกรุด เออ อย่าพักพลิกบิดตะกุดแก้ไข ว่าถ้าอเฒ่ามิไป
จะได้เห็นกัน กูจะทำสารพัน ให้ผิดกิริยา ถึงอเฒ่าจะว่า กูก็มีอยากฟัง กูจะดันทุรัง ให้เป็น
ช้างเหลือขอ จะเที่ยวยกคอ การงานกูมิทำ กูจะทำน้ำเป็น กูจะเดินกูจะรำ กลางคืนกลางค้ำ
กูไม่ขึ้นเรือน กูจะเที่ยวคบเพื่อน เล่นเดือนหงาย ๆ กูจะห่มผ้าสองป่า นุ่งผ้าลอยชาย กูจะกรีด
กูจะกราย กูจะส่ายหน้ากลอก กูจะออกจากจาก ที่ไหนหนุม ๆ ชุม ๆ มาก ๆ ก็จะไปเข้า
กูจะไพล่นมออก ให้มันหยอกมันหยิก กระชิกกระเซียว กูจะหยอกกูจะเย้า ให้มันเข้ามาเป็น
เกรียว ให้มันกอดให้มันเกี้ยว ให้มันจูบกอด ตลอดรุ่งเช้า ยามกรุด^๒สงกรานต์ ชาวบ้านมีฉาว
ฝูงหนุ่มฝูงสาว เขาแต่งตัวไป กูจะเกล้าผมมวย แชมด้วยดอกไม้ กูจะนุ่งผ้าใหม่ ที่เนื้อบาง ๆ
ลมพัดเย็น ๆ ให้มันเห็นราง ๆ กูจะกางกระโดงกระดิก กูจะทำรัก ๆ ยิ้มล่อต่อชาย กูจะพูดอวด
ตัว ว่าลูกผัวกูนี้ตาย ให้พวกผู้ชาย มันติดตามมา กูจะบอกแก่เขา ว่าอเฒ่าเป็นข้ากู กูจะพูด

* ข้าวสุก = ข้าวสุก

^๒ กรุด (ปาก) = ตระ

ภูจะจา เกี้ยวพาราสี จะเล่นเรื่องขึ้นหา ลักพาภัณฑ์นี้ออเฒ่าชรา ก็จะทำหน้ายิบหยี ทำอะไร
 ภูไม่ได้ ก็จ้องร้องไห้รักมืออยู่ทุกเวลา จะกรอมใจตาย ภูจะพันทุกข์ สนั่นสลายแต่คนเดียว นั่นแล

ตมตถุฯ

ตโต โส พราหมโณ ภีโต
 อทฺธิโต กามราเคน
 ปาถะยัม เม ภโรหิ ตวั
 มรุปิตุทิกา สุกตายุ
 อานยิสฺส เมถุนเก
 เต ตํ ปริจริสฺสนติ

พราหมณียา วสานุโค
 พราหมณี เอตมพริวิ
 สงฺกุโล สงฺคุพานิ จ
 สตตุ ภตตถุจ พราหมณี
 อุโก ทาสกุมารเก
 รตฺตินทิวมตฺนทิตาติ

ตมตถุฯ

อิทํ กตฺวา พฺรหฺมพฺนฺธุ
 ตโต โส มนตฺยิตฺวาน
 ปกฺกามิ โส รุณฺณมฺไซ
 ลีวัน นครํ ผีตํ

ปฏิมุญฺจิ อุปาหนํ
 ภริยํ กตฺวา ปทกฺขิณํ
 พฺรหฺมโณ สหิตพฺพโต
 ทาสปริเยสนนฺจฺรณฺติ

ตมตถุฯ

โส ตตฺถ คนฺตฺวา อวจ
 กุหิ เวสฺสนฺตโร ราชา
 โส ชโน ตํ อวจาสิ
 ตุมฺहेหิ พฺรหฺเม ปกฺโต
 ปพฺพาชิตฺโ สกา รมฺฐา
 ตุมฺहेหิ พฺรหฺเม ปกฺโต
 อาทาย ปุตฺตทารณฺจ

เย ตตฺถาสฺสํ สมากตฺา
 กตฺถ ปสฺสเมมุ ชตฺติยํ
 เย ตตฺถาสฺสํ สมากตฺา
 อติทาเนน ชตฺติโย
 วงฺเก วสตี ปพฺพเต
 อติทาเนน ชตฺติโย
 วงฺเก วสตี ปพฺพเตติ

ตมตถุฯ

โส ใจฺยิตฺวา พฺรหฺมณียา

พราหมโณ กามคิทธิมา

อชนตํ ปฏฺิเสวิตถ

วเน พาฬมิคากิณฺเณ

ชคฺคทํปนิเสวิต

อาทาย เวลฺลวํ ทณฺฑํ

อคฺคิหุตฺตํ กมณฺชลฺลํ

โส ปาวิสฺสิ พฺรหฺมหารณฺญํ

ยตฺถ อสฺสิสฺสิ กามทํ

ต้ ปวิภูษุ พุทธารณญ์

วีกนที โส วิปปณฺโฐ

ตโต โส พุทธามณเ คนฺตวา

วงฺกุสฺสโหระณ นตฺโถ

รูกฺขสมฺมิจ นิสินฺโน ว

โกกา นํ ปริวารยํ

ทุเร ปณฺธา อปฺกมฺมิ

โมคฺคฺสฺสโห อสฺสณฺญโต

สุณฺเขหิ ปริวาริตอ

อิมมา คาคา อภาสธาทิ

โส ชุชฺชโก ส่วนว่าเจ้าจอมกระยาจกสันหลังขาด เป็นคนลู่อ่านาจนแก่มาตุคาม กลัวว่าเมื่อยามจะอันตราย จึงรับว่าแม่คุณอย่าทำวุ่น ๆ วาย ๆ อะไรมาถูกลูกผู้ชาย ข้าไม่ชอบดอก พี่แกล้งว่าลองใจเจ้าสิ ว่าพี่เฒ่าไปไม่รอด ทำไมกับเขาวงกตลัก(ก)ีคืบ จะเดินคืบไปสักประเดี๋ยวก็นะตลอด พี่จะเดินจงกรมอมลูกสลอดด้วยฤทธิ์ยาคันทรอ ประเดี๋ยวจึงจะโผล่ผลุดไปถึงไม่ทันเหนียว เจ้าจงจัดแจงแต่งเสปียงแต่พอแก่เมื่อยล้าในมรคา ปาเถยย เจ้าจงชวนชวรายไปจ่ายตลาดวิสาน* ตละว่าจะทำการบ่าวสาว ทั้งเข้าเหนียวเข้าเจ้าเข้าเฒ่าเข้าพอง" ต้ากรองใส่จาน คลุกน้ำตาลหวานคละน้ำท่า ปฏิกยาเทตฺวา แกล้งบรรจงแต่งให้ทุกประการ ส่วนชูชก พฤตมาจารย์ ตะแกก็ซ่อมแปลงจัดแจงแต่งเคหาแล้วมิช้า เฒ่าชราช่วยได้ครู่ทะลุข้าง ๆ วางลงไปตื่นท่า ตักเอาน้ำขึ้นมาไว้ ทั้งน้ำใช้แล่น้ำอาบ ล้างสาบนางอมิทธิดา แล้วเฒ่าชราอาบน้ำให้สบาย ชวรายเดินขึ้นมา โอวทิตฺวา สัณฺสนนางอมิทธิดาว่าเจ้าพี่เอ๋ย นังลงเกิดพี่จะสนน นอนลงเกิดพี่จะสัง นางน้องร้อยซัง(ของ)เจ้าพี่ ตั้งแต่นี้ไป อปฺปมตฺตา เจ้าอย่าได้ประมาทพลาดพลั้งอยู่ข้างหลังระวังตัว มีผิวเสมียนหาไม ใครจะว่าอะไรเจ้าอย่าได้เชื่อ ใช้น้ำเนื้อญาติกา ทั้งใช้หนุ่ม ๆ มันจะพากันมาเกี่ยวพานขอหมากพลู โฉมตรูเจ้าอย่าได้ให้ ถ้ามันกระเถิดเข้ามาใกล้ได้ถึงตัว เจ้าจงกำหมัดให้แน่น แพนลงที่หัวเข้าให้สนัด" กัดให้เลือดออก ชักหอกแทงให้ตาย ร้องวุ่นวายให้เพื่อนบ้านเขาู้เห็นเป็นสำคัญ ถ้ามีกระนั้นจะพากันไปนอนอยู่ยังรุ่ง สิมิเป็นการไ้เฒ่าสาธารณ์สั่งสอนเมื่อยแล้วมิช้า ก็กราบไ้ร้ นางอมิทธิดา ลาลงจากเคหาบันไดสามชั้น นั้นแล

โส ชุชฺชโก ส่วนว่าชูชกใจทมิฬหินชาติ ลู่อ่านาจนแก่มาตุคามกลัวภรรยา ขวยได้ยามละว้าขึ้นใส่ไหล์ เฒ่าก็โผล่ออกจากบ้าน เพี้ยวรุ่งน่านมุ่มปาม คนตฺวา ฝ่าแฝกหนามไปในทางกันดาร ทุเรศธารแถวทิวพนัส ลุยลัดเลาะเลิงหลงกระเจิงจำเพาะ ตะคุ่มเดาะรีบเร็วมา นคคฺ อาคนตฺวา พอมาถึงพระพาราพิไชยเขตอุดตฺร เฒ่าก็รีบร้อนมิได้หยุดยั้ง นิสินฺนชนฺ เห็นเขานัง

* วิสาน = ปสาน หมายถึง ตลาด

* เข้าเหนียวเข้าเจ้าเข้าเฒ่าเข้าพอง = ข้าวเหนียวข้าวเจ้าข้าวเฒ่าข้าวพอง

* สนัด (โป) = ถนัด

ประชุมกัน เฒ่าก็บุกบันเข้าไปถามถึงพระเวสสันดร ว่าทำวเธอบทจรไปอยู่ประเทศที่ใด ผู้คน
ตกใจ บอกให้กันดู มาอีกแล้วเหว่ย มาอีกแล้วหว่า พวกเราอย่าช้า มันจะหนีไป บ้างจวเยา
ไม้พร้อมกัน เช็ดเชียวขบฟันคำรน ยืนขึ้นทุกคน คำรนคำราม ช่มเหงพราหมณ์ เหม่ ๆ ไอ้เฒ่า
เอาให้พอแรง ไอ้เฒ่าชี้แรง เข้ามาถามหา จักมาทำไม เพราะไอ้เหล่านี้ อับริยจังไร เฒ่าขอ
ทุกสิ่ง ยิ่งขอยิ่งได้ บรู้เกรงใจ เคยขอเคยได้ มาไล่ถามหา เวียนมาเวียนไป ช่างขออะไร
มันไม่เลือก ขอจนข้างเผือก ไม่เลือกไม่ละ นำแคนออกอ่อนระอา เท่านั้นมีหน้า ทำให้ทำวเธอ
ตกยาก พวกกันลำบาก พลัดพรากบุรี ปพพาชิต โอธสมเหสี ทั้งสี่พระองค์ ต้องเสด็จอยู่วงกต
สิงขร เพราะมึงทำก่อน กลับย้อนย้อนกลับมาเฝ้าถาม เหว่ย ๆ ไอ้พราหมณ์ ว่าวามไปไหน กลับมา
เถิดมา มาจะบอกให้ไปเล่า เขาโกรธโกรธา ทั้งดำทั้งไล่ จวญจกชักเอาไม้ ขุดแคะได้ดิน ไม้ชัก
ไม้ท่อน อีฐาก่อนก่อนหิน ทั้งโยนขว้างมา รับมาแค่ห่าง ๆ ทางสู่ทางหนี ถอยหลังรี ๆ วิ่งหนีให้
ไกล สู้เขาไม่ได้ ออกไปให้ห่าง ดูท่าดูทาง ครั้นเขาไล่มา กลับหน้าให้หลัง ตะเก๊กะกั้ว วิ่งพลั้ง
วิ่งพลาด ทะโลดทะลวด คลาดออกพ้นไป เข้าป่าแล้วเหว่ย เข้าป่าแล้วหว่า เกเรเกรา ไอ้ยาม
ละว้ากับถุง พัดเข้ากับพุง สะดุ้งตกใจ คิดว่าเขาไล่ วิ่งไปเป็นพัน กลับหน้ามาดู เป็นรู้อำคัญ
เขาทันตลบ ขบฟันวิ่งดันต่อไป หยุดอยู่ไม่ได้ มันให้หิวหนัก หายใจอึก ๆ หยุดยื่นร้องให้
หมายใจจะกลับ หันหน้ากระหยับ* จะกลับหรือไร นางเมียแม่ใช้ จะไปให้ถึง ใจจิตคิดซึ่ง
อ้ำอึ้งอึกหัก เฒ่ากลัวเมียหนัก ว่าจักไม่หก มาจนป่ารก วิตกโยมิ ไปทางไหนดี ไม่รู้ที่จะไป

สา เทวดา เทวดาตลใจ ให้ไปเขาวงกต เดินดัดลัดดง กรง^๒เข้าแดนไพร กลับหลัง
ไม่ได้ กรงไปที่เดียว จิตใจเปล่าเปลี่ยว ไม่เหลียวไม่แล ตรงตรงดวนวดแน่น เร็วแร้วรดร้า ไอ้เฒ่า
ชรา หน้าตาสร้อยเศร้า เพราะรักเมียสาว ให้สาแก่ใจ มันกลัวมันจึงแกล้งใช้ ให้เจ้าเวทนา
ไม่เคยเข้าป่า จำมาจำเป็น ไม่ไปไม่ได้ มันเขี้ยวมันเขี้ยว จำเป็นจำมา ไอ้เฒ่าชรา เข้าป่าตาจน
ทั้งทุกข์ทั้งยาก ลำบากล้นพ้น ทูรณทวยราย ทั้งลมแดดหนาย แสบตายตัวเปล่า ป่ารกป่าชฎ สัจ
เจียบเหงา ไอ้เฒ่ายากยิ่ง เพียงจะสิ้นชนม์ อคฺชนตฺ รุงรังทุกข์ทน เป็นพันปัญญา ทางบกทาง
ท่า เหวผาหินหาด ขึ้นดอนลงสูง ลงลุ่มลงลาด เดินพลาดถล้า ทางบกทางน้ำ เอะ ๆ และ ๆ
หนีลงแกล่เกาะ เดินแะชะชอกมา เขยียบทวยรายเขยียบกรวด เจ็บปวดหนักหนา คีลาหลักตอ
พงเถืองพงอ้อ กอไม้หนามหวาย ล่วงเข้าป่าชฎ ผูลสัตว์ร้าย ๆ วัวควายต่าง ๆ ป่าเนื้อเสือสา
แรดช้างราชสีห์ กระทิงอีเห็น เม่นหมี่เสือโคร่ง ไอ้เฒ่ากลัวจริง ทั้งวิ่งทั้งแล่น ทั้งวิ่งนึกตกใจ
เวฬุว ทณฺฑ์ ทั้งไม้เท้าได้ ติดไปกับตัว ตกใจตัวสั่นครั่นคร้าม อคฺคิหุตฺต รุงรังเครื่องยาม

* กระหยับ = ขยับ

^๒ กรง = ตรง

ตามเพศดาชี กมณฺทลฺ เขาอุลฺลูกใหญ่ ชัดไม้ขันที พาชองวีนนี้ รีบริ้เข้าดง โส ปาวีสิ ชุกชน
 ดันดง หลงเข้าในไพร ตรงไหนตรงไป ไม่ได้หลีกถนัด ต่ ปวิญญู ตรงเข้าป่าชฎู สงัดวิเวกวังเวง
 เสียงนภกรรโอง กีกก้องครื้นเครง เฒ่าเล็งตกใจ ฟังนกลปลายไม้ ห้วนไหวครื้นเครงชนพอง
 กระทุงกระหา ชันจ้ำจับจ้อง ยุ่งทองทั้งคู่ เขาคุทุทุทุ ยางโชนขมิ้นลิบ กระจิบจับใจ ใต้โชน
 ไล่ทั่ว กระเด็นกระดิว นางนวลโนรี นกแขวกนกขวาน หงส์ห่านอินทรียี้ กระลิ่งลึงป่า กระเหว่า
 กระแวก* แหกเต้าสาริกา กวักกว่ากางเขน ปริกประกระเด็น ร้องเล่นเย็นใจ บินไปฟังเสียงอีลุ้ม
 ตะกรุมตะไกร ระวังไพรข้างทอง กระเรียนร่อนร้อง กีกก้องเขาไฟ สารพัดฝูงนก จินควาที่
 มีทีในไพร แม่ม่ายล่องโน เรไรจักจั่น ยิงฟังยี่หวาด ชีขลาดยิ่งพลัน ครามครันสยง ชนลูก
 ชนพอง เฒ่าจ้องใจหาย ปู่เจ้าเขาไซด ลิงโลดลาดลาย ผี(ห่า)ตายโหลง ผีโป่งผีป่า มารยาภูต
 พราย ระรวัตัวลั่น ออกพรั่นขวัญหาย เฒ่าเดินขึ้นไป ไม่ได้เหลียวหลัง พุทธารณญ์ จนกระทั่ง
 ถึงแวงแคว้น แดนเจตบุตรพรานไพร โกลา สุนเขที ยังมีสุนัขของนายเจตบุตรพรานป่า เห็น
 เฒ่าชราเดินมาวันนั้น มันก็รุกกันเข้าไปหอมหน้าหอมหลัง เฒ่าชราทักว่าพะวงวุ่นวาย ว่าโอ้อ้อ
 ภูจะตายเสียไครครั้งนี้ ดาชีก็ผอนขึ้นต้นไม้พฤษา เมื่อเองไปหาพระเวสสันดร มีข้าก็กล่าวเป็น
 บาทพระคาถาว่า

โก ราชบุตฺตํ นิสํภํ
 ภเย เขมสฺส ทาตารํ
 โย ยาจตํ ปติฏฺฐาสฺมิ
 ธรรูปมํ มหาราชํ
 โย ยาจตํ คติ อาสฺมิ
 อุทฺธูปมํ มหาราชํ
 กลฺยาณติตถํ สุปฏิ
 ภูณฺทริเกหิ สกฺขณฺณํ
 รหฺมูปมํ มหาราชํ
 อสฺสตถํ ปเถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตानํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 นิโครธํ ปเถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตानํ

ชยนตมปราจิตํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 ภูตานิ ธรรณิวิ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 สวณฺตินํว สาคร
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 สีสฺสทกํ มโนรมํ
 ยุตฺตํ กิณฺชกฺขารณฺนา
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 สีสฺสจฺฉายํ มโนรมํ
 กิณฺชกฺขานิ ปฏิกฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิฑู
 สีสฺสจฺฉายํ มโนรมํ
 กิณฺชกฺขานิ ปฏิกฺคหํ

* น่าจะหมายถึง นกการเวก

ตฤปม์ มหาราช
 อมพ์ วิเย ปเถ ชาต
 สนนัน วิสเมตานิ
 ตฤปม์ มหาราช
 สาล วิเย ปเถ ชาต
 สนนัน วิสเมตานิ
 ตฤปม์ มหาราช
 ทุม วิเย ปเถ ชาต
 สนนัน วิสเมตานิ
 ตฤปม์ มหาราช
 เอลวจ เม วิลปโต
 อหิ ชานนติ โย วชช
 เอลวจ เม วิลปโต
 อหิ ชานนติ โย วชช
 ตาย โส เอกวาจาย

โก เม เวสฺสนฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสนฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสนฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสนฺตรํ วิทู
 ปวิภูรฺสฺส พฺรหฺมาเน
 นนฺที โส ชนเย มมํ
 ปวิภูรฺสฺส พฺรหฺมาเน
 เวสฺสนฺตรนิवासํ
 ปสเว ปุณฺณํ อนุปกนฺติ

เมื่อซุซูกิพัฒนาจารย์รำพึงให้หา ว่าไอ้พระเวสสันดรนราจอมจักรพรรดิของสัตว์
ผู้ยากแค้น ไม่เสียทีที่ท้าวเธอเกิดมาเป็นเนื้อหน่อกษัตริย์ เสวยราชสมบัติอันใหญ่ยิ่งกว่า
หน่อเนื้อนพคุณ อคฺคิ ฐานันท์ ให้ถวายเป็นโอรสไว้ ณ ถ้ำเขาคิชฌกูฏ ถึงเช้าศึกจะแสนเข็ญไม่ต่อสู้ ท้าวเธออยู่
ในทศพิธราชธรรม กิตติศัพท์เขาเลื่องลือ ชื่อออกไปถึงไหน ๆ ว่าพระองค์เป็นธงชัย(แก่)
ชาวพิไชยเขตอุดร เขาเลื่องลือจริงมา ว่าบุญญาให้ทานอยู่ไม่รู้จัก ภูค้ำด้วยอาณา
ประชาราษฎร์มาบำเพ็ญนัยกรรม กระทำให้พระองค์พลัดพรากออกไปชุกซ่อนอยู่ในสถานที่ใด
ไอ้ไอ้พระคุณเจ้าเอ๋ย จะหาที่ไหนเลยเหมือนพระองค์ไม่มีเลยในโลกีย์ เหมือนหนึ่งพระธิดา
อันกว้างใหญ่ เป็นที่อาศัยแก่สรรพสัตว์ในโลกนี้ ถ้ามีดั่งนั้นเหมือนหนึ่งห้วงชลธารนทีที่มีท่า
อันราบ เป็นที่สละสงอาบเล่นเย็นสบาย ถ้า มีดั่งนั้น อสสฺสสัตว์ ประดุจไม้โพธิ์แลไม้ไทร
ไม่ว่าไม้จริง ปดฺด ชาดฺ บังเกิดแทบข้างมรคาณยามีร่มอันขัดชิด พระอาทิตย์จะส่องก็มีได้
อาศัยแก่สรรพสัตว์มนุษย์หญิงชาย อันกระหายหอบร้อน แล้วก็ชวนกันเข้านั่งนอนเล่นเย็น
สบายใจ โก ปุคฺคโล ไช้บุคฺคโลผู้ใดใครหนอแต่พอชี้ว่าตรงนี้เป็นทางเดิน ไอ้ไอ้อกุญเอ๋ย มา
ระหกระเหินอยู่บนปลายไม้ น่าจะเป็นเหยื่อแก่เสือสหัสสัตว์ในกลางไพร ถ้าบุคฺคโลผู้ใดมีใจ
ปราณี ว่าตาช็อย มิเคยยากมาตกระกำลำบากเป็นพันใจ หนทางตรงนี้แน่ตาแก่จงไป

บุคคลผู้นั้นไซ้ ก็จะได้ผลอาานิสงส์เป็นนักหนา เอกวาจาย ด้วยถ้อยคำอันเดียวนี้แล้วแล

ภิกขเว ดูกรสงฆ์ผู้ทรงบริสุทธิ เจตปุตโต อันว่านายเจตบุตรพรานไพร เมื่อเพื่อนได้
เสวนาการฟังเสียงร้องไห้ บ่นยอติไฉนวิปริตคิดจน เออจะว่าผีหรือว่าคน คุณก็ประหลาด ไยมา
ออกซื้อบรมบาทนฤเบศร์ เพื่อนฟังดูก็เห็นเหตุไฉนมีสาธ จับหน้าไม้ไล่ไล่แสงพลางวิ่งว่ว เหลือบแล
ขึ้นไปดูก็เห็นพราหมณ์ เอ๊ะดีร้ายจะตามมาขอทานอะไรสักสิ่ง ออย่าเลยนะ กูจะยิงให้มันตกลง
คิดแล้วก็ขึ้นหน้าไม้โก่งน้าวจะลั่น เพื่อนเห็นขบพันกรั้วกราด ร้องล่ำทันทวาดว่า เอ๊ยไอ้พราหมณ์
เจ้าเล่ห์ ตุ่มเหี้ย พรหมเม ปกโต ไอ้พราหมณ์เฒ่าเหล่านี้แลก็เห็นเหตุ เพราะขอเจ้าเบียดเบียน
ท้าวเธอจนสิ้นสุด อดิตาเนน ชตติโย ท้าวเธอยิ่งให้เอ็งก็ไม่หยุด ตั้งแต่จะเฝ้าเวียนวิงวอนขอนี้
กระไรไม่เว้นวัน แต่ท้าวเธอให้ ๆ นั้นจนพลาดพล้าเปลี่ยลงทีเดียวก็เกิดเหตุ จนชาวเมืองเขา
พาลผิตยกหยิบเอาโทษ ต้องเนรเทศจากนิเวศเวียงวัง อาทาย ปุตตทวารณฺจ เธอพระเจ้าน้อย
หน่อนางามมเหสี เสด็จสืบเสาะเที่ยวมาอยู่ในกลางป่า วงเก วสติ ปพพเต เธอก็ทรงเพศ
บรรพชาเป็นดาบส อยู่ในเขาวงกตก่อเพิ่มบารมี ทุมเมโธ ไฉ่โง้งชั่วชาติหนักแผ่นดิน มึงเป็นไร
จึงมีทำไรไถนาค้าขายกิน ภูฐา จิวนมาโคโต ใครบอกเล่าแก่มึง จึงตื้อตึงด้นด้นออกมา ถึงทิว
แถวทางที่ถูกระเวนไพร ราชปุตต์ คเวสนฺโต เออ เอ็งจะมาร่ำไรให้หาพระลูกเจ้า จะไปขออะไร
หรือไอ้พราหมณ์เฒ่า พโก มจฺจมิโวเท มึงนี้กูดูกริยาเหมือนอย่างเจ้าจับจิกปลาที่ริมฝั่ง ตสฺส
ตยาหิ น ทสฺสามิ กูจะปล่อยปละละให้ชีวิตมึงอย่าล้าคัญ หทยํ มํลํ กูจะตัดเอาหัวใจแลได้
ออกมาห้าพัน กระทำบูชาให้หลายเล่ห์ ตฺยหิ มํเสน เมเทน ทั้งเนื้อมึงสมองมึง กูจะคลุกเกล้า
ขยำ ยักย้ายให้หลายเท่า อาหุตี ปคฺคเหสฺสามิ กูจะปลุกศาลสูงสุดให้เพียงตา ตบแต่งเครื่อง
พลีกรรม กระทำให้ชอบกล ปนฺถสฺสกุณฺณ ยชิสฺสามิ กูจะแก้สินบนแก่เทพดาเจ้าทุกถิ่นฐานที่
กลางไพร น จ ตวํ ที่เอ็งคิดมานั้นกูเห็นว่าจะไม่ได้ดังใจนี้กสมคะเน ภริยํ ปตฺเต จ เนสฺสลิ
มึงจะไปขอลูกเมียอยู่ที่ไหนไฉ่จ้งไรไฉ่คนโกง กูเอาให้ห้อยโหนหคคะเมนตายโหงหันลงมาเกิด
หรือ มึงจึ้จะรู้จักฝีมือกู ผู้ชื่อว่าเจตบุตรนั้นแล

เมื่ออุชกพิตมาจารย์ ได้ฟังเสียงนายพรานล่ำรกร้อง เฒ่านักขนพองประพรั้น
ขวัญหาย จึงคิดว่าเออ กูนี้จะตายเสียโยสิดว่า จำกูจะล่ำทาบด้วยวาจา เกลือกว่าจะหยุด
จึงร้องว่าอะเอ๊ย เออเจตบุตรพรานไพร ขอเจ้าจะน้าวหน้าไม้ยิงกู เอ็งยิงข้าลองดู ก็เป็นไรเล่า
ถ้ามีตายทั้งโคตรเจ้าอย่าพักว่า ใครเขาฆ่าทูตตายที่ไหนบ้าง กูนี้ก็เป็นขุนนางกรุงสีพีราช
พระบาทดำรงใช้ให้ผู้นำพระโองการ ออกไปทูลสารสมเด็จพะโอรส ยังท้องเขาวงกต
พระหิมพานต์ เจริญเข้าผ่านกรุงพิไชยเขตต์ เอ็งนี้ไม่ถามเหตุมาอีกซัก ถ้าทราบถึงพระทรงศักดิ์
ลิมิเป็นการ เอ๊ยเอ็งก็เหมือนหลานลุงจะบอกให้แก่เจ้า ลิวโย สพเพ แต่บรรดาข้าเฝ้าละลอง

อุลิสพระบาทบรมกษัตริย์ไม่ขาด ทั้งพระเจ้าสญชัยไตรภวนาถผู้เป็นพระราชบิดา จะใคร่ได้เห็นหน้า พระเวสสันดรอดุลย์ดวงกษัตริย์ มาตา จ พุทฺธลา ตสฺส ทั้งพระผุสดีพันปีหลวงพระโพนนัส เสร้าโคกอยู่อัครา จนพระเนตรนางนั้นมองไปด้วยน้ำอสุชลธาราซาบโพนนัส พระเนตรนางจะ หมองมัวมีดนี้ทุกวัน นางลิละห้อยไหหยหาพระลูกรักไม่วายวัน เสดहां ปิโธ โทุโต พระเจ้า สญชัยท้าวเธอใช้ให้กูนี้ ถือสารเสาะสืบมาก็เพราะเหตุเท่านั้น กูจึงดันดงออกมาในไพรพงพี ราชปุตต์ นยิสฺสามิ ถ้าว่าพบพระลูกเจ้าจอมกษัตริย์สมมติวงศ์ ท้าวเธอทรงผนวชบวชอยู่ใน เขาเวงกตบรรพตคีรี ก็จะได้เร็วรีบเร่งเหิงเสด็จกษัตริย์ทั้งสี่พระองค์ ยทิ ขานาสิ ถ้าท่านเป็นคนดี จงช่วยติดตามส่งเสียให้กูไปอย่าเดินเลอ กูจะได้ทูลสนำเสนอความชอบจะได้ซึ่งคุณ ออกชาติ ถ้าเอ็งใจบุญจงแนะนำหนทางกูไป ก็จะได้ซึ่งความชอบ เพราะเอ็งบอกหนทางให้แก่กูนี้แล้วแล

เจตปุตโต อันว่านายเจตบุตรพรานไพร ได้ฟังพฤตมาจารย์แจ้งประพฤทธิเหตุ ว่า สมเด็จพระปิตุเรศมาตุราชชนนี อันเป็นโมลีพิไชยเขตต์ แสนทุกข์โทษไม่วายสวาท ถึง พระเวสสันดรโอรสราชแลพระสุนิสา กับครุณนัตตาตวงกษัตริย์ หวังจะให้นิวติมายังบวรนิเวศ ผ่านนครศบุรีเมืองเรือง ให้พราหมณ์นำเรื่องมาอาวธนา เจตบุตรก็ปริดาด้วยใจรัก จึงผูกสนัช ไว้ให้มันคง ร้องเหิงว่าลงมาเถิดนะพ่อจากคาบไม้ โอตาเรตฺวา ใต้เฒ่าก็ค่อยไพล่ผลุลพลาด ลงมา ลาชาสนฺถโร นิสฺทาเปตฺวา จึงตัดใบไม้มาตบแต่งทำที่ให้ทชิ่ง โภชนํ ทตฺวา จึงเชื้อเหิง ทุชีราให้บริโภคาหาร ต้มแกงของนายพรานเป็นเครื่องป่า ปฏิสนฺถารํ กรโณโต เมื่อจะปราศรัย สันสนทนา ก็กล่าวเป็นบาทพระคาถา

ตมตถึฯ

ตสฺส เจโต ปฏิสฺโสสิ

ตุมฺเหหิ พฺรหฺม ปกโต

ปพฺพาชิตो สกา ฐฐา

ตุมฺเหหิ พฺรหฺม ปกโต

อาทาย ปุตฺตทารญจ

อภิจฺจการี ทุมฺเมโห

ราชปุตฺโต คเวสนโต

ตสฺส ตฺยَاهํ น ทสฺสามิ

อโย หิ เต มยา นฺนโน

สิโร เต วชฺฌยิตฺวาน

อรญฺเญ ลุทฺทโก จโร

อดิตาเนน ชตฺติโย

วงฺเก วสฺติ ปพฺพเต

อดิตาเนน ชตฺติโย

วงฺเก วสฺติ ปพฺพเต

ฐฐา วิวนมาคโต

พโก มจฺจมิโวทเก

ชีวิทํ อธิ พฺรหฺมณ

สโร ปาสฺสติ โลหิตํ

หทยํ เจตฺวา สพฺพณํ

* สนำเสนอ (โบ) = บอกให้รู้, ทูลความดีความชอบ

ปนธฤณ ยชิสสามิ
 ตยหิ มเสน เมเทน
 อาหุตี ปคฺคเหสสามิ
 ตํ เม สุยิฏฐิ สหุตํ
 น จ ตวํ ราชปุตฺตสฺส
 อวชฺโณ พราหมณํ พุโต
 ตสฺมา พุตฺตํ น นนฺติ
 นิฆมตฺตา สิวีย สพฺเพ
 มาตา จ พุพฺพลา ตสฺส
 เตสํ ปหิตอ พุโต
 ราชปุตฺตํ นยิสสามิ
 ปิยสฺส เม ปิโย พุโต
 อิทฺถจ มนฺโท ตมฺพํ
 ตถจ เต เทสฺมกฺขิสฺสํ

ตยหิ มเสน พราหมณ
 มตฺตลฺลฺเคน พราหมณ
 เจตฺวาน หทยํ ตว
 ตยหิ มเสน พราหมณ
 ภริยํ ปุตฺเต จ เนสฺสสฺสิติ
 เจตปุตฺต สฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 เอส ธมฺโม สนนฺตโน
 ปีตา นํ ทฏฺฐมิจฺฉติ
 อจฺฉรา จกฺขุณิ ชีเย
 เจตปุตฺต สฺสฺสฺสฺสฺส
 ยทิ ชานาสิ สํส เมติ
 ปุณฺณปตฺตํ ททามิ เต
 มิคฺสตฺถิยจ พราหมณ
 ยตฺถ สมนฺติ กามโทติ

พรหม ข้าแต่ท่านผู้เป็นพราหมณ์เชื้อชาติชินวงศ์รามวิสัย ปิยสฺส เม ปิโย พุโต
 ท่านอาจารย์ออกมาแต่เมือง หลานได้พบนี้ก็ดีใจ แล้วก็ป็นราชบุตรทูลสนทนาลงขอข่าวสาร ข้อนี้ก็
 เป็นที่โปรดปรานเปรมปรีพระลูกเจ้า อันพระองค์กับหลานเล่าก็สนทนากัน ปุณฺณปตฺตํ ททามิ เต
 ก็พอบพบท่านอาจารย์ หลานรักจะได้ให้อะไรไปกินที่ในกลางไพร อิทฺถจ มนฺโท ตมฺพํ มีแต่น้ำผึ้ง
 อันใส่ดักดวงให้เต็มตามแต่จะปรารถนา มิคฺสตฺถิยจ ตามประสาปาก เนื้อทรายอย่างเป็นประเทศ
 ของป่า มรคาที่จะไปไว้พนักงานหลานรักจะแนะนำให้อย่าปรามภัก เวสฺสสนฺตโร ราชา อันว่า
 พระบรมหน่อพุทธวงศ์พงศ์พิชิตมารผู้เฉลิมโลกเลื่องลือทั่วทิศ กามโท เมวํ สพฺพกาม สมิทฺธิโท
 อันว่าจะให้สำเร็จมโนรสความปรารถนาทุกตัวสัตว์ พระองค์ทรงพระภิเนษกรรมนิโสมนัสสร้าง
 พรตพรหมจริยาญาณ เสด็จสถิตสถานในพระตำหนักสุราวิทราวาสที่ใด หลานรักจะบอกให้
 ๖ อาจารย์ไป ตํ ปเทสํ สฺสฺสฺสฺสฺสฺส

ชูชกปพฺพํ นิฏฐิตํ

ประดับประดาไปด้วยพระคาถา ๙๙ พระคาถา

นิพพาน ปจฺจโย โหตุ อนาคเต กาเล ผูก ๕

จบบริบูรณ์